

KAPITALISMIN KANSANTALOUSTIEDE

Kuten edellä on osoitettu jokaisen yhteiskuntamuodostuman luonne määräytyy taloudellisten suhteiden mukaan. Tämän vuoksi yhteiskuntaelämän tuntemiseksi on ennen kaikkea välttämättömästi tutkittava yhteiskunnan talousjärjestelmää. Sitä suorittaa marxilainen kansantaloustiede.

Kansantaloustiede on tiede, joka tutkii ihmisyhteiskunnan eri kehitysasteilla vallitsevia ihmisten tuotantosuhteita ja aineellisten hyödykkeiden yhteiskunnallisen tuotannon ja jaon lakeja. „Kansantaloustiede”, V. I. Lenin kirjoitti, „ei käsittele lainkaan „tuotantoa”, vaan ihmisten yhteiskunnallisia suhteita tuotannossa, tuotannon yhteiskunnallista rakennetta”¹. Tämän tieteen eräät ainekset saivat alkunsa taloudenhoidon ohjeena jo orjanomistusjärjestelmän kaudella. Siitä johtuu sen alkuperäinen nimitys „oikonomia” (kreikkalaisista sanoista „oikos” — talo, kotitalous ja „nomos” — laki).

Tieteenä kansantaloustiede alkoi kehittyä kapitalistisen tuotantotavan syntyessä. Se oli porvariston käsissä ideologisena aseena taistelussa feodalismia vastaan.

Porvariston astuessa historian näyttämölle edistyksellisenä luokkana sen etu vaati kapitalistisen tuotannon kehityslakien tieteellistä tiedostamista ja pääoman vallan lujittumista estävien feodaalisten suhteiden syrjäyttämistä. Tällä kaudella muodostui porvarillinen kansantaloustiede, jota nimitetään klassilliseksi. Sen perustanlaskijoita olivat englantilaiset tiedemiehet William Petty (1623—1687), Adam Smith (1723—1790) ja David Ricardo (1772—1823). Englannin porvarillinen klassillinen kansantaloustiede oli yksi lähteistä, joita K. Marx käytti työväenluokan kansantaloustieteen luomiseksi.

Kansantaloustiede on alusta alkaen kehittynyt luokka- ja puoluetieteenä. Klassillinen kansantaloustiede, vaikka se teki-kin joukon tärkeitä keksintöjä, ei voinut porvarillisen

luokkaluonteensa vuoksi paljastaa loppuun saakka kapitalismin ristiriitoja. Luokkarajoittuneisuutensa johdosta porvarilliset kansantaloustieteilijät pitivät kapitalismia yhteiskunnallisen tuotannon järjestelyn luonnollisena ja ainoana mahdollisena muotona. He eivät nähneet eivätkä voineet nähdä sen historiallisesti ohimenevää luonnetta.

Työväenluokan esiinastuminen itsenäisenä ja mahtavana voimana johti siihen, että porvarilliset taloustieteilijät luopuivat yhteiskunnallisen kehityksen lainmukaisuuksien tieteellisestä erittelystä. Vuonna 1830 Länsi-Euroopassa tulivat ensi kerran selvästi ilmi porvariston ja työväenluokan sovittamattomat ristiriidat. „Siitä alkaen”, K. Marx kirjoittaa, „pukeutui luokkataistelu sekä käytännössä että teoriassa yhä jyrkempiin ja uhkaavampiin muotoihin. Se soitti kuulinkelloja tieteelliselle porvarilliselle talousopille. Nyt ei enää ollut kysymys siitä, oliko tuo tahi tämä väittäjä tosi, vaan siitä oliko se pääomalle hyödyllinen vai vahingollinen, sopiva vai sopimaton, poliisijärjestyksen vastainen vai ei. Epäitsekkään tutkimuksen sijaan tuli maksettu riitelemine, ennakkoluulottoman tieteellisen tutkimisen sijaan paha omatunto ja tarkoitusperäinen huonon asian puolustelu”².

Siitä lähtien tuli porvarillisesta kansantaloustieteestä epä-tieteellinen. Tuon kauden kansantaloustieteen vararikkoa „kuvasi mestarillisesti... suuri venäläinen tiedemies ja kriitikko N. Tšernyševski”³, kuten K. Marx totesi. Sitä mukaa kun luokkataistelu kehittyi porvarillinen kansantaloustiede paljastaa yhä enemmän puolustelevan luonteensa ja epätieteellisyytensä. Marxilais-leniniläisen kansantaloustieteen tärkein tehtävä on porvarillisen kansantaloustieteen kylvämän petoksen ja sen synnyttämien harhakuvien paljastaminen.

Porvarillisen kansantaloustieteen ohella on syntynyt ja kehittynyt pikkuporvarillinen kansantaloustiede. Suurtuotanto hävitti talonpoikien pienomaisuuden ja karkotti käsityöläiset heidän työhuoneestaan, pakottaen heidät muuttumaan „vapaiksi” proletaareiksi ja alistumaan kasarmi-työkuriin kapitalistisissa yrityksissä.

Pikkuporvarillinen kansantaloustiede ilmensi epätoivoon joutuneiden pienomistajien ideologiaa. Se levittää harhakuvia mahdollisuudesta palauttaa „kulta-aika”, jolloin oli olemassa talonpoikien ja käsityöläisten riippumaton talous. Sen perustanlaskija oli sveitsiläinen taloustieteilijä Sismondi (1773—1842). Hän esiintyi kapitalismin pikkuporvarillisena arvostelijana käsittämättä sen historiallista merkitystä yhteiskunnallisen tuotannon välttämättömänä kehitysasteena. Sismondin seuraajat kehittivät itsepintaisesti hänen teoriansa heikkoja puolia, taantumuksellista utopiaa mahdollisuudesta kääntää historia takaisin korvaamalla korkeamman työn tuottavuuden takaava suurtuotanto talonpoikaisyhteisön alkukantaisella pientuotannolla, jossa maatalouden olisi liityttävä käsityöhön.

Venäjällä Sismondin kannattajia olivat narodnikit, joiden talousopillisiin katsomuksiin V. I. Lenin kohdisti murskaavan arvostelun. Pikkuporvarillinen kansantaloustiede on eniten levinnyt maissa, joissa kapitalistinen tuotanto on heikosti kehittyntynyt ja joissa talonpoikien ja käsityöläisten pientuotannolla on suuri osuus. Pikkuporvarillinen kansantaloustiede ei kykene määrittelemään oikein yhteiskunnallisen kehityksen näköalaa, vaikka se esittää monasti hyödyllistä osaa kapitalismin ja nykyisen imperialismin vikojen arvostelullaan.

Todella tieteellisen erittelyn kapitalistisesta tuotantotavasta samoin kuin sitä edeltäneistä alkukantaisen yhteisön, orjanomistuksellisesta ja feodaalisesta tuotantotavoista suorittivat työväenluokan suuret johtajat ja opettajat K. Marx ja F. Engels.

Selvittämällä kapitalistisen tuotannon synnyn ja kehityksen taloudelliset lait marxilaisuus ei ainoastaan kohottanut verhoa ihmiskunnan menneisyyden edestä, vaan teki myös mahdolliseksi nähdä sen tulevaisuuden. Hämmästyttävällä tieteellisellä tarkkuudella, jonka historian kulku on vahvistanut, marxilaisuus määritteli ehdot kapitalismin väistämättömälle korvaamiselle korkeammalla tuotantotavalla — sosialismilla ja kommunismilla. K. Marxin tärkein talousopillinen tutkimus „Pääoma” on suurenmoinen työväenluokan teoreettinen ase. Tällä K. Marxin nerokkaalla teoksella on ihmeellinen kyky pysyä vanhenematta ja säilyttää taistelevan tulisuutensa ja iskuvoimansa. Puoli vuosisataa „Pääoman” ensimmäisen osan ilmestymisen jälkeen julkaistiin V. I. Leninin teos „Imperialismi kapitalismin korkeimpana vaiheena”, johon sisältyy kapitalismin yleisen teorian edelleen kehittäminen ja oppi sen uudesta vaiheesta — imperialismista. Tämä V. I. Leninin teos, kuten hänen muutkin tutkimustyönsä kapitalismin kansantaloustieteestä, oli nerokas taloudellinen perustelu proletarisen vallankumouksen kehityksen lainmukaisuuksista imperialismin oloissa.

Taloudellinen teoria on tärkeä marxismin-leninisin perusosa. Se tuo näkyviin objektiivisten taloudellisten lakien vaikutuksen, joiden oikea tunteminen on välttämätöntä kommunististen ja työväenpuolueiden käytännöllisen toiminnan menestymiselle. Se auttaa kapitalismin maiden työtätekeviä kehittämään oikean taktiikan luokkataistelussa porvaristoa vastaan. Sosialistisissa maissa marxilais-leniniläiset puolueet johtavat maitensa talouselämää ja suuntaavat niiden kehityksen kommunistisiin kansantaloustieteen selville saamien lakien pohjalla.

8. LUKU

ESIMONOPOLISTINEN KAPITALISMI

1. Kapitalististen suhteiden synty

Kapitalistinen tuotanto voi olla olemassa kahdella ehdolla. Se vaatii perustuotannonvälineiden keskittymistä kapitalistien omistukseen. Sitä varten on myös välttämätöntä, että yhteiskunnan suurimmalla tai merkittävällä osalla ei ole tuotannonvälineitä. Tämä pakottaa ihmiset, jotka eivät omista muuta kuin työvoimansa, ryhtymään palkkatyöläisiksi kapitalistien tuotantolaitoksissa välttääkseen nälkäkuoleman.

Feodaalisessa yhteiskunnassa tilanherrat olivat vallassaoleva luokka. He riistivät heidän maallaan ja heidän feodaalilansa alueella työskenteleviä talonpoikia ja käsityöläisiä, joilla oli omat tuotannonvälineet. Feodaalisen yhteiskunnan muuttuminen kapitalistiseksi kävi mahdolliseksi vasta sen jälkeen, kun suuri osa talonpojista ja käsityöläisistä oli menettänyt tuotannonvälineet, ts. kun oli tapahtunut tuottajien erottaminen tuotannonvälineistä. Sitä paitsi oli välttämätöntä, että feodaaliherran paikan hallitsevana taloudellisena voimana valtasi kapitalisti, joka omisti rahavaroja ja aineellisia välineitä talouden harjoittamiseksi palkkatyöläisten avulla.

Maaperän raivaaminen kapitalistisen tuotannon kehitykselle vaati kokonaisen historiallisen siirtymäkauden feodalismista kapitalismiin. Tämän aikakauden luonteenomaisia piirteitä olivat feodaalisen yhteiskunnan perusteiden murtaminen, talonpoikien ja käsityöläisten taloudelliseen häviöön joutumisen tuskalinen ja verinen historia; rikkauksien kasautuminen syntyvän porvariluokan haltuun siirtomaaryöstön, orjakaupan, koronkiskonnan, merirosvouksen ja muiden väkivaltaisuuksien ja rikosten avulla. Maaseudulta karkotettujen, maasta irrotettujen ihmisten täytyi muuttua palkkatyöläisiksi. Ei ainoastaan nälän avulla, vaan myös väkivaltaa käyttämällä syntyvä kapitalismi ajoi entisiä talonpoikia ja käsityöläisiä kapitalistisiin tuotantolaitoksiin totuttaen heitä verisin rankaisutoimenpitein palkkatyökuriin. Kapitalismi kohosi tuhansien ja taas tuhansien taloudelliseen perikatoon joutuneiden ja piinattujen ihmisten luille.

„...Vastasyntynyt pääoma”, Marx kirjoitti, „tihkuu verta ja likaa kaikista huokosistaan, kiireestä kantapäähän saakka”¹.

Kahta samanaikaisesti tapahtuvaa prosessia — palkkatyöläisten, proletaarien ilmaantumista ja rikkauksien kasautumista kapitalistien käsiin — Marx nimitti pääoman alkuperäiseksi kasautumiseksi. Tämä porvarillista yhteiskuntaa historiallisesti edeltänyt pääoman alkuperäinen kasautuminen on erotettava siitä pääoman kasautumisesta, joka tapahtuu alituisesti työläisten riiston seurauksena kapitalistisissa tuotantolaitoksissa. Mutta pääoman alkuperäinen kasautuminen ei kuulu vain menneisyyteen, sen eräitä menetelmiä sovelletaan nykyisinkin siirto- maissa ja taloudellisesti heikosti kehittyneissä maissa.

Pääoman alkuperäisen kasautumisen kaudella syntyivät kapitalistiset suhteet. Ilmaantui uusi riistävä luokka — kapitalistien luokka, ilmaantui uusi riistetty luokka — palkkatyöläisten, proletaarien luokka. Siirtyminen feodalismista kapitalismiin toteutui Länsi-Euroopan maissa 17., 18. ja 19. vuosisadan porvarillisten vallankumousten kautta, joiden tuloksena porvaristosta tuli sekä taloudellisesti että poliittisesti hallitseva voima.

Venäjällä maaorjuusjärjestelmä hävitettiin myöhemmin kuin monissa muissa maissa ja sen jätteitä säilyi aina Lokakuun Suureen sosialistiseen vallankumoukseen saakka. Maaorjuuden lakkauttamisesta v. 1861 alkoi Venäjällä kapitalistisen kehityksen aikakausi, tapahtui feodaalisen järjestelmän vaihtuminen kapitalistiseen.

2. Tavarantuotanto. Tavara. Arvolaki ja raha

Kapitalismi on tavarantuotannon korkein muoto ja siksi K. Marx „Pääomassa” aloittaa kapitalismin erittelyn tavarantotu- erittelystä. Tavaroiden vaihto, V. I. Lenin kirjoitti, on „porvarillisen (tavara-) yhteiskunnan kaikkein yksinkertaisin, tavallisin, perustavin, kaikkein joukkoluontoisin, kaikkein jokapäiväisin, miljardeja kertoja tavattava *suhde*...”². Tavarassa, tavarantotu- vaihtamisessa tavaraan Marx paljasti kapitalismin ristiriidat ja erikoisuudet itumuodossaan.

Tavarantuotanto on tuotteiden tuotantoa vaihtoa, myyntiä varten. Se tuli luontoistalouden tilalle, joka oli ollut tuotannon hallitseva muoto orjanomistusjärjestelmässä ja feodalismissa. Tavarantuotanto syntyi jo alkukantaisen yhteisöjärjestelmän hajoamiskaudella, saaden vähitellen yhä suuremman merkityksen.

Ensi vaiheissaan se oli yksinkertaista tavarantuotantoa, joka perustui pientuottajien, vierasta työtä riistämättömien talonpoikien ja käsityöläisten yksityisomistukseen ja henkilökohtaiseen työhön. Tavarantuotannon kehityksen edellytyksenä on yhteiskunnallinen työnjako ja tuotannonvälineiden yksityisomistus.

Tavara Jokainen työn tuote ei ole tavaraa. Jos joku työnsä tuotteella tyydyttää omaa tai perheensä tarvetta, niin hän luo vain tuotteen, esineen, mutta ei tavaraa. Tavaraksi tulee ainoastaan sellainen työn tuote, joka joutuu kulutukseen vaihdon (myynnin ja oston) välityksellä. Tavaralla on kaksi ominaisuutta. Sen kyky tyydyttää jokin inhimillinen tarve tekee tavarasta *käyttöarvon*. Markkinoilla toisenlaatuiset käyttöarvot, esim. vilja, vaihtuvat toisenlaatuisiin käyttöarvoihin, esim. rautaan. Tavarankyky vaihtua toiseen tavararaan tekee siitä *vaihtoarvon*. Tavarankyky vaihtua toiseen tavararaan osoittaa, että niissä on jotain yhteistä, joka tekee mahdolliseksi niiden vertaamisen, tekee ne yhteismitallisiksi. Tavaroiissa ei ole yhteistä niiden fyysilliset ominaisuudet: paino, tilavuus, muoto jne.; päinvastoin, tavaroiden fyysilliset ominaisuudet ovat sangan erilaisia. Yhteistä on se, että ne kaikki ovat ihmistyön tuotteita. Tältä näkökannalta kaikki tavarat ovat ikäänkuin ihmistyön tiivistymiä. Niihin sisältyvän työn olennoitumina tavarat ovat *arvoja*. Suhde, jossa kaksi erilaista tavaraa vaihtuu toisiinsa, ei ole mielivaltainen. Se on määrätty. Vaihtoarvo, joka ilmentää vaihdon määrällisiä suhteita, on vain tavararaan sisältyvän arvon esiintymismuoto. Tavara on käyttöarvon ja arvon ykseys.

Tavarankyky suuruus määräytyy työn mukaan. Mutta ei sen työn mukaan, joka on kulutettu nimenomaan kysymyksessä olevan tavarankyky tuottamiseen. Samanlaisia esineitä voivat tehdä eri ihmiset käyttäen erilaisia työvälineitä ja kuluttaen eri pitkä ajan, ts. eri määrän työtä. Arvo määräytyy kyseisen tavaralajin tuottamiseen yhteiskunnassa keskimäärin kulutetun työn mukaan. Tätä työtä nimitetään *yhteiskunnallisesti välttämättömäksi työkseksi*. Sitä voidaan mitata myös työajalla. „Yhteiskunnallisesti välttämätön työaika”, Marx kirjoitti, „on työaika, joka vaaditaan jonkin käyttöarvon synnyttämiseen vallitsevilla yhteiskunnallis-normaaleilla tuotantoehdoilla ja yhteiskunnallisesti keskimääräisellä työtaidolla ja teholla”³. Yhteiskunnallisen työn tuottavuuden kasvaessa tavaroiden arvo vähenee, koska tavarayksikön tuottamiseen tarvitaan yhä vähemmän työtä, vähemmän työaikaa.

Tavarassa olennoituva työ Porvarillisen kansantaloustieteen klassikot Adam Smith ja David Ricardo laskivat perustan tavaroiden työarvo-opille. Mutta vasta Marx kehitti johdonmukaisesti ja perusteli kaikin puolin tämän teorian. Hän teki nerokkaan keksinnön päästessään selville tavaraita luovan työn kaksinaisesta luonteesta.

Marx sai selville, että tavarankyky ominaisuudet — käyttöarvo ja arvo — määräytyvät sen tuottamiseen kulutetun työn kaksinaisen luonteen mukaan.

Tavarankyky luon luo tietyn erikoisalan työ — *konkreettinen työ*. Konkreettisen työn lajit ovat yhtä moninaisia kuin

käyttöarvotkin. Ne eroavat toisistaan menetelmien ja käytettyjen työvälineiden puolesta. Jokaisessa käyttöarvossa olennoitu konkreettisen työn tietty laji. Mutta tuotettiinpa minkälainen esine tahansa, työ on aina, sen konkreettisista erikoisuuksista riippumatta, ihmisen fyysillisen, hermo- ja henkisen energian kulutusta ja on siinä mielessä yhtäläistä ihmistyötä, työtä yleensä. Tavarahan arvon muodostaa työ, joka esiintyy ihmisen työvoiman kulutuksena yleensä, riippumatta tämän kulutuksen muodoista, siis *abstraktinen työ*.

Abstraktinen ja konkreettinen työ ovat tavarassa olennoituvan työn kaksi puolta. „Kaikki työ on toisaalta ihmistyövoiman käyttämistä fysiologisessa mielessä ja tällaisena yhtäläisenä inhimillisenä eli abstraktisesti inhimillisenä työnä luo se tavara-arvoa. Kaikki työ on myöskin toiselta puolen ihmistyövoiman kuluttamista erityisessä tarkoituseräisessä muodossa ja tällaisena konkreettisenä, hyödyllisenä työnä tuottaa se käyttöarvoja”⁴.

Samalla tavoin kuin toinen käyttöarvo eroaa toisesta käyttöarvosta laadullisesti, samoin toinen konkreettinen työ eroaa laadullisesti toisesta. Ja samoin kuin toisen tavarahan arvo eroaa toisen arvosta ainoastaan määrällisesti, samoin näissä tavaroissa olennoitunut abstraktinen työ eroaa toinen toisestaan vain määrällisesti.

Vaihtaessaan tuottamiaan tavaroita ihmiset rinnastavat mitä erilaatuisimpia töitä keskenään. Vaihtosuhteiden takana on yhteiskunnallinen työnjako. Vaihtosuhteet markkinoilla ilmentävät tavarantuottajien keskinäisiä suhteita yhteiskunnallisessa tuotannossa. Ja arvo, arvosuhde ei siitä syystä ole esineiden välistä suhdetta vaan ihmisten, tavarantuottajien välistä suhdetta. Arvo on yhteiskunnallinen tuotantosuhde, jota vain peittää esineellinen verho ja joka tulee näkyviin esineiden suhteiden välityksellä. Tavarahan arvon luo sen tuottamiseen kulutettu työ, mutta se tulee näkyviin ainoastaan vaihdossa, ainoastaan rinnastamalla toinen tavara toiseen.

Raha Vaihto oli aluksi varsin harvinaista ja satunnaista. Toinen tuote vaihdettiin välittömästi toiseen. Yhteiskunnallisen työnjaon kehittyessä vaihto tulee yhä säännöllisemmäksi. Nimenomaan vaihdettaviksi valmistettujen työn tuotteiden määrä lisääntyy. Tavara, joka oli eniten käypää, alkoi vähitellen esittää *yleisen vastikkeen* eli ekvivalentin osaa*, ts. sellaisen tavarahan osaa, josta tulee vaihdon välittäjä. Sen sijaan, että olisivat vaihtaneet välittömästi tavaransa toiseen tarvitsemaansa tavarahan (jota varten oli ehdottomasti löydettävä sellainen ostaja, jonka hallussa on myyjän tarvitsema tavara) ihmiset alkoivat vaihtaa tavaransa

* Sana „vastike” (ekvivalentti) merkitsee samansuuruisia arvoa, samanarvoista.

yleisenä vastikkeena olevaan tavaraan, jolla voi aina hankkia minkä tavaran tahansa. Eri seuduilla yleisen vastikkeen tehtävää suorittivat erilaiset tavarat: karja, turkikset, suola, kupari, rauta jne. Myöhemmin jalometallit, hopea ja kulta, tulivat yleiseksi vastikkeeksi.

Jalometallit sopivat luontaisten ominaisuuksiensa vuoksi hyvin yleisen vastikkeen tehtävään. Ne säilyttävät aina yhtäläisen laadun, eivät pilaannu ja voivat helposti jakautua pienimpiinkin osiin. Sen tähden ne vaihdon kehittyessä työntyivät luonnonvoimaisesti yleisen vastikkeen paikalle, alkoivat suorittaa rahan tehtäviä. *Raha* on erikoistavara, joka esittää yleisen vastikkeen osaa kaikille tavaroille. Se ei ole syntynyt kenenkään määräyksestä, se ei ole yksityisen ihmisen keksintö eikä seurausta mistään ihmisten välisestä sopimuksesta. Ei, jalometallit erottautuivat tavaramaailmasta ja tulivat rahaksi tavaravaihdon pitkän kehitysprosessin ansiosta. Raha on erikoista tavaraa, joka palvelee kaikkien muiden tavaroiden vaihtoa. Kyky olla yleisenä vastikkeena on tämän tavaran käyttöarvo. Rahan olemus ilmenee niissä tehtävissä, joita se suorittaa tavaratalouudessa.

Raha suorittaa ennen kaikkea kaikkien muiden tavaroiden arvon mitan tehtäviä. Jokainen tavara ilmaisee arvonsa rahassa. Ihmiset eivät sano: saapaspari on yhtä kuin yksi metri verkkaa, vaan sanovat: saappaat maksavat niin ja niin monta ruplaa tai dollaria, puntaa, kruunua jne. Rahassa ilmaistu tavaran arvo on sen hinta.

Raha suorittaa kiertokulun välineen tehtävää. Verankutoja ei vaihda verkaansa saappaisiin. Hän myy sen rahasta ja ostaa rahalla saappaat. Rahan ilmaantuessa tuotteiden välitön vaihto muuttuu tavaran kiertokuluksi, ts. vaihdoksi rahan avulla. Tavarankiertokulun kaava on: *tavara — raha — tavara*.

Tavarankiertokulun palvelemiseen tarvittavan rahan paljous määräytyy rahayksikköjen kiertojen luvulla jaetun tavaroiden hintojen summan mukaisesti. Jos jossain maassa kysymyksessä olevana ajanjaksona, sanokaamme vuoden kuluessa kaikkien realisoitavien tavaroiden hintojen summa tekee 10 miljardia rahayksikköä (dollaria, frangia, markkaa jne.) ja kukin rahayksikkö suorittaa vuoden kuluessa 10 kierrosta, niin koko tavarapaljouden kiertokulussa tarvittavan rahan määrä on 1 miljardi.

Kiertokulkuprosessissa kullasta lyöty raha korvattiin monasti hopeasta ja kuparista lyödyllä rahalla ja myöhemmin se alettiin korvata paperirahalla. Valtion liikkeelle laskema paperiraha korvaa kullan kiertokulun välineenä. Se edustaa kultaa ja sen määrän on vastattava kiertokulun välineenä tarvittavan kullan määrää. Jos kiertokulkuun lasketun paperirahan määrä on suurempi kuin tavarankiertokulkua palvelemaan tarvittavan täysiarvoisen kultarahan määrä, niin sen arvo laskee. Jos

kyseessä olevassa maassa tavaroiden kiertokulku aiheuttaa 1 miljardin kultarahayksikön tarpeen, mutta valtio laskee kiertokulkuun 2 miljardia paperirahayksikköä, niin seurauksena on, että jokaisella kyseisellä setelillä — olkoon se 10 dollaria — voi ostaa ainoastaan saman verran tavaroita kuin 5 kultadollarilla.

Rahan kapitalistisen kiertokulun historialle ensimmäisen maailmansodan jälkeen on ollut luonteenomaista paperirahan äärimmäinen epävakaisuus. Paperirahan arvo on monasti alentunut sen liiallisen liikkeellelaskun johdosta. Paperirahan arvon alentumista nimitetään inflaatioksi. Inflaatio johtaa työpalkalla elävien työtätekevien elintason alenemiseen.

Raha suorittaa kasautumisvälineen tehtävää. Sillä voi aina ostaa minkä tavarain tahansa, se on rikkauten yleinen edustaja. Rikkauten kasaaminen tapahtuu sen tähden rahan kasautumisen muodossa.

Luotolla ostettaessa ja myytäessä raha suorittaa maksuvälineen tehtävää. Luoton johdosta supistuu kiertokulussa tarvittavan käteisen rahan määrä.

Maiden välisessä kaupassa raha suorittaa maailmanrahan tehtävää. Maailmanrahana esiintyy kulta.

Arvolaki

Arvolaki on tavarantuotannon taloudellinen laki, jonka mukaan tavaroiden vaihto tapahtuu niiden tuottamiseen kulutetun yhteiskunnallisesti välttämättömän työn paljoutta vastaavasti. Tämän lain vaikutuksesta tavaroiden hinnat *pyrkivät* niiden arvoa kohti. Tavarantuotannon oloissa jokainen tuottaja työskentelee erillään toisista valmistuen tavaroita markkinoille, missä kysynnän suuruus on jokaiselle tuottajalle ennakolta tuntematon. Tällaisen tuotannon anarkian vallitessa kysynnän ja tarjonnan tasapaino voi muodostua ainoastaan sattumalta lakkaamattomien heilahtelujen seurauksena. Tämä johtaa siihen, että tavaroiden hinnat lakkaamatta poikkeavat arvosta, ovat sen ylä- tai alapuolella. Jos tarjonta ylittää kysynnän, putoavat hinnat arvon alapuolelle, jos kysyntä ylittää tarjonnan, myydään tavarat hinnasta, joka on niiden arvoa korkeampi.

Mutta tavaroiden hinnat pyrkivät alituisesti arvoa kohti. Jos jonkin tavarain hinta on sen arvoa korkeampi, niin se aiheuttaa tämän tavarain tuotannon kasvun ja sen jälkeen myös tarjonnan kasvun, mikä väistämättä johtaa hinnan alenemiseen arvon tasalle. Siinä tapauksessa, että hinta alenee arvoa alemmaksi, tapahtuu tuotannon supistuminen, syntyy kyseessä olevan tavarain puute ja viime kädessä hinta nousee arvon tasalle. Siten hintojen poikkeamiset arvon ylä- ja alapuolelle yleensä tasoittavat toisensa. Kullakin hetkellä voi tämän tai tuon tavarain hinta erilaisten syiden vuoksi poiketa arvosta, mutta pitkien ajanjaksojen keskihinnat vastaavat jokseenkin tarkasti arvoa.

Yksityisomistukseen perustuvassa yhteiskunnassa arvolaki sääntelee kilpailukoneiston välityksellä ne määräsuhteet, joissa

yhteiskunnallisen työn ja tuotannonvälineiden jako eri alojen kesken tapahtuu. Hintojen alituinen heilahtelu aiheuttaa sen, että osan tavarantuottajista on pakko poistua niiltä aloilta, joilla tarjonta ylittää kysynnän ja hinnat putoavat arvoa alemmaksi. Hintojen aleneminen vaikuttaa eri tavalla tavarantuottajien eri ryhmiin. Taitavammat, yritteliäämmät ja vahvemmat lujittavat asemiaan, heikot joutuvat taloudelliseen häviöön. Muutamien harvojen rikastuminen tuottajien suuren joukon taloudellisen häviön kustannuksella — sellainen on seuraus hintojen keskeyttömästä heilahtelusta ja niiden arvosta poikkeamisesta. Mutta kilpailu ei kukista suurta joukkoa pientuottajia ainoastaan sillä, että hinnat poikkeavat arvosta. Heitä ei pelasta edes tavaroiden myynti niiden arvosta. Arvolaki on tuotantovoimien luonnonvoimaisen kehityksen laki. Ne tavarantuottajat, jotka käyttävät täydellisempää tekniikkaa, ovat edullisemmassa asemassa, koska he tuottavat tavaroita pienemmin kustannuksin kuin ovat yhteiskunnallisesti välttämättömät kustannukset. Samaan aikaan monien tuottajien työn kulutus tuoteyksikköä kohti ylittää yhteiskunnallisesti välttämättömän työn kulutuksen. He eivät voi kestää kilpataistelussa vahvempia kilpailijoita vastaan. Tämän seurauksena tuottajien mitätön vähemmistö muuttuu kapitalisteiksi, mutta suuri joukko pieniä tavarantuottajia joutuu taloudelliseen häviöön ja sen on pakko elää työvoimaansa myymällä. Tuotannonvälineet keskittyvät yhä enemmän kapitalistien haltuun. Siten tapahtuu yksinkertaisen tavaratalouden väistämätön muuttuminen kapitalistiseksi.

Arvolaki suorittaa niin muodoin tavarataloudessa kilpataistelukoneiston välityksellä kolmea tärkeää tehtävää: se toimii työvoiman ja tuotannonvälineiden jaon sääntelijänä alojen kesken; se toimii teknillisen edistyksen liikkeellepanijana; se johtaa kapitalististen suhteiden kehittymiseen tuomiten pieniä tavarantuottajia tuhoon ja taloudelliseen häviöön.

3. Oppi lisäarvosta on Marxin talousteorian kulmakivi

Marx selvitti työn ja pääoman välisten suhteiden antagonistisen luonteen, tämän akselin, jonka ympäri koko kapitalistinen talousjärjestelmä pyörii. Tutkittuaan lisäarvoa hän esitti tyhjentävän tieteellisen selityksen kapitalistien harjoittamasta työläisten riistämisprosessista.

Marx lähtee erittelyssään siitä yksinkertaisesta ja yleisesti tunnetusta tosiasiasta, että kapitalistit ostavat aluksi tuotantoon tarvittavat tavarat ja myyvät sitten tuotantolaitostensa valmisteet suuremmasta rahamäärästä kuin se, jonka he itse kuluttivat.

Yksinkertaisen tavarankiertokulun vallitessa tavaranomistaja myy tavaransa ostaakseen toisen tavarahan. Yksinkertaisen tavarankiertokulun lopputarkoitus on tarpeiden tyydyttäminen.

Yksinkertaisen tavarankiertokulun kaava oli, kuten näimme: *tavara — raha — tavara*. Kiertokuluprosessi näyttää toisenlaiselta silloin, kun tavaraa ei osteta tämän tai tuon tarpeen välitöntä tyydyttämistä, vaan myyntiä varten. Tämän uuden prosessin kaava on: *raha — tavara — raha*. Osto myyntiä varten vastaa tarkoitustaan ainoastaan siinä tapauksessa että sen tuloksena kiertokulusta saadaan enemmän rahaa kuin aluksi kulutettiin. Joka ostaa myydäkseen, hän ostaa myydäkseen kalliimmalla. Tämä alkuperäisen arvosumman kasvaminen muuttaa sen pääomaksi. *Pääoma* on itse itseään lisäävä arvo. Raha on pääoman ensimmäinen muoto. Kapitalistinen tuotantoprosessi alkaa tuotannonvälineiden ja työvoiman ostolla, ts. pääoman muuttumisella rahamuodosta tuotantopääoman muotoon. Tuotantoprosessissa valmistetut tavarat kapitalisti myy markkinoilla. Siten hän muuttaa tavarapääoman rahapääomaksi. Pääoma palaa lähtömuotoonsa. Mutta tällöin kapitalisti saa rahaa enemmän kuin kulutti ennen tuotannon alkua. Vaihto tapahtuu arvon mukaan (jos toiset myyvät kalliimmalla ja toiset halvemmalla, niin yhteiskunnan mitassa se tasoittuu). Herää kysymys: miten rahan omistaja, kapitalisti, voi ostaen ja myyden tavarat niiden arvosta saada kuitenkin kiertokulusta suuremman arvon? Tähän kysymyksen, jota porvarillinen kansantaloustiede on ollut voimaton ratkaisemaan, Marx antaakin vastauksen. Tämä osoittautuu mahdolliseksi ainoastaan siitä syystä, että rahanomistaja löytää tavaramarkkinoilta varsin erikoisen tavarana, jonka kulutus on uuden arvon lähteenä. Tämä tavara on työvoima. Katsokaamme, mitkä ovat tämän tavarana erikoisuudet. F. Engels selitti tämän kysymyksen seuraavalla tavalla.

Lisäarvon tuotanto Mikä on työvoiman arvo? Jokaisen tavarana arvo mitataan sen tuottamiseen tarvittavalla työllä. Työvoima esiintyy elävän työläisen hahmossa, joka tarvitsee tietyn paljouden elämänvälineitä itseään varten samaten kuin elättääkseen perheensä. Näiden elämänvälineiden tuottamiseen välttämätön työaika määrää työvoiman arvon.

„Olettakaamme”, F. Engels kirjoitti, „että nämä elämänvälineet edustavat päivästä päivään kuuden tunnin työaikaa. Näin ollen toimintaan ryhtyvä kapitalistimme, joka ostaa työvoiman tuotantolaitoksensa käynnissäpitoa varten, ts. palkkaa työläisen, suorittaa viimeainitulle hänen työvoimansa täyden päiväravon maksaessaan tälle rahasumman, joka samoin edustaa kuutta työtuntia. Kun työläinen nyt on työskennellyt kuusi tuntia tämän kapitalistin palveluksessa, hän on korvannut täydellisesti tämän kulut, nimittäin työvoiman päiväravosta suoritettua maksun.

Mutta täten raha ei vielä muutu pääomaksi, se ei synnytä mitään lisäarvoa. Työvoiman ostajalla on sen vuoksi kerrassaan toinen käsitys solmimansa kaupan luonteesta. Se tosiasia, että

työläisen hengissäpitämiseen 24 tunnin aikana tarvitaan vain kuusi tuntia työtä, ei suinkaan estä tätä tekemästä työtä 12 tuntia näistä 24:stä. Työvoiman arvo ja työvoiman työprosessissa luoma arvo ovat kaksi eri suuretta... Työläinen *tulee* siis *maksamaan* kapitalistille olettamuksemme mukaan päivittäin kuuden työtunnin *arvotuotteen* verran, mutta hän *tuottaa* tälle päivittäin 12 työtunnin *arvotuotteen*. Rahanomistajan taskuun menee erotus, nimittäin kuusi tuntia maksamatonta lisätyötä, maksamatonta lisätuotetta, johon on esineellistynyt kuuden tunnin työ. Tempu on tehty. Lisäarvo on tuotettu, raha muutettu pääomaksi”⁵.

Tämä on havainnollinen esimerkki lisäarvon muodostumisesta. Työvoiman arvo maksetaan, mutta tämä arvo on paljon pienempi sitä arvoa, minkä kapitalisti pystyy kiskomaan työvoimasta; tämä erotus, maksamaton työ, muodostaakin kapitalistin eli tarkemmin sanoen kapitalistiluokan osuuden.

Tällä maksamattomalla työllä ylläpidetään yhteiskunnan kaikkia työtätekemättömiä jäseniä. Siitä maksetaan ne valtion- ja kunnallisverot, jotka lankeavat kapitalistiluokan suorittavaksi, maankorko maanomistajille jne. Sillä lepää koko kapitalistinen yhteiskuntajärjestelmä.

Kapitalistinen riisto Palkkatyöläinen luo siis työaikansa yhden osan kuluessa omaa ylläpitoaan varten tarvittavan tuotteen. Marx nimitti työajan tätä osaa *välttämättömäksi työajaksi* ja tämän ajan kestäessä kulutettua työtä — *välttämättömäksi työksi*. Työaikansa toisen osan — *lisätyöajan* — kuluessa työläinen luo *lisätyöllään* lisäarvoa. *Lisäarvo (m)* on arvo, jonka palkkatyöläisen työ luo yli hänen työvoimansa arvon ja jonka kapitalisti anastaa korvauksetta.

Kapitalistisen riistoprosessin olemus onkin lisäarvon tuottamisessa. Kapitalisteja ei kiinnosta hyödyllisten ja yhteiskunnalle tarpeellisten tuotannonvälineiden ja kulutustarvikkeiden tuottaminen, vaan mahdollisimman suuren lisäarvon puseruttaminen. Kapitalistien lisäarvonhimo on kyltymätön.

Pääoma Kapitalistisessa yhteiskunnassa palkkatyön riisto on keino kapitalistille kuuluvien arvojen säilyttämiseksi ja lisäämiseksi, pääoman vallan ja herruuden laajentamiseksi. Pääoma on lisäarvoa tuottava arvo. Porvarilliset taloustieteilijät ovat väittäneet ja väittävät, että jokainen tuotannonväline on pääomaa. He vaikenevat tarkoituksettisesti siitä eittämättömästä tosiasiaasta, että tuotannonvälineistä tulee pääomaa vasta silloin, kun ne muuttuvat työläisten riiston välineiksi, että pääoma ei ole esine, vaan porvarillisen yhteiskunnan pääluokkien välinen yhteiskunnallinen suhde, tuotannonvälineiden omistajien harjoittaman palkkatyöläisten riiston suhde.

Marxilais-leniniläinen käsitys pääomasta yhteiskunnallisena suhteena paljastaa porvarillisen tuotantotavan olemuksen —

kapitalistien luokan harjoittaman työvoimansa myynnistä elävien palkkatyöläisten riiston.

Pääomassa täytyy erottaa kaksi osaa: pysyvä *pääoma* (*c*), joka käytetään tuotannonvälineisiin (rakennuksiin, koneisiin, poltto- ja raaka-aineisiin jne.) ja *vaihteleva pääoma* (*v*), joka käytetään työvoimaan. Ne osallistuvat eri tavoin lisäarvon tuotantoon. Osallistuen tuotantoon tuotannonvälineet eivät luota mitään uutta arvoa. Pysyvän pääoman arvo siirtyy kerralla tai osittain valmiiseen tuotteeseen. Vaihtelevan pääoman laita on toisin. Se kasvaa, luoden tuotantoprosessissa lisäarvoa. Lisäarvon suhde vaihtelevaan pääomaan ($\frac{m}{v}$) ilmaisee pääoman harjoittaman työn riiston asteen ja sitä nimitetään *lisäarvon suhdeluvuksi* (m^1).

Lisäarvon suurentuminen tapahtuu kahdella tavalla. Ensimmäinen tapa on työpäivän pidentäminen tai työn voimaperäisyyden kohottaminen (työponnistuksen lisääminen, ihmisenergian kulutuksen lisääminen aikayksikössä). Tätä lisäarvoa Marx nimitti *absoluuttiseksi lisäarvoksi*. Toinen tapa on välttämättömän työajan lyhentäminen. Tätä lisäarvoa Marx nimitti *suhteelliseksi lisäarvoksi*.

Jos olisi mahdollista, niin kapitalisti jatkaisi työpäivän 24-tuntiseksi, sillä mitä pitempi työpäivä on, sitä enemmän lisäarvoa syntyy. Työläinen päinvastoin on kiinnostunut työpäivän lyhentämisestä. Syntyy taistelu työpäivän keston supistamiseksi. Tätä taistelua, joka alkoi kapitalistisissa maissa työläisten ensimmäisistä esiintymisistä 19. vuosisadan alussa, on käyty lakkaamatta. Sen tähden kapitalistit eivät voi pidentää työpäivää rajattomasti. Absoluuttisen lisäarvon tuotanto tapahtuu nykyisin kapitalistisissa maissa etupäässä työn voimaperäisyyttä kohottamalla.

Suhteellisen lisäarvon tuotanto on sitä, että työpäivän keston pysyessä muuttumattomana lisätyöaikaa jatketaan supistamalla työajan sitä osaa, joka tarvitaan työvoiman arvon korvaamiseen. Tämä saavutetaan kohottamalla työn tuotantovoimaa niillä teollisuusaloilla, jotka valmistavat työläisille välttämättömiä kulutustarvikkeita, joiden kokoelma määrää työvoiman arvon. Mitä korkeampi työn tuottavuus näillä aloilla on ja mitä pienempi on niiden tuottamien tuotteiden arvo, sitä lyhyempi on välttämätön työaika ja sitä suurempi näin ollen on lisätyöaika kaikissa kapitalistisissa yrityksissä.

Välttämättömän työajan supistuminen tapahtuu myös työn tuottavuuden kohotessa niillä aloilla, jotka valmistavat tuotannonvälineitä kulutustarvikkeiden tuotantoa varten.

Yksityiset kapitalistit voivat saada myös ylimääräistä lisäarvoa. Sitä tulee niille kapitalisteille, jotka ottavat laitoksissaan käytäntöön toisilta puuttuvia teknillisiä parannuksia. Varojen kulutus tavarayksikön valmistamisessa tulee heille pienemmäksi,

mutta tavaransa he myyvät kaikille kyseisen tavarann tuottajille yhteisillä hinnoilla. Sen vuoksi täydellisempää tekniikkaa hallitsevat kapitalistit saavat tavanomaisen suhdeluvun mukaisen lisäarvon yli tulevan lisän. Tämä onkin ylimääräinen lisäarvo.

Mutta myös toiset kapitalistit pyrkivät saamaan enemmän lisäarvoa. Sen vuoksi hekin tavoitellessaan ylimääräistä lisäarvoa ottavat käytäntöön uutta tekniikkaa. Siihen heitä sysää myös kilpailu.

Suhteellisen lisäarvon tuotantoa eritellessään Marx tutki kapitalismin aikaansaaman työn tuottavuuden kohoamisen kolme historiallista vaihetta: 1) yksinkertaisen yhteistoiminnan (kooperaation); 2) manufaktuurin; 3) koneellisen suurteollisuuden.

Kapitalistinen yksinkertainen yhteistoiminta on enemmän tai vähemmän merkittävän palkkatyöläisten joukon keskittämistä saman tuotelajin valmistamiseen kapitalistin komennuksessa. Tekniikka jää käsityötekniikaksi eikä työnjakoa ole. Mutta jo työläisten yhdistäminen aiheuttaa työn tuottavuuden tietyn kohoamisen. *Manufaktuuri* on työnjakoon, mutta käsityötekniikkaan perustuvaa kapitalistista yhteistoimintaa. Sen vallitessa saavutetaan merkittävä työn tuottavuuden kohoaminen yksinkertaiseen yhteistoimintaan verraten. Mutta manufaktuuri ei voinut johtaa pientuotannon murtumiseen eikä tulla tuotannon hallitseväksi muodoksi. Kapitalismi valloitti täyden herruuden vasta siirtyessään *koneteollisuuteen*, joka on kapitalistisen suurtuotannon kehityksen korkein muoto. Koneteollisuus, joka murtaa pientuotantoa, laajentaa pääoman herruuden piiriä ja luo edellytykset lisäarvon tuotannon kaikinpuoliselle lisäämiselle.

Marxin lisäarveteoria paljastaa millä tavoin porvarillisessa yhteiskunnassa tapahtuu kapitalistien harjoittama työläisten riistoprosessi. Se todistaa, että ainoastaan palkkatyöläisten työ on kapitalistien rikastumisen pysyvä ja ehtymätön lähde. Marxin lisäarveteoria osoitti ulkokultaisiksi väitteet, että porvarillisen järjestelmän perustana on muka työläisten ja kapitalistien yhdenvertaisuus ja etujen sopusointu. Tämä teoria paljasti pääoman ja työn etujen sovittamattoman ja yhä syvenevän vastakohtaisuuden. Marxilainen lisäarveteoria nostaa joukot taisteluun kapitalismia vastaan.

4. Työpalkka

Työpalkkateoria koskee porvarillisen yhteiskunnan luokkien perusetuja ja on eräs taloustieteen kärkevimpiä kysymyksiä.

Kapitalismin vallitessa työpalkka on työvoiman hinta. Kuitenkin syntyy harhakuva, että se on työn hinta, että kapitalisti maksaa työläiselle tämän työn, vieläpä hänen koko työnsä. Itse asiassa työ luo arvoa, mutta sillä itsellään ei ole arvoa. Eikä kapitalisti maksa työläiselle lainkaan hänen työtään, vaan hänen työvoimansa.Työpalkka ei ole se, miltä se näyttää,

nimittäin *työn arvo* tai *hinta*, vaan se on ainoastaan *työvoiman arvon* tai *hinnan* naamioitu muoto”⁶. Koska työpalkka ei esiinny sinä, mitä se itse asiassa on, Marx nimitti sitä työvoiman arvon tai hinnan muuttuneeksi muodoksi.

Työpalkan suuruus koostuu kahdesta aineksesta: a) puhtaasti fyysillisestä, johon kuuluu työläisen olemassaololle, hänen työkykynsä säilyttämiselle ja perheen ylläpitämiselle ehdottoman välttämättömien elämänvälineiden arvo; b) historiallisesta eli yhteiskunnallisesta, joka riippuu siitä, minkälaiset olivat kyseisen maan työväenluokan muodostuessa sen elämäntarpeet ja kulttuurivaatimukset.

Kapitalistit pyrkivät alentamaan työpalkan sen fyysilliseen vähimmäismäärään. Työväenluokka taistelee elintonsa kohottamiseksi. Sen tähden työpalkan liike riippuu olennaisesti proletariaatin luokkataistelusta, sen järjestäytyneisyydestä ja sen pääomaan kohdistaman vastarinnan asteesta. Tuotannonvälineiden yksityisomistuksen ja poliittisen vallan säilyessä porvaristolla voi työväenluokan taistelu työehtojen parantamiseksi ja elintason kohottamiseksi helpottaa sen asemaa, mutta tämä taistelu ei kuitenkaan koske kapitalistisen järjestelmän perusteita eikä voi vapauttaa työtätekeviä kapitalistisesta palkkaorjuudesta.

Kapitalistisessa yhteiskunnassa vallitsee kaksi työpalkan perusmuotoa — *aikapalkka* ja *kappalepalkka*. Aikapalkka ilmaisee välittömästi työvoiman tunti-, päivä-, viikko- tai kuukausiarvon. Tämän työpalkkamuodon vallitessa on kysymys työtunnin, -päivän, -viikon tai -kuukauden maksamisesta. Kappalemaksu määräytyy aikamaksun perusteella. Olettakaamme, että tunnin työpalkka on 90 senttiä. Jos työläinen voi yhden tunnin aikana tuottaa kaksi tavarakappaletta, niin hän saa 45 senttiä jokaisesta valmistetusta tavarakappaleesta.

Kappalemaksun vallitessa työläisen henkilökohtainen etu kiihottaa häntä työskentelemään mahdollisimman suurella voimaperäisyydellä. Jos esimerkissämme mainittu työläinen alkaa valmistaa tunnissa kahden tavarakappaleen asemesta kolme, niin hänen työpalkkansa lisääntyy 50%:lla. Työläisen onni jää kuitenkin varsin lyhytaikaiseksi. Kapitalisti tarkistaa tavallisesti heti hinnoittelua ja loppujen lopuksi hän hyötyy työn voimaperäisyyden kohoamisesta. Liukuhinnan ja muiden sellaisten koneiden käyttäminen, joiden liikkeen vauhti pakottaa työläisen työskentelemään ilman levähdyshetkiä ja suunnattomasti ponnistaen, tekee kapitalisteille mahdolliseksi myös aikapalkan vallitessa saavuttaa erikoisen korkea työn voimaperäisyys.

Työsuorituksen kasvu työn voimaperäisyyden lisääntymisen avulla aiheuttaa työvoiman arvon kohoamisen, koska sitä kuluu enemmän. Näin muodoin pitäisi tapahtua myös työpalkan korottaminen, mutta tämä korottaminen ei tavallisesti vastaa työn voimaperäisyyden kasvua.

Puhuessaan siitä, että työvoiman hinnan kasvu ei suinkaan merkitse hinnan kohoamista sen arvon yli, Marx huomauttaa: „Päinvastoin voi sitä seurata aleneminen sen arvossa. Viime-mainittu tapahtuu kaikissa niissä tapauksissa, jolloin työvoiman hinnan kohoaminen ei korvaa sen nopeutuvaa kuluttamista”⁷.

Työpalkan kohoaminen tapahtuu kapitalismin vallitessa vain ankaran luokkataistelun tuloksena ja on joka kerran myöhästynyttä seurausta työn voimaperäisyyden kasvun aiheuttamasta työvoiman arvon kohoamisesta. Se tapahtuu työpalkan alenemisen jälkeen (esimerkiksi talouspulien jälkeen alkavissa elpymis- ja nousuvaiheissa), tai niissä tapauksissa, jolloin reaali-palkat ovat jyrkästi pudonneet inflaation, monopolien toimeenpanemien kulutustarvikkeiden hinnankorotusten, asunnonvuokrien nousun, verojen lisääntymisen tms. vaikutuksesta. Jos työväenluokka lakkaisi käymästä joka päivä taistelua pääomaa vastaan elintasonsa parantamiseksi, niin se Marxin sanojen mukaan „muuttuisi rappeutuneiden köyhimysten yhtäläiseksi joukoksi, jolla ei olisi enää pelastusta”⁸. Kommunistiset ja työväenpuolueet pitävät pyhänä velvollisuutenaan käydä taistelua paitsi työväenluokan lopullisten päämäärien, myös sen välittömien tarpeiden puolesta.

5. Voittojen kasvu kapitalistisen tuotannon tavoitteena ja rajana

Voitto on jokaisen kapitalistin liikkeellepaneva voima ja pää-tavoite. Kapitalisteille on tuotanto ainoastaan keino voiton saamiseksi. Mitä tulee kansanjoukkojen kulutukseen, niin kapitalistisessa taloudessa se otetaan huomioon vain sikäli kuin se muodostaa väistämättömän edellytyksen voiton pusertamiselle; tämän laskelmoinnin ulkopuolella kysymys kulutuksesta ei merkitse kapitalistille mitään.

Pääoma pyrkii kaikin tavoin voiton määrän ja suhdeluvun suurentamiseen.

Voiton suhdeluku ilmaisee lisäarvon suhteen koko yritykseen sijoitettuun pääomaan. Voiton suhdeluku on kapitalistisen yrityksen tuottavuuden osoitin.

Lisäarvon tuotantoprosessissa on erilaisuutta teollisuuden eri alojen välillä. Toisilla aloilla yrittäjän on sijoitettava suurempi osa pääomastaan tuotannonvälineisiin, rakennuksiin, koneisiin jne., jotka sellaisenaan eivät tuota voittoa vaikka ovatkin välttämättömiä sen saamiseksi. Toisilla, teknillisesti vähemmän varustetuilla aloilla suurempi osa pääomasta kulutetaan työvoiman palkkaamiseen. Pysyvän pääoman ja vaihtelevan pääoman välinen suhde määrää pääoman elimellisen kokoonpanon, pääoman kokoonpanon kyseisessä tuotantolaitok-

nessa tai koko teollisuusalalla. Mitä suurempi on pysyvän pääoman osuus koko pääomasta, sitä korkeammalla tasolla on sen elimellinen kokoonpano.

**Keskimääräinen
voitto** Aloilla, joiden pääoman elimellinen kokoonpano on erilainen, tuottavat suuruudeltaan samanlaiset pääomat eri määrän

lisäarvoa. Niillä aloilla, joiden pääoman elimellinen kokoonpano on alhainen, lisäarvoa tuotetaan enemmän kuin niillä aloilla, joiden pääoman kokoonpano on korkea.

Kuitenkaan eivät alat, joiden pääoman elimellinen kokoonpano on erilainen, voisi toimia rinnakkain, elleivät kapitalistit saisi yhtäläistä voittoa samansuuruisille pääomille. Todellakin, mitä järkeä olisi kapitalistille sijoittaa pääomia sellaisille aloille, joilla voiton suhdeluku on alhainen? Tosiasiat osoittavat, että teollisuuden eri aloille sijoitetut yhtä suuret pääomat tuottavat enemmän tai vähemmän yhtäläisen voiton elimellisestä kokoonpanosta riippumatta. Tämä on selitettävissä sillä, että kunkin alan sisällä yhtäläisten tavaroiden menekistä kapitalistien kesken tapahtuvan kilpailun ohella on olemassa alojen keskeinen kapitalistien kilpailu edullisimmasta pääomansijoituksesta. Pääomien virtaaminen alalta toiselle johtaa hintojen kohoamiseen toisilla ja alenemiseen toisilla aloilla. Pääoma jättää ne alat, joilla ilmenee tavaroiden ylituotantoa, hintojen jyrkkää alenemista, yritysten vararikkoutumista, ja suuntautuu niille aloille, missä tavaroiden puute on aiheuttanut hintojen nousun. Tällä tavalla tapahtuu pääoman elimelliseltä kokoonpanoltaan erilaisilla teollisuuden aloilla voiton suhdeluvun luonnonvoimainen tasoittuminen ja keskimääräisen (yleisen) voiton suhdeluvun muodostuminen. Tällaisen pääomien virtaamisen johdosta työväenluokan tuottaman lisäarvon koko määrä jakautuu kapitalistien kesken suunnilleen suhteessa heidän pääomiensa suuruuteen.

Tuotantohinta

Voiton suhdeluvun tasoittamisen johdosta tavaroiden hinnat määräytyvät kapitalismin vallitessa tuotantohinnan mukaisesti, joka on yhtä kuin tuotantokustannukset ynnä keskimääräinen voitto. Jokainen kapitalisti pyrkii saamaan tavarastaan sellaisen hinnan, joka ei palauttaisi hänelle ainoastaan tuotantokustannuksia, vaan tuottaisi myös edes tavallisen, kyseiselle ajalle ja kyseiselle maalle normaalin keskimääräisen voiton. Erillisen tavaranto tuotantohinta voi sen vuoksi olla arvon yli tai alle. Kuitenkin tuotantohintojen summa on yhtä kuin kaikkien tavaroiden arvojen summa.

Tästä on helppo tulla vakuuttuneeksi seuraavan esimerkin avulla.

Olkoon tavaroiden arvo niillä aloilla, joissa elimellinen kokoonpano on korkea, 120 rahayksikköä (pysyvä pääoma 90, vaihteleva 10, lisäarvo 20 rahayksikköä) ja niillä aloilla, joissa

elimellinen kokoonpano on alhainen — 140 rahayksikköä (pysyvä pääomia 80, vaihteleva 20, lisäarvo 40 rahayksikköä).

Näillä edellytyksillä tuotantohinta, joka on yhtä kuin kulu-tettu pääoma ja *keskimääräinen* voitto, tekee:

$$100 + \frac{20+40}{2} = 130 \text{ rahayksikköä.}$$

Niiden alojen tavarat, joissa pääoman elimellinen kokoonpano on korkea, myydään 10 rahayksikköä yli niiden arvon, mutta niiden alojen tavarat, joissa pääoman elimellinen kokoonpano on alhainen, 10 yksikköä alle niiden arvon. Yksilölliset poikkeamat arvosta kuolettavat toisensa ja kaikkien tavaroiden arvojen summa ($120 + 140 = 260$) sattuu yhteen tuotantohintojen summan ($130 + 130 = 260$) kanssa.

Keskimääräisen voiton ja tuotantohinnan teorialla on suuri merkitys proletariaatin luokkataistelun perustehtävien ymmärtämiselle. Tämä teoria osoittaa, että jokaisen kapitalistin etujen mukaista ei ole ainoastaan omien työläistensä, vaan myös koko työväenluokan riiston asteen kohottaminen, koska jokaisen kapitalistin voitto on viime kädessä hänen osuutensa työväenluokan tuottaman lisäarvon kokonaispaljoudesta. On ymmärrettävää, Marx kirjoitti, miksi „kapitalistit, jotka osoittavat niin vähän veljellisiä tunteita keskinäisessä kilpailussa toinen toistaan vastaan, muodostavat samaan aikaan todella vapaa-muurariveljeyden taistelussa työväenluokkaa vastaan kokonaisuudessaan”⁹.

Keskimääräisen voiton teoria siis paljastaa kapitalistien luokkasolidarisuuden aineellisen perustan. Tätä kapitalistien solidaarisuutta vastaan, jonka perustana on itsekäs pyrkimys puristaa työläisestä kaikki mahdollinen, työväenluokka asettaa oman solidaarisuutensa, jonka perustana on laillinen pyrkimys hävittää kapitalistinen riisto. Työväenluokan taistelu pääoman valtaa vastaan ei voi rajoittua taisteluun yksityisiä yrittäjiä vastaan työehtojen parantamiseksi kyseisessä tuotantolaitoksessa, kyseisellä alalla. Työväenluokan lopullinen päämäärä on kapitalistisen riistojärjestelmän hävittäminen, porvarillisen yhteiskuntajärjestelmän hävittäminen.

Keskimääräisen voiton teoria osoittaa, että eri tuotannonalojen pääomien kilpailu tasoittaa erilaiset voitot tavanomaiseksi keskimääräiseksi voitoksi tämän tai tuon alan pääoman elimellisestä kokoonpanosta riippumatta. Keskimääräisen voiton suhdeluku muuttuu aikojen kuluessa, mutta kunakin ajanjaksona ja jokaisessa kyseisessä maassa se on riittävän pysyvä suure, jonka kaikki liikemiehet ottavat huomioon.

Yrittäjän tulo ja korko
Kapitalistinen voitto jakautuu yrittäjän tuloon ja korkoon. Yrittäjä-kapitalisti ei tavallisesti tyydy omien pääomiensä käyttämiseen. Hän laskee kiertokulkuun myös lainapääomia. Sitä osaa voitosta, jonka toimiva kapitalisti luovuttaa toisen kapita-

listin tai pankin pääoman käyttämisestä, nimitetään koroksi. Voittoa, josta on vähennetty korko pääomalle, nimitetään yrittäjän tuloksi. Kapitalistiset pankit toimivat kapitalistien keskeisten maksujen välittäjinä, keräävät (talletusten vastaanottamisen ja muiden toimien avulla) rahapääomia ja tuloja luovuttaen ne kapitalistien käyttöön. Edistäessään kapitalistisen tuotannon kehitystä ja pääoman yhteenkokoutumista pankit samalla voimistavat pääoman herruutta työhön nähden ja luovat olosuhteet, joiden vallitessa suurpääoma ei käytä ainoastaan omia pääomiaan, vaan myös yhä suurempaa osaa muiden väestökerrosten rahavaroja ja tuloja.

**Voitto
kapitalistisen tuotannon
rajana**

Porvarilliset taloustieteilijät ylistelevät kapitalistista voittoa teknillisen edistyksen ja tuotannon rajattoman kasvun parhaimpana kiihokkeena. He sivuuttavat vaieten sen tosiasian, että kapitalistinen voitto on työvoiman riiston ja näännyttämisen tulosta. He vaikenevat siitä tosiasiasta, että tuotannon alistaminen kapitalistisen voiton periaatteelle ei ole vain kapitalistisen tuotannon kiihoke, vaan myös sen *raja*. Kapitalistit tuottavat vain sitä ja sen verran, mitä ja minkä verran he voivat tuottaa saaden voittoa. Erikoisesti nykyajan kapitalismin oloissa kapitalistit usein rajoittavat tuotantoa, hidastavat teknillistä edistystä ja tuhoavat joukoittain tuotteita voiton suhdeluvun kohottamiseksi. Eikä siinä kaikki. Kapitalistiset monopolit päästävät valloilleen sotia, aiheuttavat ihmiskunnalle lukemattomia onnettomuuksia ja tekevät tämän kaiken liikevoiton vuoksi!

6. Kapitalismin kehitys maataloudessa. Maankorko

Kapitalismin taloudelliset lait vaikuttavat maataloudessa yhtä järkähtämättömästi kuin teollisuudessaakin.

Yhteiskunnallisen työnjaon kehityessä maataloustuotteita aletaan tuottaa myyntiä varten, niistä tulee tavaroita. Maatalous muuttuu tavaroita tuottavaksi talousalaksi. Yksityisten tavarantuottajien välillä kehittyi katkera kilpataistelu, joka asettaa vähiten maalla, työkarjalla ja työvälineillä turvatut pienmaanviljelijät varsin huonoon asemaan. Tapahtuu pientuottajien joukkomittainen köyhtyminen ja heidän sysäämisensä proletariaatin riveihin. Merkittävä osa tuotannosta keskittyy maaseudun kapitalistisen huippukerroksen käsiin. Maaseudulla muodostuu kaksi äärimmäistä ryhmää: toisaalla köyhät talonpojat ja maataloustyöläiset ja toisaalla maalaisporvaristo (suurtalolliset, kapitalistit ja monissa kapitalistisissa maissa säilyneet, enemmän tai vähemmän porvarillistuneet tilanherrat). Keskitalonpoikaistolla on väliasema näiden kahden ryhmän välissä.

Verrattaessa kapitalismin kehitysprosessia maataloudessa ja teollisuudessa täytyy todeta ensin mainitun verrattoman suuri jälkeenjääneisyys. Tämä ei koske vain takapajuisia maita, joissa kapitalismin kehitystä maataloudessa hidastavat feodalismin jätteet, vaan tietyissä määrin myös korkealle kehittyneitä kapitalistisia maita. Yksi tämän jälkeenjääneisyyden tärkeimpiä syitä on siinä, että maanomistajien loislukokka anastaa osan maataloudessa luodusta lisäarvosta maankoron muodossa.

Maankorko Kapitalistisessa maataloudessa, toisin kuin teollisuudessa, koko uudesti luotu arvo jakautuu kolmen luokan kesken. Maataloustyöläiset saavat työpalkan, kapitalistinen maanvuokraaja saa tavanomaisen keskimääräisen voiton ja maanomistaja koron. Herää kysymys: millä tavoin maataloudessa tavanomaisen pääoman voiton lisäksi ilmaantuu lisäarvon erikoinen osa, jonka maanomistaja ottaa maanvuokramaksuna kapitalistiselta vuokraajalta?

Tähän kysymykseen vastatessaan Marx kiinnitti huomion eräisiin maatalouden taloudellisiin erikoisuuksiin. Yksityisten talouksien viljelemät erilaiset maat eroavat toisistaan niin hedelmällisyydeltään kuin myös sijainniltaan markkinoihin nähden. Paremmalaatuinen maa tuottaa samoilla kustannuksilla runsaamman sadon huonommanlaatuiseen maahan verraten. Sama koskee maiden sijainnin erilaisuutta markkinoihin nähden. Mitä lähempänä markkinoita maa sijaitsee, sitä halvemmaksi tulee tuotteiden toimittaminen myytäväksi ja sitä edullisempaa on taloudenhoito tuolla maalla. Lyhyiden vuoksi näitä kumpaakin erilaisuutta (so. maan hedelmällisyyden ja sijainnin erilaisuutta) voimme yhteisesti nimittää maiden paremmuudeksi ja huonommuudeksi. Yksinomaan parhaimpien ja keskinkertaisten maiden tuotteet eivät riitä tyydyttämään yhteiskunnallista kysyntää, ja siitä johtuu myös huonompien maiden viljelemisen välttämättömyys. Mutta kapitalistien on saatava paitsi korvaus kustannuksista myös keskimääräinen voitto ei vain parhaimmilta ja keskinkertaisilta, vaan myös huonoimmilta mailta. Tämän vuoksi maataloustuotteiden tuotantohinta on yhtä kuin tuotantokustannukset huonoimmilla mailla ynnä keskimääräinen voitto. Keskinkertaiset ja parhaimmat maat antavat keskimääräisen voiton lisäksi jonkin ylijäämän, jonka kapitalistisen vuokraajan täytyy maksaa maanomistajalle.

Lisävoittoa, jota saadaan paremmanlaatuisilta mailta tai markkinoita lähellä sijaitsevilta mailta verrattuna huonoimpaan tai kauimpana olevaan maahan, nimitetään *differentiaali(erotus-) maankoroksi I*, koska sitä saadaan maan laadun erilaisuudesta johtuen. Tämä palstojen hedelmällisyyden ja sijainnin erilaisuus on kuitenkin vain differentiaalikorko I muodostumisen ehto, luonnollinen perusta. Mutta sen syntyminen lähde on maataloustyöläisten luoma lisäarvo.

Kapitalistinen vuokraaja voi saada lisävoittoa kaikenlaatu-
silta maapalstoilta pääomien lisäsijoitusten tuloksena, jotka
tekevät hänelle mahdolliseksi korjata suuremman sadon kuin
on sato tuoteyksikön hinnan määräävillä huonoimmilla pals-
toilla. Lisävoittoa, joka on tulosta uusista pääomasijoituksista
viljeltäviin palstoihin, ts. maatalouden voimaperäistämisestä,
nimitetään *differentiaalikorko II:ksi*. Jos se saadaan ennen kuin
vanha vuokrasopimus on menettänyt voimansa, niin kapitalisti
ottaa differentiaalikoron II itselleen. Mutta uutta sopimusta sol-
mittaessa maanomistaja ottaa tavallisesti huomioon maatalou-
den voimaperäistämisen tulokset ja korottaa vuokramaksua,
liittäen siihen differentiaalikoron II.

Porvarillinen kansantaloustiede selittää differentiaalikoron
alkuperän eräänlaisen „maan vähenevän hedelmällisyyden lain”
olemassaololla. K. Marx ja V. I. Lenin todistivat, että tarun-
omaisella „vähenevän hedelmällisyyden lailla” ei ole mitään
tekemistä korkoteorian kanssa. Porvarilliset taloustieteilijät
ovat sen keksineet omasta päästään ja propagoivat sitä vapaut-
taakseen kapitalistit ja suurmaanomistajat vastuusta maa-
taloustuotteiden korkeista hinnoista, joukkojen kurjuudesta ja
maan barbaarisesta käyttämisestä säilyttämällä tämän kaiken
ikuisen ja järkähtämättömän „lain” syyksi. Pappi Malthus, eräs
vulgääri-kansantaloustieteen perustanlaskijoista, julisti tähän
„lakiin” vedoten, että väestön lisääntyminen tapahtuu aina
nopeammin kuin maataloustuotteiden tuotannon kasvu ja tämän
vuoksi ovat sodat, kulkutaudit ja keinotekoinen syntyvyyden
rajoittaminen omistamattomien luokkien keskuudessa välttämät-
tömiä tietyn „tasapainon” ylläpitämiseksi. Nykyajan malthus-
laiset käyttävät niin sanottua „maan vähenevän hedelmällisyy-
den lakia” puolustellakseen hyökkäyssotia ja ihmisten joukko-
tuhoamista.

Differentiaalikoron anastus, jonka maanomistajat suoritta-
vat käyttäen sen tavallisesti tuottamattomiin tarkoituksiin, jar-
ruttaa maatalouden kehitystä. Vielä suurempi merkitys on tässä
suhteessa *absoluuttisella korolla*.

Huonoimmat maat, kuten todettiin, eivät tuota differentiaali-
korkoa. Mutta huonoimpien maapalstojen omistajat eivät luo-
vuta maataan kapitalistisille yrittäjille ilman mitään korvausta,
ilman mitään korkoa. Mutta mistä syntyy korko huonoimmilta
mailta?

On tunnettua, että ainoastaan vaihteleva pääoma luo lisä-
arvoa. Maataloudessa on tekniikka alhaisempi kuin teollisuu-
dessa. Tämä johtuu siitä, että vuokratessaan maan ainoastaan
määrääjäksi kapitalistit eivät sijoita koneisiin, rakennuksiin
yms. niin paljon varoja kuin teollisuudenharjoittajat yrityk-
siinsä. Pääoman alhaisemman elimellisen kokoonpanon joh-
dosta maataloudessa saadaan samankokoiselle pääomalle
enemmän lisäarvoa kuin teollisuudessa. Olettakaamme, että

tuotantokustannusten ollessa 100 rahayksikköä tulee teollisuudessa pysyvän pääoman osalle 90 ja vaihtelevan 10, mutta maataloudessa pysyvän osalle 80 ja vaihtelevan 20. Tässä tapauksessa lisäarvo teollisuudessa (100-prosenttisen riiston suhdeluvun vallitessa) tekee 10 rahayksikköä ja maataloudessa 20 rahayksikköä. Monopolisen yksityisomistusoikeuden johdosta maahan pääomien vapaa virtaaminen maatalouteen ei voi toteutua. Näin ollen ei myöskään voi olla voiton suhdeluvun tasoittumista teollisuuden ja maatalouden kesken.

Maataloustavaroiden hinnat eivät sen tähden muodostu tuotantohintaa, vaan arvoa vastaaviksi. Arvon ja tuotantohinnan välinen erotus muodostaakin absoluuttisen koron. Tämä erotus on samalla erotus maatalouden korkeamman ja teollisuuden alhaisemman lisäarvon välillä (esimerkissämme tämä erotus tekee 10 rahayksikköä).

Vero, jota yhteiskunnan on pakko maksaa suurmaanomistajille maankoron muodossa, on syynä ravintoaineiden ja maatalousraaka-aineiden kallistumiseen ja siten työtätekevien joukkojen tilan huononemiseen niin kaupungeissa kuin maaseudullakin. Maanomistajat saavat veroa myös vuoriteollisuuden yrityksiltä, mikä johtaa kivennäisraaka-aineiden hinnan kohoamiseen. Korkeampi aiheuttaa kaupunkien rakennustonttien hintojen kohoamisen ja tämä tuo mukanaan asunnonvuokrien kallistumisen. Koron kasvu huonontaa myös niiden talonpoikien tilaa, joilla ei ole omaa maata.

Vuokraus sekä pien- ja keskitalonpoikien joutuminen taloudelliseen häviöön

Vuokramaksu, jonka farmari-kapitalisti suorittaa maanomistajalle, on keskimääräisen voiton lisäksi tulevaa ylimääräistä lisäarvoa. Maanomistaja ja kapitalisti jakavat keskenään työläisten maksamattoman työn. Pien- ja keskitalonpoika ovat toisenlaisessa asemassa. Heiltä maanomistaja riistää tavallisesti vuokramaksun avulla paitsi koko lisätuotteen, myös osan välttämättömästä tuotteesta. Vuokramaksut tuomitsevat pienvuokraajan tuon tuostakin täydelliseen taloudelliseen häviöön.

Marxin maankorkoteoria todisti tieteellisellä täsmällisyydellä talonpoikaiston perusjoukkojen etujen ja suurmaanomistajien etujen vastakkaisuuden. Koko historiallisen kehityksen kulku on vahvistanut Marxin erittelyn oikeaksi ja osoittanut, että työtätekevä talonpoikaisto voi puolustaa oikeuksiaan ainoastaan asettumalla proletariaatin liittolaiseksi taistelussa kapitalismia vastaan.

7. Yhteiskunnallisen pääoman uusintaminen ja talouspulat

Alituisesti kulutettavien tuotannonvälineiden ja olemassa-olovälineiden (koneet, elintarvikkeet, vaatteet jne.) tilalle ihmisten on tuotettava uusia aineellisia hyödykkeitä. Tätä tuo-

tannon herkeämätöntä uusimisprosessia nimitetään *uusintamiseksi*. Uusintamista toteutetaan sekä yksityisten tuotantolaitosten piirissä että koko yhteiskunnan mitassa.

Uusintaminen on yksinkertaista — tuotannon laajuuden pysyessä muuttumattomana — ja laajennettua, jolloin tuotantoprosessi toistuu vuodelta kasvavassa mitassa. Kapitalismille on olennaista laajennettu uusintaminen.

Marx antoi ensimmäisenä tieteellisen erittelyn kapitalistisesta uusintamisesta. Yksinkertaisen uusintamisen prosessi antaa kapitalistille tuotteen, jonka arvo on suurempi kuin hänen tuotantoon sijoittamansa pääoma. Myytyään työläisten tuottamat tavarat kapitalisti on jälleen pääoman omistaja mikä tekee hänelle mahdolliseksi riistää palkkatyöläisiä. Mutta proletaari tuotannollisen prosessin päättyessä ei taaskaan omista mitään, paitsi työvoimaansa, ja hänen on pakko mennä palkkatyöhön kapitalistille. Yksilöllisen pääoman yksinkertaisen uusintamisen erittelystä käy siis selville, että kapitalistisen uusintamisen kulussa uusiintuvat alituisesti kapitalistisen riiston suhteet. Yksilöllisen pääoman yksinkertaisen uusintamisen erittely osoittaa edelleen, että sijoitettuaan alussa tietyn pääoman tuotantoon kapitalisti voisi sen hyvin pian syödä. Menehän yksinkertaisen uusintamisen vallitessa koko työläisten tuottama lisäarvo kapitalistin henkilökohtaiseen käyttöön. Sijoitettuaan tuotantoon 100 tuhatta dollaria ja ottaen vuosittain 10 tuhatta dollaria tarpeisiinsa kapitalisti söisi 10 vuodessa sijoittamansa pääoman ellei hän saisi voittoa. Mutta 10 vuoden kuluttuakin kapitalisti saa jatkuvasti voittoa. Hänen koko pääomansa on siis todellisuudessa kasattua lisäarvoa, jonka palkkatyöläisten työ on luonut ja kapitalistijorvauksetta anastanut.

Marxin erittely yhteiskunnallisen pääoman yksinkertaisesta uusintamisesta paljasti koko kapitalistisen talouden liikunnan lainmukaisuudet. Marx osoitti, että yhteiskunnallisen pääoman uusintamisen lainmukaisuutta ei voida saada selville jakamatta koko yhteiskunnallista tuotantoa kahteen suureen lohkoon: tuotannonvälineiden tuotantoon (ensimmäinen lohko) ja kulutustarvikkeiden tuotantoon (toinen lohko). Edelleen, valmistetun yhteiskunnallisen tuotteen liikunnan erittelyyn sen luontoismuodossa, tuotannonvälineinä ja kulutustarvikkeina, on välttämättä liitettävä sen liikunnan erittely arvomuodossa. Sitä varten yhteiskunnallisen vuosituotteen kokonaismäärän, ts. yhteiskunnan vuodessa valmistamien tuotannonvälineiden ja kulutustarvikkeiden koko paljouden, arvosta on erotettava vuodessa kulutetun pysyvän pääoman korvaamiseen tarkoitettu osa, osa vaihtelevan pääoman korvaamiseen ja vuodessa tuotettu lisäarvo. Näihin kolmeen perusosaan jakautuu yhteiskunnallisen tuotannon molempien lohkojen vuodessa tuottamien tuotteiden arvo.

Marx otti tehtäväkseen selvittää kapitalistisen yhteiskunnan tuottaman yhteiskunnallisen tuotteen realisoinnin ehdot. Sitä

varten, että kaikki kapitalistit voisivat myydä, ts. realisoida heidän tuotantolaitoksissaan tuotetut tavarat, tarvitaan tietty suhde ensimmäisen ja toisen lohkon välillä. Yksinkertaisessa uusintamisessa on välttämätöntä, että ensimmäisen lohkon vaihtelevan pääoman ja lisäarvon summa olisi yhtä suuri kuin toisen lohkon pysyvä pääoma: $I (v + m) = II c$. Yhteiskunnallisen tuotteen näiden osien keskinäisessä vaihdossa ensimmäisen lohkon työläiset ja kapitalistit saavat kulutustarvikkeita, ja toisen lohkon kapitalistit saavat pysyvää pääomaa uutta tuotantoa varten. Ensimmäinen lohko turvaa siis molemmat lohkot tuotannonvälineillä ja toinen lohko varustaa molempien lohkojen työläiset ja kapitalistit kulutustarvikkeilla.

Laajennetussa uusintamisessa ensimmäisen lohkon vaihtelevan pääoman ja lisäarvon summa on suurempi kuin toisen lohkon pysyvän pääoman arvo: $I (v + m)$ suurempi kuin IIc . Ensimmäisen ja toisen suureen välinen erotus muodostaa ylijäämän, joka menee kasaamiseen. Kasautumisen edistyessä pysyvän pääoman osuus kasvaa ja vaihtelevan pääoman osuus vähenee. Pysyvän pääoman nopeampi kasvu vaihtelevaan verraten on pääoman kasautumisen laki. Tästä laista seuraa, että pysyvä pääoma kasvaa molemmissa lohkoissa nopeammin kuin vaihteleva pääoma ja lisäarvo. Mutta jos ensimmäisen lohkon pysyvä pääoma kasvussa sivuuttaa kyseessä olevan lohkon vaihtelevan pääoman ja lisäarvon, niin sitäkin enemmän se sivuuttaa toisen lohkon pysyvän pääoman kasvun. Tämä viimeksi mainittuhan, kuten edellä näimme, kasvaa ensimmäisen lohkon vaihtelevaa pääomaa ja lisäarvoa hitaammin. Laajennetussa uusintamisessa kasvaa siis kaikkein nopeimmin tuotannonvälineiden tuotanto tuotannonvälineiden tuotantoa varten, sitten tuotannonvälineiden tuotanto kulutustarvikkeiden tuotantoa varten ja kaikkein hitaimmin kulutustarvikkeiden tuotanto.

Tuotannonvälineiden tuotannon ensisijainen kasvu on kaiken laajennetun uusintamisen taloudellinen laki. Laajennettu uusintaminen ei voi toteutua ilman tuotannonvälineiden tuotannon ensisijaista kasvua.

Kapitalismin vallitessa tuotannon laajenemisen liikkeellepanijana on pyrkimys pusertaa yhä suurempi määrä lisäarvoa. Tähän sysää myös kilpailu. Kapitalistisen laajennetun uusintamisen aikana uusintetaan kapitalistisen riiston suhteet laajenevalla pohjalla, kasvaa työläisten armeija ja tapahtuu pääoman kasautuminen ja yhteenkokoutuminen.

Marxin erittely yhteiskunnallisen pääoman yksinkertaisesta ja laajennetusta uusintamisesta osoitti, että oikea määräsuhde ensimmäisen ja toisen lohkon kesken ja eri alojen kesken molempien lohkojen sisällä voi syntyä ainoastaan talouspulien kautta ja sangen lyhyeksi ajaksi, ja että kapitalistiselle uusintamiselle ovat ominaisia antagonistiset ristiriidat, jotka tekevät jo ennakolta taloudelliset liikatuotantopulat väistämättömiksi.

Taloudelliset liikatuotantopulat

Kapitalistien pyrkimys tuotannon rajatomaan laajentamiseen olosuhteissa, joissa kulutusta rajoittavat joukkojen maksukykyisen kysynnän ahtaat puitteet, voi toteutua siten, että tuotanto laajenee pääasiassa tuotannonvälineiden tuotantoa lisäämällä. Teknillisen edistyksen ilmauksena oleva tuotannonvälineiden tuotannon laajeneminen kapitalismin aikana on samalla ikäänkuin väliaikaisena turvapaikkana joukkojen riittämättömän maksukykyisen kysynnän synnyttämiltä menekkivaikeuksilta. Kuitenkin tuotannon laajentaminen olosuhteissa, joissa kulutustarvikkeiden tuotantoa rajoittavat laajojen joukkojen pienet tulot, johtaa aika ajoin taloudellisiin liikatuotantopuliin. Koska tuotannon lopullisena päämääränä on kulutustarvikkeiden tuotanto, niin kaikkien taloudellisten liikatuotantopulien viimeiseksi syyksi jää, kuten Marx on todennut, joukkojen köyhyys ja rajoitettu kulutus. Tässä ilmenee kapitalismin perusristiriitä — ristiriitä tuotannon yhteiskunnallisen luonteen ja yksityiskapitalistisen anastuksen välillä.

Yleinen taloudellinen liikatuotantopula puhkesi ensiksi Englannissa v. 1825. Sen jälkeen pulat alkoivat toistua aluksi keskimäärin joka 10 vuoden kuluttua ja myöhemmin epämääräisempien väliaikojen kuluttua. Ajanjaksona vuodesta 1825 vuoteen 1938 Englanti koki 13 talouspulaa. Muissa myöhemmin koneellisen suurteollisuuden tielle astuneissa kapitalistisissa maissa alkoivat pulat hiukan myöhemmin.

Taluspula on tavaroiden liikatuotantoa, niiden menekkivaikeuksien äärimmäistä kärjistymistä, hintojen alenemista ja tuotannon nopeaa supistumista. Pulan aikana työttömyys kasvaa nopeasti, tuotantoon jääneiden työläisten palkka alenee, luottosuhteet häiriintyvät ja monet, ennen kaikkea pienyrittäjät joutuvat taloudelliseen häviöön.

Pulan kestäessä ja pysähdystilan (laman) aikana, joka tavallisesti seuraa pulaa, saadaan kasautuneet tavaravarastot vähitellen realisoitua alhaisin (pulan tuloksena alentunein) hinnoin. Pyrkien kohottamaan työn tuottavuutta saadakseen voittoa alhaistenkin hintojen vallitessa kapitalistit alkavat uudistaa tuotantolaitostensa konekalustoa. Tämä synnyttää tuotannonvälineiden kysyntää. Markkinoilla alkaa vähitellen elpyminen, joka sitten vaihtuu nousuksi. Tämä kausiluontoinen pulan vaihtuminen lamaksi, jota seuraa elpyminen ja lopuksi nousu ja sitten uusi pula, todistaa sitä, että kapitalistinen tuotanto kehittyy *jaksoittaisesti*, ts. suorittaa kierroksen toistaen samat vaiheet kuten toisiaan seuraava talvi ja kesä. Kapitalistinen laajennettu uusintaminen ei ole keskeytymätöntä prosessia. Nousujen vaihtuminen laskuiksi ja pysähdystiloiksi, alituiset keskeytykset tuotannon kasvussa ovat kapitalistisen laajennetun uusintamisen laki. „Kapitalistinen tuotanto”, V. I. Lenin kirjoitti, „ei voi kehittyä muuten kuin hyppäyksittäin, kaksi askelta eteenpäin

ja askel (toisinaan kokonaista kaksikin askelta) taaksepäin”¹⁰.

Pulat synnyttää kapitalismin perusristiriita.—ristiriita tuotannon yhteiskunnallisen luonteen ja työn tuotteiden yksityisen anastustavan välillä. Tuotannon yhteiskunnallinen luonne ilmenee ensiksi tuotannon erikoistumisen sekä tuotantolaitosten ja talousalojen välisen työnjaon kehityksessä, jolloin erilliset tuotannonhaarat ovat yhteiskunnallisen tuotantoprosessin perusosia, ja toiseksi tuotannon keskittymisessä yhä suurempiin tuotantolaitoksiin. Molemmat luovat suunnattomia mahdollisuuksia tuotannon laajentamiselle. Vilkastumisen ja eritoten nousun kaudella tuotannon valtava kasvu toteutuu pääasiassa tuotannonvälineiden tuotannon laajenemisen ansiosta. Niin kauan kun rakennetaan uusia tehtaita, rautateitä, sähkölaitoksia jne. kasvaa tiettyssä määrin lisätyövoiman ja siten myös kulutustarvikkeiden kysyntä, mutta tämä kasvu ei vastaa lähimainkaan tuotannonvälineiden kysynnän kasvua. Siksi kapitalismille ominaisen tuotannon anarkian johdosta suurteollisuuden valtavat mahdollisuudet laajentumiseen törmäävät ennemmin tai myöhemmin kulutuksen ahtaisiin puitteisiin, markkinoiden kyvyttömyyteen seurata laajenevaa tuotantoa. Osoittautuu, että markkinoille heitettyä tavarapaljoutta ei tavallinen ostaja pysty maksamaan hänen maksukykyisen kysyntänsä ja tulojensa rajoittuneisuuden vuoksi.

Tunnetussa kirjoituksessaan „Karl Marx” V. I. Lenin totesi, että mahdollisuus teollisuuden nopeaan laajentamiseen „yhdessä luoton ja pääoman tuotannonvälineinä kasautumisen kanssa antaa muun muassa avaimen liikatuotantopulien ymmärtämiseksi, joita aika ajoin puhkeaa kapitalistisissa maissa, aluksi keskimäärin kerran kymmenessä vuodessa, sitten pitemmin ja epämääräisemmin väliajoin”¹¹.

Kasautuminen tuotannonvälineinä selittää myös pulien jaksoittaisen luonteen.

Alhainen hintataso ja kilpataistelun kärjistyminen pysähdystilojen aikana pakottaa kapitalistit korvaamaan moraalisesti vanhentuneen koneiston uudella, ts. uusimman kiinteän pääoman (kaluston, koneet, työkalut). Peläten jäävänsä jälkeen kilpailijasta jokainen yrittäjä pyrkii tuotantokustannusten alentamiseen ottamalla käyttöön teknillisiä parannuksia. „...Pula”, kirjoitti Marx, „antaa aina alkusysäyksen pääoman suuriin uudissijoituksiin. Niinpä pula suuremmassa tai pienemmässä määrin luokin — koko yhteiskunnan kannalta katsottuna — uuden aineellisen perustan seuraavalle kierrosjaksolle”¹².

Pulat todistavat porvarillisten tuotantosuhteiden ja nykyisten tuotantovoimien luonteen yhä suurempaa epäsuhdetta. Liikatuotantopulat ovat selvä osoitus kapitalistisen tuotantotavan rajoittuneisuudesta ja sen kyvyttömyydestä antaa liikkumatilaa tuotantovoimien kehitykselle.

Pulat osoittavat, että nykyinen yhteiskunta voisi tuottaa verrattomasti enemmän kaikkien työtätekevien elämän parantamiseksi koituvia tuotteita, jos tuotantokalustoa ja tuotannonvälineitä ei käytettäisi kapitalistisen voiton saamiseksi, vaan yhteiskunnan kaikkien jäsenten tarpeiden tyydyttämiseen. Mutta tämä on mahdollista vain siirtymällä tuotannonvälineiden yksityisomistuksesta yhteiskunnalliseen omistukseen.

8. Kapitalistisen kasautumisen yleinen laki

Koneellisen suurteollisuuden kehitys sekä parannukset maataloudessa ja kansantalouden muilla aloilla johtavat siihen, että saman tuotemäärän tuottamiseen vaaditaan yhä vähemmän työläisiä. Toisin sanoen kapitalismin kehittyessä tuotannonvälineisiin kulutettu pääomanosa (pysyvä pääoma) kasvaa ja työvoimaan kulutettu pääomanosa (vaihteleva pääoma) vähenee.

Pysyvän pääoman nopeampi kasvu vaihtelevaan verraten johtaa siihen, että kapitalistinen tuotanto tarvitsee työläisten elävää työtä suhteellisesti vähemmän, vaikka teollisuustyöläisten yleinen lukumäärä kasvaa kapitalismin kehittyessä. Kapitalismin vallitessa teknillinen edistys tuomitsee miljoonia ihmisiä työttömyyteen. Porvarillisessa yhteiskunnassa työttömyys uhkaa jatkuvasti kutakin työläistä, joka ei voi koskaan olla varma huomispäivästä.

Marxin kapitalistisen kasautumisteorian valossa käyvät ilmeisiksi klassillisen porvarillisen kansantaloustieteen erehdykset. A. Smith ja D. Ricardo olettivat, että työvoiman kysyntä lisääntyy tasasuhteisesti tuotannon kasvun kanssa ja että kapitalistisen kasautumisen kulussa työväenluokan tilan täytyy välttämättömästi parantua. Mutta todellisuudessa kapitalistinen kasautuminen nopeuttaa työläisten syrjäyttämistä koneen tieltä ja luo teollisuuden vara-armeijan.

„Kuta suurempi on yhteiskunnallinen rikkaus, toimiva pääoma, sen lisääntymisen laajuus ja voima, ja siis myöskin proletariaatin absoluuttinen määrä ja sen työn tuotantovoima, sitä suurempi on teollisuuden vara-armeija... Teollisuuden vara-armeijan suhteellinen suuruus lisääntyy siis yhtä rikkauksen tekijöiden kanssa. Mutta kuta suurempi tämä vara-armeija on toimivaan työväenarmeijaan verraten, sitä suurempi on pysyväinen liikaväestö, jonka kurjuus on kääntäen verrannollinen sen työrasitukseen... Tämä on kapitalistisen kasautumisen ehdoton, yleinen laki” (Marx)¹³.

Mitä suurempi on teollisuuden vara-armeija, sitä huonompi on myös työssä olevan työväenluokan osan tila, koska kapitalisti voi turvautua tyytymättömien ja „vaativaisten” työläisten erottamiseen käyttäen hyväkseen sitä, että hän aina löytää työttömien keskuudesta heidän tilalleen toisia.

Tuotannonvälineiden kapitalistisen omistuksen vallitessa teknillinen edistys tuo mukanaan kapitalistien voittojen kasvun ja laajojen väestökerrosten puutteen ja turvatomuuden kärjistymisen.

Työväenluokan tilan huononeminen

Työtätekevien toimeentulonehtojen huononeminen ilmenee erikoisella voimalla taloudellisten liikatuotantopulien aikana, kun työttömyys lisääntyy, työpalkka alenee sekä pienten ja keski suurten tuottajien tuhoutumisprosessi voimistuu. V. I. Lenin kirjoitti VKP(b):n ohjelmaluonnoksessa: „Pulat ja teollisuuden pysähdyskaudet... lisäävät palkkatyön riippuvaisuutta pääomasta, johtavat työväenluokan tilan vielä nopeampaan suhteelliseen, ja joskus ehdottomaanakin huononemiseen”¹⁴.

Työtätekevien tilan huononemista voi tapahtua silloinkin, kun työpalkka hiukan kohoaa. Työn voimaperäisyyden (ponnistusten) lisääntyessä lisääntyy paremman ravinnon, lääkintähuollon tarve jne. Ja kun tätä lisääntyvää tarvetta ei tyydytetä tai tyydytetään riittämättömästi, silloin tapahtuu työväenluokan tilan *huononeminen*, sen puutteen kärjistyminen, vaikkapa työpalkan määrä hiukan lisääntyisikin.

Vielä selvempänä esiintyy kapitalismille ominainen työväenluokan tilan suhteellinen huononeminen, ts. työväenluokan osuuden väheneminen kansantulosta. Se kuvaa työväenluokan asemaa kapitalistien asemaan verrattuna. Yhteiskunnallisen rikkäuden kasvu porvarillisessa yhteiskunnassa johtaa väistämättä kapitalistien ja työtätekevien välisen yhteiskunnallisen epäyhdenvertaisuuden suurenemiseen. Marxin selvittämä työväenluokan tilan huononemistaipumus kapitalismin kehittyessä vaikuttaa edelleen tänäänkin.

Tätä eivät marxilaisuuden arvostelijat halua mitenkään myöntää. Väärentäen todellisuutta, keinotellen erillisillä, yksityisillä tosiasioilla ja tulkiten päin päin mäntyä eräitä nykyajan ilmiöitä he koettavat kaikin tavoin todistella, että Marxin teoria ei muka ole toteutunut ja että nykyinen kapitalismi avaa näköalat työläisten aseman rajattomalle paranemiselle.

Tällöin ei vääristellä ainoastaan työväenluokan tilaa, vaan itse Marxin teoriaakin. Pyrkieksään helpottamaan heille annettua tehtävää arvostelijat porvarillis-reformistisesta leiristä eivät kaihdakaan tämän teorian vulgarisointia, lisäävät siihen järjettömiä väitteitä joita Marx ja marxilaiset eivät ole koskaan esittäneet eivätkä puolustaneet.

Niinpä marxilainen väittämä työväenluokan tilan huononemistaipumuksesta esitetään dogmina, jonka mukaan kapitalismin vallitessa tapahtuu vuodesta vuoteen, vuosikymmenestä vuosikymmeneen *keskeytymätön* työväenluokan elämänehtojen ehdoton huononeminen. Tätä väittämää esittäessään Marx ei kuitenkaan tarkoittanut keskeytymätöntä prosessia, vaan kapitalismin *taipumusta*, joka toteutuu epätasaisesti eri maissa ja eri

kausina, ajoittain poiketen ja häiriintyen, ja jota vastaan vaikuttavat muut tekijät.

Eräs tällaisista vastaan vaikuttavista tekijöistä on työväenluokan taistelu työpalkan korottamiseksi ja työehtojen parantamiseksi. Toisen maailmansodan jälkeen tämä taistelu on osoittautunut tehokkaammaksi kuin koskaan aikaisemmin. Kansainvälisen taantumuksen tuki, Saksan ja Italian fasismi murskattiin täydellisesti. Kapitalististen maiden työväenluokan järjestyneisyys ja yhteenliittyneisyys ovat kasvaneet. Sosialismin maiden menestykset pakottavat porvariston tekemään myönnytyksiä työtätekeville.

Onko tämä kaikki voinut tapahtua jälkiä jättämättä? Ehdottomasti ei. Monien maiden työläisillä on ollut tilaisuus saavuttaa parannuksia asemaansa. Ja he ovat käyttäneet tätä tilaisuutta. Tämä ei tietysti voi vähimmässäkään määrin kumota marxilaisuutta. Ainoastaan parjaajat ja väärentäjät voivat väittää, että Marxin ja Leninin teorian mukaisesti kaikkien kapitalististen maiden työläisten elintason pitäisi muka nyt olla alhaisempi kuin sanokaamme 20. vuosisadan alussa.

Monet tosiasiat, joihin marxilaisuuden kovaonniset kumoojat mielellään vetoavat, saavat selityksensä myös siitä, että työväenluokan tilan huononemistaipumuksen vaikutus riippuu yleisistä taloudellisista suhdanteista. On selvää, että jaksoittaisen nousun kaudella työläiset elävät paremmin kuin pulan kaudella. Tämä on otettava huomioon vertailtaessa työtätekevien tilaa vuosisatamme 30-luvun pulan ja laman aikana ja 50-luvun korkeasuhdanteen aikana.

**Kapitalistisen
kasautumisen
historiallinen taipumus**

Pääoman kasautuessa yhä suurempiin yrityksiin keskittyy valtavia työläisjoukkoja ja suunnattoman paljon tuotannonvälineitä.

Kapitalistisen tuotannon sisäisten lakien vaikutus johtaa siihen, että voimakkaammat kapitalistit lyövät heikommat maahan. Pääomien yhteenkokoutumisen eli muutamien kapitalistien suorittaman monien kapitalistien pakkoluovuttamisen rinnalla kehittyä tietoinen tieteen soveltaminen tuotantoon, maan suunnitelmallinen käyttö ja työkalujen muuttuminen sellaisiksi välineiksi, joita voidaan käyttää vain kollektiivisesti. On lähestymässä hetki, jolloin ei käy vain mahdolliseksi, vaan myös välttämättömäksi ratkaisevien tuotannonvälineiden muuttaminen yhteiskunnalliseksi omaisuudeksi, koska ristiriita tuotannon yhteiskunnallisen luonteen ja yksityiskapitalistisen anastuksen välillä kärjistyy äärimmilleen.

Pääoman kasautuminen luo paitsi objektiivisia myös subjektiiviset edellytykset kapitalismista sosialismiin siirtymiselle. Pääoman kasautuessa yhteiskunta jakautuu yhä jyrkemmin kouralliseen pääomaylimyksiä ja heitä vastassa oleviin, koneellisen suurteollisuuden yhdistämiin työläisjoukkoihin. Proletariaatti

nousee yhä päättävämmin taisteluun pääomaa vastaan. Työväenluokka suuntaa ponnistuksensa kapitalistisen omistuksen muuttamiseen yhteiskunnalliseksi omistukseksi. Se ei ole läheskään niin pitkäaikainen prosessi kuin oli käsityöläisten ja talonpoikien hajanaisen, henkilökohtaiseen työhön perustuvan pienen yksityisomistuksen muuttaminen kapitalistiseksi omistukseksi. Kapitalismin oloissa on työväenluokan johtamien kansanjoukkojen vapautettava yhteiskunta harvojen vallananastajien sorrosta.

Samaan aikaan kun tuotantovoimien kehityksestä kaikki edut itselleen anastavien pääomaylimysten luku jatkuvasti vähenee, kasvaa työväenluokan tyytymättömyys, luokan, joka kouliintuu, liittyy yhteen ja järjestäytyy itse kapitalistisen tuotannon kulussa. Kapitalistisesta tuotantotavasta tulee ihmisyhteiskunnan tuotantovoimien kehityksen kahle. „Tuotannonvälineiden yhteenkokoontuminen ja työn yhteiskunnallistuminen pääsevät kohtaan, missä ne käyvät kapitalistisen vaippansa kanssa yhteensopimattomiksi. Se räjäytetään rikki. Kapitalistisen yksityisomistuksen kuolinhetki lyö. Pakkoluovuttajat pakkoluovutetaan”¹⁵. Tällainen on kapitalistisen kasautumisen historiallinen tendenssi.

Kapitalistisen yhteiskunnan vallankumouksellisen muuttamisen välttämättömyyttä sosialistiseksi Marx ei johtanut minkäänlaisista utopppisista toiveista, vaan kokonaan ja yksinomaan kapitalistisen yhteiskunnan objektiivisesta taloudellisesta kehitysläistä. Samalla hän osoitti, että työtätekevät suorittavat kapitalismin lopettamisen työväenluokan johdolla. Vain hävitettyään pääomaylimysten ja suurmaanomistajien yksityisomistuksen tuotannonvälineisiin kapitalististen maiden kansanjoukot voivat turvata sosialistisen järjestelmän voiton ja avata laevan tien vastaiselle sosiaaliselle edistykselle.

Kapitalismin lainmukainen kehitys johtaa siis väistämättä kapitalistisen yhteiskunnan vallankumoukselliseen muuttamiseen sosialistiseksi. Kapitalistisen kasautumisen yleisen lain erittelyllä K. Marx antoi proletaarisen vallankumouksen välttämättömyyden ja väistämättömyyden taloudellisen perustelun.

IMPERIALISMI — KAPITALISMIN KORKEIN JA VIIMEINEN VAIHE

19. vuosisadan lopulla ja 20. vuosisadan alussa kapitalismi siirtyi kehityksensä uuteen, imperialistiseen vaiheeseen. Todella tieteellisen erittelyn imperialismista suoritti V. I. Lenin v. 1916 kuuluisassa teoksessaan „Imperialismi kapitalismin korkeimpana vaiheena” ja useissa muissa teoksissaan. Osoitettuaan, että imperialismi on kapitalismin kehityksen erityinen, korkein ja viimeinen vaihe V. I. Lenin esitti siitä seuraavan määrittelmän: „Imperialismi on kapitalismin erikoinen historiallinen vaihe. Tämä erikoisuus on kolminainen: imperialismi on (1) monopolistista kapitalismia; (2) loismaista eli mätänevää kapitalismia; (3) kuolevaa kapitalismia”¹.

1. Imperialismi monopolistisena kapitalismina

**Tuotannon
keskittyminen
ja monopolit**

Teoksessaan „Imperialismi kapitalismin korkeimpana vaiheena” V. I. Lenin aloittaa kapitalismin kehityksen uuden vaiheen tutkimisen tuotannon alalla tapahtuneiden muutosten erittelystä. Lenin totesi imperialismiin viisi taloudellista perustunnusmerkkiä: „1) tuotannon ja pääoman keskittyminen, joka on saavuttanut niin korkean kehitysasteen, että se on luonut monopolit, jotka esittävät ratkaisevaa osaa taloudellisessa elämässä; 2) pankkipääoman sulautuminen yhteen teollisuuspääoman kanssa ja finanssiharvainvallon muodostuminen tämän „finanssipääoman” pohjalla; 3) pääoman vienti, erotukseksi tavarain viennistä, saa erikoisen tärkeän merkityksen; 4) muodostuu kapitalistien kansainvälisiä monopoliliittoja, jotka jakavat maailman ja 5) maapallon alueellinen jako suurimpien kapitalistivaltojen kesken on suoritettu loppuun”².

Imperialismiin siirtymisen perustana ja lähtökohtana oli tuotannon keskityksen valtava kasvu, ts. suurtuotantolaitosten osuuden kasvu tuotantolaitosten kokonaisluvussa sekä tuotteiden

yleisessä valmistuksessa; suurtuotantolaitoksiin keskittynyt yhä suurempi osa työvoimasta ja tuotantokyvystä. Esimerkiksi USA:ssa v. 1909 sellaisten yritysten osuus, joissa oli työläisiä yli 500, muodosti 1,1% yritysten kokonaisluvusta, mutta niissä työskenteli 30,5% työläisten kokonaisluvusta. Vielä enemmän on tuotannon keskittymisprosessi voimistunut toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen. Niinpä esimerkiksi USA:n jalostus- ja raaka-aineteollisuudessa v. 1957 500 suurinta yhtiötä, jotka muodostivat 0,4% yhtiöiden kokonaisluvusta, realisoi 55,3% kaikista tuotteista ja sai 71,4% kaikkien yhtiöiden voitoista. Kaiken lisäksi 37 miljardiyhtiötä realisoi tuotteita lähes saman määrän kuin loput 463 muuta yhtiötä.

Suuryritykset pyrkivät anastamaan haltuunsa markkinat, kukistamaan kilpailijat tai sopimaan niiden kanssa ja sanelemaan hinnat. Muutamien kymmenien jättiläisyriyten on helppompaa päästä sopimukseen kuin satojen ja tuhansien pienten. Taipumusta sopimukseen synnyttää myös pyrkimys vähentää kilpailijoita vastaan käytävän taistelun kustannuksia, koska nämä kustannukset tulevat yhä suuremmiksi sitä mukaa kuin kilpailu voimistuu. Tuotannon keskittyminen tietyllä kehitystasolla, jolloin esimerkiksi perusalajoilla tulee parin kolmen, korkeintaan viiden yhtiön osalle yli puolet teollisuustuotteista, johtaa väistämättä monopolien syntymiseen. Monopoli on kapitalistien yhtymä tai liitto, joka keskittää käsiinsä merkittävän ja joskus perusosan yhden tai useamman talousalan tuotteiden valmistuksesta ja markkinoinnista. Monopolille on ominaista valtava taloudellinen mahti, suuri osuus kyseisellä tuotannon ja kaupan alalla, mikä takaa sille hallitsevan aseman, ts. mahdollisuuden säätää monopolihinnat ja saada siis korkeata monopolivoittoa. Monopoliasema tekee mahdolliseksi suurentaa voittoa tavaroiden tuotantoa lisäämättä, vain hintoja korottamalla, hyötyä ostajan kustannuksella ryöstäen häntä tavaroiden korkeiden monopolihintojen avulla. Monopoli on kapitalistien yhtymä, joka on suunnattu heidän riistämäänsä työläisiä vastaan. Monopoliin pohjalla isännät sopivat järjestelmällisesti toimenpiteistä työläisten luokkataistelun masentamiseksi.

Monopoliyhtymien perusmuotoja ovat kartellit, syndikaatit, trustit ja konsernit.

Kartelli on muutamien suurten kapitalististen yritysten välinen sopimus, jonka mukaan sen osanottajat jakavat keskenään menekkimarkkinat, säätävät tuotannon suuruuden, yhtenäiset monopolihinnat, myyntiehdot, maksuajat jne. Tuloksena tästä kartelliin osallistujat pääsevät rajoittamaan kilpailua ja saavat korkeita monopolivoittoja. Kaikki kartelliin kuuluvat yritykset jäävät itsenäisiksi niin tuotantoa kuin tuotteiden markkinointia koskevissa kysymyksissä. Niitä rajoittavat ainoastaan kartellisopimuksen ehdot. *Syndikaatit* eroavat kartelleista siinä,

että niihin kuuluvat yritykset menettävät kaupallisen itsenäisyyden. Tavaroiden markkinoinnin ja joskus myös raaka-aineiden oston syndikaattiin kuuluville yrityksille suorittaa syndikaatin konttori. *Trustissa* yritykset menettävät täydellisesti itsenäisyytensä. Trusti hoitaa yritysten tuotannon, markkinoinnin ja rahaasiat. *Konserni* on teollisuuden eri alojen useiden yritysten, kauppaliikkeiden, pankkien, kuljetus- ja vakuutusyhtiöiden yhtymä, jotka ovat muodollisesti itsenäisiä, mutta joita yksi pääomaylimys tai yksi kapitalistiryhmä täydellisesti valvoo.

20. vuosisadan alussa kartellit alkoivat levitä laajimmalle Saksassa, ennen kaikkea kivihiili- ja metallurgisessa teollisuudessa. Venäjällä olivat syndikaatit monopoliliittojen levinnyt muoto. Jo v. 1887 muodostui sokeritehtailijoiden syndikaatti. 20. vuosisadan alussa muodostui joukko suuria syndikaatteja raudan ja teräksen valmistuksessa, metallinjalostuksessa ja Venäjän teollisuuden muilla johtavilla aloilla.

Trusteista on tullut monopolien vallitseva ja luonteenomainen muoto USA:ssa. Ne ovat muodostuneet erillisten toiminimien tavattoman paisumisen, monien yhtiöiden yhteen sulautumisen ja suurimpien yritysten suorittaman vähemmän suurten yritysten itseensä liittämisen avulla. Ensimmäisen suuren sulautumis- ja liittämisaallon tuloksena vv. 1898—1903 muodostettiin USA:ssa sellaiset suuret monopolit kuin Morganille kuuluvat Teräskorporaatio (United States Steel Corporation) ja Yleinen sähkö-yhtiö (General Electric). Jo aikaisemmin (v. 1870) perustettiin Rockefellerin suuri öljymonopoli — „Standard Oil”, joka 19. vuosisadan loppuun mennessä oli keskittänyt käsiinsä 90% öljyvalmisteiden tuotannosta USA:ssa. Luonnehtiessaan amerikkalaisten monopolien kaikkivaltaa V. I. Lenin kirjoitti marraskuussa v. 1912, että Amerikassa lähes kolmannes koko maan kansallisrikkaudesta, noin 80 miljardia ruplaa „kuuluu kahdelle, Rockefellerin ja Morganin trustille tai on alistettu näiden trustien määräysvaltaan!”³

Vapaan kilpailun vaihtuminen monopoliin on imperialismin taloudellinen peruspiirre, imperialismin *ydin*. Imperialismin ensimmäinen ja pääerikoisuus on siinä, että imperialismi on monopolikapitalismia. „Jos olisi annettava”, kirjoitti Lenin, „mahdollisimman lyhyt määritelmä imperialismista, niin pitäisi sanoa, että imperialismi on kapitalismin monopolistinen vaihe”⁴.

Monopoli kasvaa esiin vapaasta kilpailusta. Mutta se ei poista kilpataistelua, vaan tekee sen päinvastoin entistä katkerammaksi ja hävittävämmäksi. Imperialismin vallitessa tämä taistelu esiintyy kolmessa muodossa.

Kilpailu ei lakkaa monopolien ja suurilukuisten monopolisoimattomien yritysten väliltä. Monopoliyritysten esittäessä hallitsevaa osaa kapitalistisissa maissa säilyy valtava määrä keski-suuria ja pieniä kapitalisteja sekä pientuottajien — talonpoikien ja käsityöläisten — joukko. Niin suuri kuin monopolien

kaikkivalta, niin raju kuin niiden suorittama monopolisoimattomien yritysten syrjäyttämisen prosessi onkin, ovat nämä viimeksi mainitut monopolien rinnalla olemassa. Niitä syntyy alituisesti uusien alojen kehityksen yhteydessä, missä suurimpien yritysten herruus ei tavallisesti pääse voimaan aivan alussa. Pientalouden syrjäyttämistä ei saa käsittää sen pikaisena ja täydellisenä hävittämisenä. Tämä syrjäyttäminen ilmenee alituisena olemassaolon ehtojen huononemisenä, ylenmääräisenä työrasituksena, pienisäntien äärimmäisenä alhaisena elintasona ja siksi se on pitkäaikainen ja tuskallinen prosessi. Suurpääoma ei työnnä syrjään ainoastaan pieniä ja keskikokoisia itsenäisiä tuottajia, vaan myös pieniä ja keskikokoisia kapitalistisia yrityksiä. Määräämällä korkeat monopolihinnat monopolit saavat korotetuja voittoja. Tämä johtaa monopoliyhtymiltä tavaroita ostavien monopolisoimattomien yritysten voittojen alenemiseen. Tapahuu niiden kuristamisprosessi, jotka eivät alistu monopoliyhtymien määräysvaltaan. Vapaan kilpailun suhteet ovat kasvaneet herruussuhteiksi ja niihin liittyväksi väkivallaksi.

Ankaraa kilpataistelua käydään myös itse monopoliyhtymien kesken. Se että jokin yksi monopoli saisi täydellisesti niellyksi kokonaisen talousalan, on hyvin harvinainen ilmiö. Eikä sekään anna takeita siitä, etteikö tälle alalle tunkeutuisi voimakasta kilpailijaa. Kilpailu monopoliyhtymien kesken on ankaraa taistelua elämästä ja kuolemasta, jossa taistelijat ovat valmiit kaikkeen saattaakseen kilpailijan taloudelliseen tuhoon. Tällöin otetaan käyttöön suoranainen väkivalta, lahjonta, kiristys, aina tuhotekoihin ja muihin kriminaalirikoksiin saakka.

Taistelua ei käydä vain monopoliyhtymien kesken, vaan niiden sisälläkin. Monopoliliiton muodostaneet kapitalistit taistelevat herruusasemasta korporaatioiden johtoelimissä, omien yritystensä tuotanto-, kauppa-, voitto-osuudesta ym.

Kilpailu synnyttää siis monopolin, mutta monopoli ei poista kilpailua. Monopoli on olemassa kilpailun yläpuolella ja rinnalla. Monopolit eivät poista kapitalistisen tuotannon anarkiaa eikä kaoottisuutta.

Porvarilliset ideologit ylistelevät kaikin tavoin kilpailua mahtavana edistyksen välineenä tuotannon alalla, aloitteellisuuden, yritteliäisyyden ja keksintöjen alituisena kiihokkeen lähteenä. Mutta kilpailu säilytti jossain määrin nämä edistykelliset piirteet vain imperialismin kauteen saakka. Kilpailusta imperialismin oloissa V. I. Lenin kirjoitti: „...Kapitalismi on aikoja sitten korvannut pienen itsenäisen tavarantuotannon, jonka vallitessa kilpailu saattoi vähänkään *laajassa* mitassa kasvattaa yritteliäisyyttä, tarmoa ja aloiterohkeutta,—suurella ja hyvin suurella tehdastuotannolla, osakeyhtiöillä, syndikaateilla ja muilla monopoleilla. Tällaisen kapitalismin vallitessa kilpailu merkitsee *väestöjoukkojen*, väestön suunnattoman enemmistön, työtätekevien yhdeksänkymmenen yhdeksän sadasosan yritte-

liäisyyden, tarmon ja rohkean aloitteellisuuden ennenkuulumattoman petomaista tukahduttamista, se merkitsee myös kilpailun vaihtamista finanssipuijaukseen, pakkovaltaan ja matelevaisuuteen yhteiskunnallisen asteikon ylimmillä portailla”⁵.

Tuotannon keskittymisen kehitys, joka synnytti monopolit, on jättiläisaskel eteenpäin tuotannon yhteiskunnallistumisessa. Pientuotannon paikan ottaa suurtuotanto. Jättiläistehtaat syrjäyttävät pienyrittäjän. Tuotannon erikoistuminen menee yhä pitemmälle sitoen yhteen lukuisat tuotantolaitokset ja talousalat. Tuotannon yhteiskunnallinen luonne käy yhä selvemmäksi. Mutta tuotantolaitokset jäävät edelleen yksityishenkilöiden tai kapitalistiryhmien yksityisomaisuudeksi, joita kiinnostaa vain korkeiden voittojen kiskonta. Harvojen monopolistien koko väestöön kohdistama sorto käy sietämättömäksi. Tuotannon yhteiskunnallisen luonteen ja tuotannon tulosten yksityiskapitalistisen astuksen välinen ristiriita kärjistyy äärimmilleen.

Finanssipääoma Tuotannon keskittyminen tuo mukanaan pankkipääoman keskittymisen ja yhteenkokoutumisen. Se johtaa pankkimonopoliin muodostumiseen ja pankkien esittämän osan perusteelliseen muuttumiseen.

„Sitä mukaa kun pankkitoimi kehittyy”, kirjoitti V. I. Lenin, „ja keskittyy harvalukuisiin laitoksiin, pankit kasvavat välittäjien vaatimattomasta tehtävästä kaikkivaltiaiksi monopolisteiksi, jotka määräävät kaikkien kapitalistien ja pikkuisäntien melkein kaikesta rahapääomasta, samoin kuin suurimmasta osasta tuotannonvälineitä ja raaka-ainelähteitä asianomaisessa maassa ja monissa maissa. Tämä monilukuisten vaatimattomien välittäjien muuttuminen kouralliseksi monopolisteja on eräs kapitalismin kapitalistiseksi imperialismiksi muuttumisen perusprosessesja...”⁶.

Pankeista tulee teollisuusyritysten kanssaomistajia. Monopolistinen teollisuuspääoma puolestaan juurtuu pankkialalle. Tapahtuu monopolistisen pankki- ja monopolistisen teollisuuspääoman yhteenkasvamisen, minkä tuloksena syntyy finanssipääoma.

Suurimpia teollisuusyrityksiä ja pankkeja kontrolloivat finanssipääomaylimykset ovat samaan aikaan sekä teollisuusmiehiä että pankkiireja.

„Tuotannon keskittyminen, siitä syntyvät monopolit, pankkien sulautuminen eli yhteenkasvamisen teollisuuden kanssa — siinä on finanssipääoman syntyhistoria ja tämän käsitteen sisältö”⁷.

Finanssipääoman muodostumisprosessissa, pankkien ja teollisuuden yhteenpunoutumisessa, yhteenkasvamisessa on osakeyhtiöiden perustaminen esittänyt suurta osaa. Niitä alkoi syntyä ennen imperialismin kauden alkua, mutta kapitalististen yritysten luonteenomaiseksi muodoksi ne tulivat imperialismin kaudella.

Osakeyhtymän pääoma muodostuu yhtymän osakkeita hankkineiden henkilöiden pääomista. Osakkeet ovat arvopapereita, jotka antavat oikeuden saada tietyn osan voitosta. Osakkeen hinta määräytyy ennen kaikkea odotetun voitto-osuuden (tulon, jonka se voi tuottaa) suuruuden mukaisesti. Osakkeen omistaja (osakas) voi myydä osakkeensa arvopaperipörssissä, ts. markkinoilla, joissa suoritetaan osakkeiden ja muiden arvopapereiden kauppaa ja säädetään erilaisten arvopapereiden kurssit (hinnat). Osakeyhtiötä hallitsevat muodollisesti kaikki osakkaat. Kaikki kysymykset ratkaistaan äänten enemmistöllä. Mutta äänioikeuden antaa osake. Mitä enemmän osakkeita, sitä enemmän ääniä. Sen tähden osakeyhtiön kaikkia asioita johtaa se kapitalisti tai kapitalistiryhmä, jolle kuuluu merkittävä määrä osakkeita, ns. osakkeiden kontrollipaketti.

Osakeyhtiössä monet yksilölliset pääomat muuttuvat yhdeksi yhdistyneeksi pääomaksi. Pääoman yhteenkootumisen tuloksena käy mahdolliseksi perustaa myös sellaisia suuria yrityksiä, joita erilliset kapitalistit eivät voi muodostaa.

Osakeyhtiön pääomaan virtaa myös pienten osakkaiden — toimihenkilöiden, työläisten pienen osan jne. varoja. Suuryhtiöissä on tuhansia ja joskus kymmeniä ja satoja tuhansia osakkaita. Ostaessaan muutamia osakkeita 100—200—300 dollarilla ja saadessaan 5—10—15 dollaria osinkoa vuodessa työlläinen ei tietysti tule kapitalistiksi, suuren toiminimen isännäksi. Mitä hän voi vaikuttaa sellaisen toiminimen johtamiseen, jolla on monien miljoonien pääomat? Hän ei voi tavallisesti edes osallistua yhtiökokouksiin, koska sitä varten tarvitaan aikaa ja joskus rahaa matkaa varten toiseen kaupunkiin jne. Muutaman kymmenen dollarin osinko vuodessa ei muuta pienosakkaan luokka-asemaa, ei vähennä hänen riippuvaisuuttaan yhtiöstä jossa hän työskentelee eikä anna hänelle varmuutta huomispäivästä.

Suurkapitalisteille, osakeyhtiöiden johtomiehille, on pienten osakkeiden myynti ja osakkaiden luvun lisääntyminen hyvin edullista. Se lisää heidän määrättävissään olevia pääomia. Sitä paitsi, mitä enemmän on pienosakkaita, sitä vähemmän tarvitsee omistaa osakkeita saadakseen äänten enemmistön. Monissa nykyisissä yhtiöissä kontrollipaketin muodostaa 10—20% osakkeista.

Osakeyhtiössä hallitseva suurkapitalisti (tai kapitalistiryhmä) käyttää sen pääomia lujittaakseen finanssimahntiaan ja kiskoakseen yhä suurempia voittoja.

Ostettuaan osakkeiden kontrollipaketin suurkapitalisti hallitsee mahtavaa osakeyhtiötä. Tämä osakeyhtiö ostaa toisen yhtiön osakkeiden kontrollipaketin, tuo kolmannen, neljännen ja niin edelleen. Seurauksena on, että suurkapitalisti määrää osakeyhtiöstä, jonka pääoma on monta kertaa suurempi kuin hänen omansa, ja kokonaista pyramiidia tämän yhtiön alaisia yhtiöitä.

Kehittyä niin sanottu osallistumisjärjestelmä. Suurpääomalla ovat siinä rajattomat mahdollisuudet rikastumiseen ja yhteiskunnan rosvoamiseen.

Finanssipääoman suurimpien ylimysten pieni ryhmä muuttuu *finanssioligarkiaksi* ja anastaa käsiinsä avainasemien herruuden kapitalististen maiden taloudessa. Finanssioligarkian valta vahvistuu tavattomasti siitä syystä, että se osakeyhtiöjärjestelmän kautta määrää valtavan suurista vieraista pääomista. Niinpä esimerkiksi Morganien, Rockefellerien, Du Pontien, Mellonien ja muiden kontrolloima pääoma on monta kertaa suurempi heidän oman osakepaketin arvoa. V. 1956 Rockefellerien oma osakepaketti teki 3,5 miljardia dollaria, mutta kontrollin alaisten yhtiöiden pääoma 61 miljardia dollaria. Du Pontien oma osakepaketti maksoi samana vuonna hiukan yli 4,5 miljardia dollaria, mutta Du Pontien kontrolloimien yhtiöiden pääoma oli 16 miljardia dollaria. Morganien oman osakepaketin arvo tekee tuskin yli 5% heidän kontrollinsa alaisina olevien yhtiöiden pääomista, jotka arvioidaan valtavaksi 65,3 miljardin dollarin summaksi.

Finanssioligarkia suorittaa alistettujen osakeyhtiöiden järjestelmän kautta mitä erilaisimpia ja varsin tuottavia finanssi-temppuja. Valtavia voittoja tuottavat uusien osakeyhtiöiden perustaminen, lisäosakkeiden liikkeellelasku, valtionlainojen realisointi, maakeinottelu jne. Seurauksena on, että koko yhteiskunta pannaan maksamaan pakkoveroa, joka menee monopolistien taskuihin. „XX vuosisata”, V. I. Lenin kirjoitti, „siinä on käännekohta vanhasta kapitalismista uuteen kapitalismiin, pääoman herruudesta yleensä finanssipääoman herruuteen”⁸.

Pääoman vienti Finanssipääoman herruus kaikkein kehittyneimpien kapitalististen maiden *sisällä* johtaa väistämättä vähälukuisten imperialististen valtioiden herruuteen koko kapitalistiseen maailmaan nähden. Tämän herruuden tärkeä ase on pääomien vienti.

„Vanhalle kapitalismille”, V. I. Lenin kirjoitti, „vapaan kilpailun täydellisesti vallitessa oli tyypillistä *tavarain* vienti. Uusimmalle kapitalismille monopolien vallitessa on tullut tyyppilliseksi *pääoman* vienti”⁹.

Pääoman vienti on pääoman sijoittamista ulkomaille toisen maan työtätekevien luoman lisäarvon riistämiseksi. Pääoman vienti käy mahdolliseksi siitä syystä, että joukko takapajuisia maita on jo vedetty maailmankapitalismin kiertokulkuun ja niissä on turvattu alkeelliset ehdot halpaa paikallista työvoimaa käyttävien kapitalististen tuotantolaitosten luomiseksi. Pääoman vienti käy välttämättömäksi siitä syystä, että kapitalismi on muutamissa maissa „ylikypsynyt”.

Muutamien, kaikkein kehittyneimpien imperialististen maiden, joissa pääoman kasautuminen saavuttaa jättiläisemäiset mittasuhteet, monopoliasema johtaa siihen, että niissä ilmaantuu

valtava „pääoman liikarunsaus”. Pääomalla ei ole omassa maassa riittävästi edullisia sijoitusmahdollisuuksia. „Pääoman liikarunsaus” on tietysti suhteellista eikä ehdotonta. Jos kapitalistiset voitot suunnattaisiin työtätekevien joukkojen elintason kohottamiseen tai maatalouden kehittämiseen, niin silloin ei olisi myöskään „pääoman liikarunsausta”. Mutta silloin kapitalismi ei olisikaan kapitalismia.

Pääoman vienti tapahtuu kahdessa muodossa: 1) tuotanto-pääoman muodossa ja 2) lainapääoman muodossa. Tuotanto-pääoman vienti on sijoituksia teollisuuteen, liikenteeseen, kauppaan jne. Lainapääoman vienti tapahtuu valtionlainojen ja yksitysluottojen muodossa.

Pääomaa viedään ensi sijassa takapajuisiin maihin, siirtomaihin ja riippuvaisiin maihin, missä voitot ovat tavallisesti korkeita, koska pääomia on vähän, maanhinnat suhteellisen pieniä, työpalkat alhaisia ja raaka-aineet halpoja. Niinpä v. 1955 „Standard Oil Company of New Jersey” (Rockefellerin öljy-yhtiö) sai 77% kaikista voitoistaan välittömistä sijoituksistaan Keski- ja Lähi-idän maihin, Latalaiseen Amerikkaan ja muualle. Voiton suhdeluku näihin maihin sijoitetulle pääomalle ylitti 6-kertaisesti omaan maahan sijoitetusta pääomasta saadun voiton suhdeluvun.

Viime vuosikymmenien luonteenomaiseksi erikoisuudeksi on tullut se, että pääomia viedään paitsi takapajuisiin maihin, myös „vanhoihin” kapitalistisiin valtakuntiin. Niinpä esimerkiksi suurin amerikkalainen maatalouskoneita rakentava yhtiö „International Harvester” v. 1956 sai 39% kaikista voitoistaan toimistaan ulkomaille, etupäässä Länsi-Euroopassa. Varsin merkittäviä ovat suurten amerikkalaisten monopolien sijoitukset Englantiin, Länsi-Saksaan ja Ranskaan; suuri on näiden maiden velkautuneisuus lainoista, joita ne ovat saaneet USA:sta.

Pääomien viennissä voivat joskus työntyä etualalle poliittiset vaikuttimet. Poliittisen tekijän merkitys on erikoisesti voimistunut toisen maailmansodan jälkeen. Pääomien vientiä USA:sta käytetään laajasti taantumusvoimien tukemiseen muissa maissa ja sotilaallisten liittolaisten „ostoon”.

Ennen ensimmäistä maailmansotaa tärkeimpiä pääomia vieviä maita olivat Englanti, Ranska ja Saksa. Kahden sodan välisenä kautena USA valtasi ensimmäisen sijan pääomia vievien maiden joukossa. Nykyisin USA:n ulkomaille sijoitetut pääomat ovat suuremmat kuin kapitalistisen maailman kaikkien muiden maiden ulkomaiset sijoitukset ja luotot yhteensä. Mutta imperialististen valtojen kesken käydään ankaraa taistelua pääomien sijoitusalueista. Viime vuosina on lisääntynyt erityisesti pääoman vienti Englannista ja Länsi-Saksasta.

Pääoman vienti muuttaa kapitalistisen maailman maiden enemmistön muutamien imperialististen valtioiden velallisiksi

ja veronmaksajiksi; se on väline, jonka avulla muutamat harvat monopolistit riistävät niiden maiden monimiljoonaisia kansoja, joihin pääomaa viedään.

Maailman
taloudellinen jako

Pääomia vievät maat, kirjoitti Lenin, ovat jakaneet maailman keskenään sanan kuvaannollisessa mielessä. Mutta finanssipääoma on johtanut myös maailman suoranaiseen jakoon kapitalistiliittojen kesken¹⁰.

Pääoman vienti ja siihen liittyvä kilpataistelun kärjistyminen maailmanmarkkinoilla sysää monopolit vaikutuspiirien jakoon maailmanmitassa. Asia johtaa luonnollisesti kansainvälisten monopolien muodostumiseen. *Kansainväliset monopolit* ovat eri maiden suurimpien monopolien välisiä sopimuksia markkinainjaosta, hinnoista ja tuotannon laajuudesta.

Kapitalismin vallitessa maailmanmarkkinat kuten sisämarkkinatkin jaetaan „pääoman”, „voiman” mukaan. Mutta monopolien voimasuhde muuttuu lakkaamatta. Jokainen monopoli käy jatkuvasti taistelua lisätäkseen osuuttaan maailman rikkauksista. Kansainvälisille monopoleille on ominaista epävakaisuus. Ne eivät poista eivätkä voikaan poistaa ankaraa kilpataistelua. Englantilaisen Imperiumin kemiallisen trustin omistaja Alfred Mond selitti avoimesti jo v. 1927: „Kartelli eli liittoutuma... ei todellisuudessa ole mitään muuta kuin välirauha teollisuussodassa”. Kilpataistelu maailmanmarkkinoilla johtaa viime kädessä aseelliseen taisteluun imperialististen valtioiden välillä, jotka nousevat suojelemaan „omien” monopoliensa etuja.

Kansainvälisten monopolien muodostuminen on eräs maapallon erilaisten alueiden taloudellisen lähentymisen muoto, johon maiden välinen työnjako ajaa. Mutta tämä muoto on epäsikiömäinen ja ristiriitainen. Lähentyminen toteutetaan siten, että pitkälle kehittyneet imperialistiset vallat riistävät takapajuisia maita ja kokonaisia maanosia. Tällainen lähentyminen ei voi johtaa kaikkien maiden rauhalliseen yhtymiseen yhden maailmantrustin vallan alaisuudessa. Liian kärkeviä ovat ristiriidat voitontavoittelussa ja liian voimakas monopolien ruokahu.

„Ei ole epäilyä siitä”, V. I. Lenin kirjoitti, „että kehitys kulkee yhden ainoan maailmantrustin *suuntaan*, joka nielee poikkeuksetta kaikki tuotantolaitokset ja poikkeuksetta kaikki valtiot. Mutta kehitys kulkee siihen suuntaan sellaisten olosuhteiden vallitessa, sellaisella vauhdilla, sellaisten ristiriitojen, selkkausten ja järkytysten vallitessa — eikä suinkaan ainoastaan taloudellisten, vaan myös poliittisten, kansallisten ym. ym.— että varmasti *ennen* kuin kehitys johtaa yhteen maailmantrustiin, ennen kansallisten finanssipääomien koko maailmaa käsittävää „ultraimperialistista” yhtymistä, imperialismi väistämättä romahtaa, kapitalismi muuttuu omaksi vastakohtakseen”¹¹.

**Maailman
alueellisen jaon
loppuunsaorittaminen
ja taistelu maailman
uudesta jaosta**

Eri maiden kapitalistiliittojen suorittaman taloudellisen maailmanjaon ohella ja kiinteästi sen yhteydessä tapahtuu imperialististen valtioiden suorittama maailman alueellinen jako. 19. vuosisadan lopulle ja 20. vuosisadan alulle oli luonteenomaista maailman alueellisen jaon loppuun suorittaminen muutamien suurvaltojen kesken.

Vuodesta 1876 vuoteen 1914, ts. kapitalististen monopolien synnyn, kehityksen ja vakiintumisen kaudella, kuuden suurvaltan (Englannin, Venäjän, Ranskan, Saksan, Yhdysvaltojen, Japanin) siirtomaa-alueet lisääntyivät 25 milj. neliökilometrillä, mikä oli 1,5 kertaa enemmän kuin emämaiden oma pinta-ala. Kolme valtaa kuudesta mainitusta, nimittäin Saksa, USA ja Japani ei omistanut v. 1876 mitään siirtomaita ja neljäs, Ranska ei omistanut niitä juuri lainkaan. Vuoteen 1914 mennessä nämä neljä valtaa hankkivat siirtomaat, joiden pinta-ala teki 14 milj. neliökilometriä, ts. suunnilleen puolitoista kertaa enemmän kuin Euroopan alue.

Maapallon koko pinta-alasta, 133,9 milj. neliökilometristä tuli v. 1914 kuuden suurvaltan ja niiden siirtomaiden osalle 81,5 milj. neliökilometriä, mistä siirtomaiden pinta-ala muodosti 65 milj. neliökilometriä, ts. lähes puolet koko maapallon alueesta. Lopuista 52,4 milj. neliökilometristä tuli puolisiirtomaiden (Kiinan, Persian ja Turkin) osalle 14,5 milj. neliökilometriä, sekä pienten valtioiden (Belgian, Hollannin ym.) siirtomaiden osalle 9,9 milj. neliökilometriä. Näin ollen vuoteen 1914 mennessä, jolloin monopolien herruus pääasiallisissa kapitalistisissa maissa oli täysin vakiintunut, tuli siirtomaiden ja puolisiirtomaiden osalle 89,4 milj. neliökilometriä eli kaksi kolmannesta Maan koko pinta-alasta.

Maailman alueellinen jako suurvaltojen kesken oli suoritettu loppuun. Nyt voitiin saada uusia siirtomaita tai vaikutuspiirejä vain ottamalla niitä pois toiselta siirtomaavallalta. Siirtomaiden merkitys imperialistisille valtioille kasvoi jyrkästi. „Yksistään siirtomaan omistaminen”, V. I. Lenin kirjoitti, „antaa monopolille täydellisen menestyksen takeen kaikkia kilpailijan kanssa käytävän taistelun sattumia vastaan...”¹². Tämä saa selityksensä seuraavista seikoista.

Monopolistinen herruus on kestäväntä silloin, kun kaikki raaka-ainelähteet otetaan yksiin käsiin. Finanssipääomalle ei ole merkitystä vain jo löydetyillä raaka-ainelähteillä, vaan myös mahdollisilla lähteillä. Maat, jotka tänään ovat käyttökelvottomia, voivat huomenna osoittautua käyttökelpoisiksi. Tästä johtuu finanssipääoman väistämätön pyrkimys valvomansa taloudellisen alueen laajentamiseen ja aluevaltauksiin yleensä. Siirtomaiden valtaamiseen sysäävät myös pääoman viennin edut. Siirtomaamarkkinoilla on helpompi syrjäyttää kilpailija. Pyrkimys siirtomaiden anastukseen tulee vieläkin voimakkaam-

maksi sen vuoksi, että finanssipääoma etsii siirtomaalaaajentumisen tiellä ulospääsyä kärjistyvistä luokkaristiriidoista. Siirtomaat kiinnostavat imperialistisia valtioita vihdoin myös sotilaallis-strategisina esiinmarssialueina.

Seurauksena tästä alkaa jo jaetun maailman uudesta jaosta käytävän taistelun aikakausi. Monopolit, jotka hallitsevat kotimaassaan, pyrkivät alistamaan valtaansa kaikki muut maat, tekemään niistä mitä petomaisimman riiston kohteen.

Imperialismille tyypillisiä eivät ole ainoastaan kaksi maiden perusryhmää — siirtomaita hallitsevat ja siirtomaat, — vaan myös riippuvassa asemassa olevat maat, jotka poliittisessa suhteessa ovat muodollisesti itsenäisiä, mutta todellisuudessa ovat kiedotut finanssi- ja diplomaattisen riippuvuuden verkkoihin.

USA, vaikka sillä muodollisesti ja juridisesti katsoen ei ole ainoatakaan edes jossakin määrin merkittävää siirtomaata, on nykyisin tosiasiallisesti kaikkein suurin siirtomaavalta. Sijoittamalla pääomia, myöntämällä orjuuttavia lainoja ja solmimalla epäyhdenvertaisia sopimuksia USA:n monopolit ovat alistaneet valvontaansa Amerikan mantereen monien maiden talouselämän ja luonnonrikkauudet. Venezuelan öljy, Chilen kupari, Bolivian tina sekä Brasilian rauta ja kahvi ovat USA:n monopolien omaisuutta. Latinalaisen Amerikan maita USA käyttää strategisten materiaalien lähteenä ja kenttänä sotatukikohtia varten. Amerikkalaiset monopolit omistavat noin kaksi kolmannesta öljystä Lähi- ja Keski-idässä, missä on keskitettynä lähes kaksi kolmannesta koko kapitalistisen maailman selville saaduista öljyvaroista. Amerikkalaiset ja osaksi englantilaiset monopolit haalivat tällä maailman alueella kokoon suunnattoman suuria voittoja, jättäen arabien osaksi „kamelin korvan”, kuten arabialaisessa sananlaskussa sanotaan. USA on kietonut finanssi-, sotilaallisen ja poliittisen riippuvuuden verkkoihin useimmat kapitalistisen maailman maat, uhaten ei vain takapajuisten, vaan myös kehittyneiden kapitalististen maiden kansallista riippumattomuutta.

Johtavien imperialististen maiden kehityksen epätasaisuus, sen harppauksellinen luonne vie siihen, että tämän tai tuon vallan siirtomaa-alueet lakkaavat vastaamasta sen taloudellista ja sotilaallista voimaa. Seurauksena on siirtomaa-alueiden uudesta jaosta käytävän taistelun kiristyminen. Vuoteen 1914 mennessä Englannin siirtomaa-alueet tekivät 33,5 milj. neliökilometriä, ne olivat 11,5 kertaa suuremmat kuin Saksan siirtomaa-alueet ja 112 kertaa suuremmat kuin USA:n siirtomaa-alueet. Mutta ei yksistään USA, vaan myös Saksa oli jo siihen mennessä ehtinyt ohittaa Englannin taloudellisessa mahdissa. USA:n osuus maailman teollisuustuotannossa oli v. 1913 suunnilleen 36%, Saksan osuus 16%, mutta Englannin osuus 14%. Tuotannon kasvunopeudessa ylitti Japanikin 20. vuosisadan alussa huomattavasti Englannin. Mutta Japanin siirtomaiden

pinta-ala ei muodostanut sadannettakaan osaa Englannin siirtomaa-alueista. Tämä epäsuhte yhtäältä eri maiden taloudellisen mahdin ja kehitysvauhdin, toisaalta siirtomaiden ja „vaikutuspiirien” jaon välillä oli eräs ensimmäisen maailmansodan pääasiallisista syistä.

Lenin osoitti, että 20. vuosisadan alkuun mennessä „kapitalismi on muuttunut maailmanjärjestelmäksi, jossa muutamat harvat „edistyneimmät” maat harjoittavat maapallon väestön suunnattomaan enemmistöön kohdistuvaa siirtomaasortoa ja finanssiorjuutusta”¹³. Maailman jaon päätyttyä muodostui imperialismin siirtomaajärjestelmä, joka on osa kapitalismin maailmanjärjestelmästä.

Siirtomaajärjestelmästä tuli eräs imperialismin tärkeimmistä tukipylväistä. Korkeita monopolivoittoja, raaka-aineita, halpaa työvoimaa, tykinruokaa — kaikkea tätä saatiin siirtomaista.

Lainmukainen tulos maailman imperialismin harjoittamasta siirtomaiden ja riippuvassa asemassa olevien maiden sorrosta ja finanssikuristuksesta on näiden maiden taloudellinen takapajisuus. Monopolien harjoittama sorto tekee mahdolliseksi siirtomaiden ja takapajuisten maiden kaikinpuolisen taloudellisen kehityksen.

2. Imperialismi loismaisena eli mätäneväenä kapitalismina

Monopolit johtavat väistämättä kapitalismin mätänemiseen. Kaikenlainen monopoli, opetti Lenin, tuotannonvälineiden yksityisomistuksen vallitessa synnyttää *tendenssin* pysähdystilaan ja mätänemiseen eli loismaisuuteen¹⁴.

Tendenssi tuotantovoimien kehityksen pidättämiseen	Monopoli jarruttaa tuotantovoimien kehitystä ja teknillistä edistystä. „Mikäli vaikkapa joksikin ajaksi saatetaan voimaan monopolihinnat”, kirjoitti V. I. Lenin, „sikäli katoavat tietystä määrin teknilliseen ja siis kaikkeen muuhunkin edistykseen ja eteenpäinmenoon kannustavat vaikuttimet; sikäli on edelleen olemassa <i>taloudellinen</i> mahdollisuus teknillisen edistyksen keinoitekoiseen pidättämiseen” ¹⁵ .
---	--

Kapitalistit ottavat käytäntöön uutta tekniikkaa saadakseen ylivoittoja. Mutta jos nämä ylivoitot ovat saatavissa monopoliaseman avulla markkinoilla, niin luonnollisesti heikkenevät myös kiihokkeet tekniikan uudistamiseen. Esimonopolistisen kapitalismin aikana kapitalisti tavoitteli voittoa kilpailijasta pääasiassa parantamalla tuotantomenetelmiä, alentamalla tuotantokustannuksia ja hintoja. Säilyttääkseen asemansa markkinoilla kapitalistin oli pakko korvata vanha tekniikka uudella, parantaa tuotantoa. Vapaan kilpailun muuttuminen monopoliksi muuttaa asiaintilan jyrkästi. Ilmaantuu uusia, imperialismin ominaisia korkean monopolivoiton hankkimismenetelmiä. Monopoli säilyttää asemansa ja vahvistaa niitä turvautumatta taval-

lisesti hintojen alentamiseen. Kilpailijoiden nujertaminen pannaan toimeen suoranaisin painostusmenetelmin ja kaikkien mahdollisten finanssitemppujen avulla (luoton evääminen, raaka-aineen evääminen, boikottiin julistaminen jne.).

Monopolit rajoittavat usein keinotekoisesti näiden tai noiden tavaroiden tuotantoa pitääkseen yllä hintojen ja voittojen korkeaa tasoa. Tämä on luonnollisestikin tärkeä este teknillisen edistyksen tiellä. Tekniikan edistystä häiritsee myös pyrkimys säilyttää vanha tuotantokalusto, johon on sijoitettu valtavia pääomia. Vain siinä tapauksessa, että uuden tekniikan käyttöönoton aiheuttama säästö voi ylittää vanhojen sijoitusten arvon alenemisesta johtuvat menetykset ja kun kysymys on uusista tuotantolaitoksista ja uusista aloista, joilla vanhat sijoitukset ovat suhteellisen vähäisiä, toteutetaan teknillistä edistystä pidättelemättä.

Monet porvarilliset taloustieteilijät, jotka myöntävät monopolien pidättävän teknillistä edistystä, ovat esittäneet paluuta vapaan kilpailun aikakauteen. V. I. Lenin osoitti menneisyyteen palaamista koskevien havittelujen ja toiveiden täydellisen kestättömyyden. „Vaikka monopolit ovatkin nyt alkaneet hidastuttaa kehitystä”, V. I. Lenin kirjoitti, „niin sittenkään se ei ole todisteena vapaan kilpailun puolesta, joka on mahdotonta sen jälkeen, kun se on synnyttänyt monopolit”¹⁶.

Tuotantovoimien kehityksen jarruttamisesta tulee siis monopolistisen kapitalismin tendenssi. Tämä tendenssi ilmenee ennen kaikkea siinä, että monopolit suorastaan pidättävät teknillistä edistystä. Se ilmenee edelleen juovan syvenemisestä tieteen ja tekniikan mahdollisuuksien ja näiden mahdollisuuksien käyttöasteen välillä, tekniikan epätasaisessa kehityksessä maittain ja aloittain. Tämä taipumus ilmenee vihdoin siinä, että ihmiset — pääasiallinen tuotantovoima — imperialismin aikakaudella irrotetaan yhä suuremmassa määrin yhteiskuntahyödyllisestä työstä, aineellisten arvojen luomisesta. Tuotantokaluston jäädessä vaillinaisesti kuormitetuksi kasvaa työttömyys. Sellaisten työläisten ja toimihenkilöiden lukumäärä, jotka eivät luo aineellisia arvoja, kasvaa kiertokulun piirissä, valtiokoneistossa, armeijassa ja henkilökohtaisen palvelun piirissä.

Mutta tuotantovoimien kehitys ei imperialismin oloissa suinkaan lakkaa. Monopoli ei voi milloinkaan täydellisesti ja hyvin pitkäksi aikaa poistaa kilpailua. Teknillinen edistys tekee monopolille mahdolliseksi saada aikaan jyrkkää tuotantokustannusten alentamista. Alentamalla jonkin verran tuotteiden myyntihintoja onnistutaan työntämään kilpailija syrjään. Estämällä kilpailija pääsemästä käsiksi teknillisiin saavutuksiin, uusiin tuotantomenetelmiin, monopoli voi saada korkeaa monopolivoittoa hintojen aletessakin.

Kapitalistisilla monopoleilla on suunnattomia etuisuuksia uuden tekniikan ja tieteen saavutusten käytössä mittasuhteiltaan

pienempiin yrityksiin verraten, puhumattakaan keskikokoisista ja aivan pienistä yrityksistä. Tunnettua esimerkiksi on, että tieteellisiä tutkimustöitä erilaisilla talouden aloilla suorituttavat pääasiassa suuryhtiöt. Pienillä toiminimillä ei harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta ole sellaisia rahavaroja, jotka sallisivat niiden pitää yllä tutkimuslaitoksia. Teknilliset keksinnöt ja parannukset monopolisoidaan.

Tendenssi teknillisen edistyksen pidättämiseen ei näin ollen suinkaan tee mahdollomaksi tekniikan nopeaa edistystä ja tuotantovoimien kehitystä joinakin kausina.

„Olisi virheellistä ajatella”, kirjoitti V. I. Lenin, „että tämän mätänemistendenssi sulkee pois kapitalismin nopean kasvun; ei, teollisuuden erinäiset alat, porvariston erinäiset kerrokset, erinäiset maat tuovat imperialismin kaudella esiin suuremmalla tai pienemmällä voimalla milloin toisen, milloin taas toisen näistä tendensseistä”¹⁷.

Koroillaaneläjien kerrostuman kasvu Loismaisuus imperialismin aikakaudella saa selvän ilmauksensa koroillaaneläjien kerrostuman kasvussa — sellaisten henkilöiden lukumäärän kasvussa, jotka omistavat arvopapereita (osakkeita, obligaatioita) ja elävät „kuponkien leikkaamisella”. Osakeyhtiöiden kehitys syrjäyttää kapitalistien valtaosan tuotannon johtamiseen osallistumisesta.

Finanssioligarkia, joka on vallannut käsiinsä avainasemat kapitalististen maiden talouselämässä, ei tavallisesti itse osallistu satojen ja tuhansien valvomiensa teollisuusyhtiöiden, pankkien, rautateiden ja muiden yritysten johtamiseen. Finanssiryhmien „toiminta” rajoittuu yhä enemmän siihen, että ne laajentavat valtaansa hankkimalla yhä uusien yhtiöiden osakkeiden kontrollipaketteja ja suorittamalla erilaisia finanssitemppuja. Tuotantolaitosten välitön johtaminen siirtyy vähitellen palkattujen johtajien käsiin.

Laajenee myös riistäjien loismaisia mielihohteita palvelevien ihmisten kerrostuma. Monopolioiden määräysvaltaan alistettu valtiokoneisto, poliisi ja armeija kasvavat.

Eräät imperialistiset maat ovat muuttumassa koroillaaneläjävaltioiksi. Se on tulosta pääoman viennin kasvusta, mikä tarjoaa luotonantajamaille tilaisuuden pusertaa suunnattoman suuria tuloja velallismaista. Englannin ulkomailla sijoittamasta pääomasta saama tulo ylitti ensimmäisen maailmansodan edellä viidenkertaisesti tämän maan, joka siihen aikaan oli maailman tärkein kauppamaa, ulkomaankaupasta saaman tulon. Nykyisin on USA kapitalistisen maailman mahtavin kauppamaa. Siitä huolimatta USA:n ulospäin suuntautuvassa taloudellisessa laajentumisessa ei ratkaisevaa osaa esitä tavaroiden vienti, vaan pääoman vienti. Amerikan Yhdysvallat esiintyy maailman suurimpana luotonantajana.

Poliittinen taantumus Kapitalismi sai voiton feodalismista vapauden, tasa-arvoisuuden ja veljeyden lipun alla. Porvarillinen demokratia poliittisen vallan muotona tyydytti esimonopolistista kapitalismia. Asiantila muuttui imperialismiin siirryttyä. Monopoliin muodostaminen merkitsi siirtymistä vapaan kilpailun suhteista herruuden ja siihen liittyvän väkivallan suhteisiin. Monopoleista tuli talouselämän isäntiä. Mutta hallitessaan talouselämää monopolit pyrkivät valtaamaan myös poliittisen herruuden, asettamaan porvarillisen valtion koneiston palvelukseensa. Otettuaan vallan käsiinsä monopolit useimmiten heittävät syrjään porvarillisen demokratian menetelmät ja turvautuvat poliittiseen taantumukseen. Poliittisessa taantumuksessa ilmenee selvänä kapitalismin mätäneminen. Käänte poliittiseen taantumukseen on samalla kapitalismin mätänemisen seurausta, tulosta siitä, että kapitalistinen tuotantotapa on lakannut kehittymästä noususuuntaan ja että imperialismiin aikakaudella kapitalistiset suhteet ovat muodostuneet tuotantovoimien kehityksen jarruksi.

Luonteenomainen esimerkki poliittisen taantumuksen hyökkäyksestä on fasismi — monopolistisen porvariston ja tilanherrojen terroristinen diktatuuri. Fasismi merkitsee työväen ja talonpoikaiston liikkeen petomaista tukahduttamista, proletaristen ja muiden demokraattisten puolueiden ja yhteiskunnallisten järjestöjen säälimätöntä vainoamista, maan militarisointia ja sotaseikkailupolitiikan harjoittamista. Toisen maailmansodan edellä lähtivät fasismin tielle Saksa, Italia, Japani, Espanja, Portugali ja useat muut maat. Sodan jälkeen on fasistisoitumistendenssejä esiintynyt Amerikan Yhdysvalloissa, Saksan Liittotasavallassa, Ranskassa ja muissa maissa.

Imperialismin taantumuksellisuuden lisääntyminen ilmenee taloudellisen ja valtiollisen elämän militarisoinnissa, kirkon (varsinkin katolisen) vaikutuksen lisääntymisessä sekä rotukiihkoilussa.

Poliittinen taantumus on seurausta kaikkien kapitalististen ristiriitojen kärjistymisestä imperialismiin aikakaudella. Se puolestaan kärjistää näitä ristiriitoja vieläkin enemmän. Monopolit pyrkivät riistämään työtätekeviltä kaikki demokraattiset saavutukset. Tämä aiheuttaa ankaraa vastarintaa joukkojen taholta. Tästä syystä imperialismiin aikakaudelle on luonteenomaista demokraattisten pyrkimysten kasvu joukkojen keskuudessa. Kapitalististen maiden poliittisella arenalla työtätekevät esiintyvät taistelijoina poliittisen demokratian puolesta, monopoliin taantumuksellista valtaa ja politiikkaa vastaan.

„Työläisaristokratia” Kapitalismin mätänemisen luonteenomaisista ilmauksista on monopolistisen porvariston harjoittama tiettyjen työläisryhmien järjestelmällinen lahjonta. Imperialistien etujen mukaista on erottaa työläisten keskuudesta etuoikeutettu kerrostuma ja irrottaa se proletariaatin laajasta

joukosta. Tämä ilmiö ei sellaisenaan ole uusi. Proletariaatin yksityisten edustajien ja erillisten ryhmien lahjontaa taistelumenetelmänä työväenliikettä vastaan on esiintynyt kapitalismin alusta alkaen. Mutta tietyissä olosuhteissa ilmaantuu taloudellin pohja kokonaisen etuoikeutetun kerrostuman — „työläisaristokratian” — muodostamiselle työväenluokan keskuuteen. Ensimmäiseksi se muodostettiin Englannissa jo esimonopolistisen kapitalismin kaudella. Englannille, toisin kuin muille maille, oli jo 19. vuosisadan keskivaiheilta alkaen ominaista kaksi imperialismin piirrettä: siirtomaamonopoli ja toisten maiden riisto, joka perustui hallitsevaan asemaan maailman markkinoilla. Tämä antoi Englannin porvaristolle ylivoittoja, joista osa meni työväenluokan huippukerroksen lahjomiseen. Tämän etuoikeutetun huippukerroksen edustajat muodostivatkin erikosen sosiaalisen kerrostuman, „työläisaristokratian”, jonka porvaristo pyrki asettamaan työläisten perusjoukkoa vastaan, käyttäen sitä poliittisena tukenaan työväenluokan keskuudessa.

Monopoliin herruus, pääoman vienti takapajuisiin maihin ja siirtomaapolitiikka johtivat „työläisaristokratian” muodostumiseen kaikissa imperialistisissa valtakunnissa. Käytettiin erilaisia lahjonnan muotoja: työpalkan korotusta erilaisille työväenluokan ryhmille, edullisten valtion virkapaikkojen antamista lahjottaville työväenliikkeen johtohenkilöille, reformististen järjestöjen suoraan rahallista avustamista jne.

„Työläisaristokratia” on opportunismien sosiaalinen perusta työväenliikkeessä. Opportunismi on työväenliikkeen mukauttamista porvariston etuihin, suuntausta yhteistoimintaan porvariston kanssa ja työväenliikkeen hajottamiseen. Opportunistit pyrkivät johtamaan työläiset pois luokkataistelusta saarnaamalla proletariaatin ja porvariston luokkaetujen yhtenäisyyttä ja kapitalismin „parantamisen” mahdollisuutta reformien avulla. Opportunistit ovat porvariston asiamiehiä työväenliikkeessä.

Mutta opportunismi työväenliikkeessä ei voi loputtomiin pidättää proletariaatin luokkatietoisuuden kasvua eikä luokkataistelua, „sillä trustit, finanssioligarkia, korkeat hinnat ym.”, kirjoitti V. I. Lenin, „tehdessään mahdolliseksi pienen huippukerroksen lahjomisen, kuristavat, sortavat, syöksevät turmioon ja kiduttavat proletariaatin ja puoliproletariaatin joukkoa”¹⁸.

3. Imperialismi kuolevana kapitalismina

Monopolistinen ja loismainen kapitalismi on samalla *kuolevaa* kapitalismia.

V. I. Lenin kirjoitti: „On ymmärrettävää, miksi imperialismi on *kuolevaa* kapitalismia, sosialismin johtavan siirtymäkauden kapitalismia: kapitalismista esiin kasvava monopolijärjestelmä on *jo* kapitalismin kuolemista, siitä sosialismin siirtymisen alkua”¹⁹.

Sosialismin aineellisten edellytysten luomisen rinnalla V. I. Lenin näki imperialismia kuolevana kapitalismina luonnehtivan piirteen siinä, että imperialismi luo poliittisetkin edellytykset sosialismille viedessään kaikki kapitalismin ristiriidat äärimmäisyyteen saakka. Täten V. I. Lenin korosti, että opportunistien toive niin kapitalismin „evoluutiosta”, asteittaisesta kehittämisestä sosialismiin kuin myös sen „automaattisesta romahduksesta” on pohjaa vailla. Imperialismi sortuu omien rikostensa taakan alle. Siitä tekevät lopun sosialistisen vallankumouksen voiton puolesta taisteluun nousseet työtätekevät joukot. V. I. Lenin tuli tieteellisesti perusteltuun johtopäätökseen, että imperialismi on *sosialistisen vallankumouksen aatto*.

**Sosialismin
aineellisten edellytysten
luominen**

Imperialismin kaudella muodostuvat aineelliset edellytykset siirtymiselle korkeampaan yhteiskunta- ja talousmuotoon, ts. sosialismiin. „Kun suurliike kasvaa jättiläismäiseksi”, V. I. Lenin kirjoitti, „ja järjestää suunnitelmallisesti, joukkoilaston tarkan huomioonoton perusteella, raaka-ainehankinnan niin laajassa mitassa, että se tyydyttää $\frac{2}{3}$ tai $\frac{3}{4}$ kaikesta siitä, mitä väestön kymmenmiljoonaiset joukot tarvitsevat; kun järjestetään systemaattisesti tämän raaka-aineen kuljetus kaikkein sopivimpiin, joskus satojen ja tuhansien virstojen päässä toisistaan sijaitseviin tuotantopaikkoihin; kun yhdestä keskuksesta käsin hoidetaan raaka-aineen jalostusta sen kaikissa eri asteissa aina mitä erilaatuisimpain valmiiden tarvikkeiden tuottamiseen saakka; kun näiden tuotteiden jakelu kymmenien ja satojen miljoonien kuluttajien kesken suoritetaan yhden suunnitelman mukaan (amerikkalaisen „Paloöljytrustin” öljyn myynti sekä Amerikassa että Saksassa); — niin silloin käy ilmeiseksi, että edessämme on tuotannon yhteiskunnallistuminen eikä suinkaan yksinkertainen „yhteenkietoutuminen”; — että yksityistaloudelliset ja yksityisomistukselliset suhteet muodostavat kuoren, joka ei enää vastaa sisältöä ja jonka täytyy ehdottomasti mädäntyä, jos sen poistamista keino-tekoisesti pitkitetään,— kuoren, joka saattaa pysyä mätänemistilassa verrattain pitkän... ajan, mutta joka kuitenkin kiertämättä tulee poistetuksi”²⁰.

Tuotannon jättiläismäinen yhteiskunnallistaminen imperialismien kaudella onkin sosialismin aineellisten edellytysten luomista.

Ei ole kuitenkaan sekoitettava sosialismin aineellisia edellytyksiä itse sosialismiin. Sosialismi syntyy vain tuloksena poliittisen vallan ottamisesta työväenluokan haltuun, tuotannonvälineiden yksityisomistuksen lopettamisesta ja sen korvaamisesta yhteiskunnallisella omistuksella. Kapitalismin vaihtuminen sosialismiksi ei ole mahdollinen evoluutiokehityksen tietä. Se tapahtuu vallankumouksen kautta, vallankumouksellisen

harppauksen kautta, mihin eivät pelkät aineelliset edellytykset riitä, vaan tarvitaan vielä kokonainen joukko objektiivisia ja subjektiivisia ehtoja.

**Kapitalististen
ristiriitojen
kärjistyminen**

Imperialismi on kuolevaa kapitalismia senkin vuoksi, että se kärjistää äärimmilleen kaikki kapitalismin ristiriidat.

Ennen kaikkea kärjistyy kapitalismin perusristiriita — ristiriita tuotannon yhteiskunnallisen luonteen ja omistuksen yksityiskapitalistisen muodon välillä. Tuotannon keskitys ja monopolien kasvu merkitsevät tuotannon yhteiskunnallisen luonteen etenevää kehittymistä. Mutta omistaminen pysyy tällöin yksityisenä. Kapitalismin perusristiriita kärjistyy yhä enemmän monopolistisen kapitalismin kehittyessä.

Tällä perustalla kärjistyvät kapitalismin kaikki ristiriidat, joista tärkeimpiä ovat: ristiriidat työn ja pääoman välillä; ristiriidat riippuvassa asemassa olevien maiden sorrettujen kansojen ja niitä riistävien imperialistivaltojen välillä; ristiriidat itse imperialistivaltojen välillä.

Ristiriitojen kärjistyminen lähentää sosialistista vallankumousta ja kapitalismin romahdusta.

**Taloudellisen
ja poliittisen
kehityksen
epätasaisuuden laki**

Kapitalismin vallitessa eivät tuotantolaitokset, talouden alat eivätkä maat voi kehittyä tasaisesti. Tuotannonvälineiden yksityisomistus, tuotannon anarkia ja kilpailu tekevät väistämättömäksi kapitalis-

tisen talouden epätasaisen kehityksen: toiset kapitalistiset tuotantolaitokset, alat ja maat jäävät jälkeen, toiset tempautuvat eteenpäin. Vapaan kilpailun aikakaudella, jolloin ei vielä ollut monopoleja, kapitalismi kehittyi verraten tasaisesti. Joidenkin maiden pääsemiseen toisten edelle tarvittiin pitkä aika. Oli vielä suunnattoman suuria vapaita maa-alueita, joista voitiin tehdä siirtomaita. Taloudellisen mahdin kasvu toi mukanaan näiden kapitalistisilta valtioilta vielä miehittämättä jääneiden maiden anastuksen. Siihen aikaan suoriuduttiin asiasta ilman niiden välisiä suuria sotilaallisia yhteentörmäyksiä. Kapitalismille ominaisen kehityksen epätasaisuuden lain vaikutus ei johtanut maailmansotiin. Se oli kapitalismin suhteellisen rauhanomaisen kehityksen aikaa.

Tarvittiin monia vuosikymmeniä ennenkuin Englanti sai vallatuksi teollisen ylivoiman, syrjäytetyksi kilpailijansa — Hollannin ja sitten Ranskan — ja varmistetuksi paikkansa maailman ensimmäisenä valtana. 19. vuosisadan keskivaiheilla se oli „koko maailman työpaja”, teollisuusvalmisteiden hankkija kaikkiin maihin, joiden täytyi vastikkeeksi antaa sille raaka-aineita ja elintarvikkeita. Vuonna 1850 USA:n osuus maailman teollisuustuotannossa oli 15%, Englannin osuus sitävastoin 39%. Mitä Saksaan tulee, niin viime vuosisadan 70-luvulle

saakka sen voima teollisuusmaana ei ollut lainkaan verrattavissa Englannin mahtiin.

Asia muuttui perinpohjin imperialismiin siirryttäessä. 19. vuosisadan viimeisellä neljänneksellä Ison Britannian monopoliasema järkkyy. Tämän aiheutti sellaisten kapitalististen maiden kuin USA:n, Saksan ja sitten myös Japanin nopeampi kehitys. Englannin ja Ranskan kehitys hidastuu 70-luvun alusta lähtien: vuodesta 1870 vuoteen 1913 kestäneellä kaudella koko maailmanteollisuus lisääntyi lähes nelinkertaisesti, siinä joukossa USA:n teollisuus yhdeksänkertaisesti, Saksan lähes kuuksinkertaisesti, Ranskan kolminkertaisesti, mutta Englannin vain 2,25 kertaisesti. Ensimmäisen maailmansodan edellä Saksa ohitti määrällisesti Englannin ja Ranskan teollisuustuotannon. USA:n osuus maailman teollisuustuotannossa ylitti Englannin ja Saksan yhteenlasketun osuuden.

Näin rajua vauhtia tapahtunut toisten maiden pääseminen toisten edelle tuli mahdolliseksi 19. vuosisadan lopussa ja 20. vuosisadan alussa tekniikan ennennäkemättömän kehityksen, tuotannon ja pääoman keskityksen kasvun sekä monopolien kehityksen ansiosta. Ne maat, jotka lähtivät kapitalistisen kehityksen tielle muita myöhemmin, käyttävät hyväkseen teknillisen edistyksen valmiita tuloksia ja kehittävät nopeammin uusia teollisuuden aloja. Samaan aikaan alkaa „vanhan” kapitalismin maissa aikaisemmin ilmettä tendenssi mätänemiseen, tuotantovoimien kehityksen jarruttamiseen. Seurauksena on toisten maiden harppauksenomainen kehitys ja toisten maiden kehityksen hidastuminen. Siirtomaiden ja vaikutuspiirien vanha jako ei vastaa enää uutta voimasuhdetta. Eteenpäin päässeet maat lähtevät aseellisen taistelun tielle jo jaetun maailman uudesta jaosta, siirtomaiden anastamisesta. Seurauksena on imperialististen maiden välisten ristiriitojen suunnaton lisääntyminen, imperialismin rintaman heikentyminen ja heikkojen renkaiden ilmaantuminen imperialismin ketjuun.

Taloudellisen kehityksen epätasaisuus imperialismin aikakaudella liittyy myös poliittisen kehityksen epätasaisuuteen, ts. sosialistisen vallankumouksen voiton poliittisten edellytysten kypsymisen eriaikaisuuteen. V. I. Lenin sanoi, että „proletaarinen vallankumous ei kasva kaikissa maissa tasaisesti, koska kaikki maat ovat erilaisissa poliittisen elämän, olosuhteissa, ja yhdessä maassa on proletariaatti liiaksi heikentynyt, kun se taas toisessa on voimakkaampi. Kun proletariaatin huippuryhmä on yhdessä maassa heikko, niin toisissa maissa käy niin, että porvariston onnistuu väliaikaisesti jakaa työläiset kahtia, kuten tapahtui Englannissa ja Ranskassa,— juuri tästä syystä proletaarinen vallankumous kehittyy epätasaisesti...”²¹

Kapitalististen maiden kehityksen epätasaisuuden lain vaikutuksen luonteessa imperialismin aikakaudella tapahtuvien muutosten erittely antoi V. I. Leninille perusteen tulla

johtopäätökseen vallankumouksen voiton mahdottomuudesta samanaikaisesti kaikissa maissa ja päinvastoin vallankumouksen voiton mahdollisuudesta aluksi muutamissa tai yhdessäkin erikseen otetussa maassa. Tämä oli uusi sosialistisen vallankumouksen teoria. Marx ja Engels olivat esimonopolistista kapitalismia tutkiessaan tulleet johtopäätökseen, että vallankumous voi voittaa ainoastaan samanaikaisesti kaikissa tai tärkeimmissä kapitalistisissa maissa. Imperialismiin siirryttäessä asiointila muuttui. Imperialististen ristiriitojen kasvu ja vallankumouksen kypsymisen eriaikaisuus eri maissa ovat tehneet mahdolliseksi imperialismiin ketjun murtamisen aluksi sen heikoimmassa renkaassa.

Elämä on vahvistanut täysin oikeaksi Leninin teorian sosialistisesta vallankumouksesta.

4. Kapitalismin yleisen pulan alku

Imperialismin vaiheessa kapitalismi astuu väistämättä yleisen pulansa aikakauteen. Mitä merkitsee käsite „kapitalismin yleinen pula”?

Kuten 8. luvussa jo osoitettiin, ovat kapitalismille ominaisia ajoittaiset talouspulat, jotka ovat sille myötäsyntyinen elimellinen vika. Yleinen pula eroaa niistä siinä, että se on kaikkikäsiteltävä pula, joka koskee kapitalismia yhteiskunnallisena järjestelmänä. Se on sen sellainen alituinen tila, jolle on luonteenomaista kapitalismin asteittain lisääntyvä rappeutuminen, sen kaikkien sisäisten voimien — taloudellisten, poliittisten ja aatteellisten — heikentyminen. Yleinen pula ei ole sattuma, se ei ole historian mutkittelua eikä porvarillisten johtomiesten tekemien virheiden hedelmä, vaan kapitalismin väistämätön ja lainmukainen tila sen alaspäinmenon ja rappeutumisen aikakaudella. Kapitalismin yleisen pulan olosuhteissa tämä järjestelmä ei voi enää pitää vallassaan kansoja, jotka toinen toisensa jälkeen tempautuvat pois pääoman ikeen alta ja lähtevät sosialismin tielle. Juuri tämän vuoksi yleisen pulan aikakausi on kapitalismin luhistumisen ja sen sosialismilla korvaamisen aikakautta, sosialististen vallankumousten ja imperialismia vastaan suuntautuvien kansallisten vapausliikkeiden laajenemisen aikakautta.

Imperialismin ideologit ovat sitä mieltä, että jos onnistuttaisiin ehkäisemään sosialististen vallankumousten voitto ja tukahduttamaan kommunistinen liike, niin kapitalismi säilyttäisi pysyvyytensä ja järkkymättömyytensä ainoana mahdollisena yhteiskuntajärjestelmänä. He näkevät kapitalismin vaikeuksien lähteen pääasiassa vain kapitalistisen järjestelmän ulkopuolella olevien voimien vaikutuksessa. Nekin heistä, jotka myöntävät kapitalistisen järjestelmän yleisen pulan tosiasiaksi, selittävät sen vain sosialistisen järjestelmän olemassaololla, kapitalismin kukista-

miseen pyrkivien kommunistien juonilla. Kommunistista liikettä, joka on lainmukainen tulos luokkataistelun kehityksestä, he pitivät liikkeenä, jota innoitetaan ulkoapäin ja jota niin sanotut „ulkomaiset asiamiehet” järjestävät. Todellisuudessa on kapitalismin yleinen pula imperialismin *sisäisten* ristiriitojen kehityksen synnyttämä. Se kärjistyy ja syvenee ennen kaikkea kapitalistisen yhteiskunnan omien vastakohtaisuuksien vaikutuksesta. Ulkoiset olosuhteet — sosialistisen järjestelmän olemassaolo ja kasvu — myötävaikuttavat näiden vastakohtaisuuksien nopeampaan kypsymiseen, mutta eivät ole niiden alkusyynä.

Kapitalismin yleistä pulaa oli enää mahdotonta ehkäistä sen jälkeen, kun imperialistiset maat pääsivät valloilleen maailmansodan, joka aiheutti kapitalismille kohtalokkaiksi osoittautuneita katastrofimaaisia järkytyksiä. Ensimmäinen maailmansota antoi valtavan sysäyksen kaikille sisäisille prosesseille, jotka veivät kapitalismin yleiseen pulaan. Se joudutti monopolistisen kapitalismin muuttumisprosessia valtiomonopolistiseksi kapitalismiksi * ja sosialistisen vallankumouksen kehkeytymistä. Ensimmäisen sosialistisen vallankumouksen — Venäjällä tapahtuneen Lokakuun Suuren vallankumouksen — voiton jälkeen tämä pula kehittyi täyteen voimaansa.

Kapitalismi lakkasi olemasta ainoa ja kaikkikäsitävä yhteiskunnallis-taloudellinen maailmanjärjestelmä. Kuudennella osalla maapalloa oli alkanut siirtyminen sosialismiin. Maailmanhistorian pääsisällöksi tuli kapitalismin ja sosialismin taistelu.

Imperialismin olemassaolon ehdot ovat suuresti muuttuneet. Imperialismi on ennen kaikkea törmännyt uusiin vakaviin taloudellisiin vaikeuksiin. Sellaisen suuren maan kuin Venäjän irtautuminen kapitalistisesta järjestelmästä, kansallinen vapausliike monissa siirtomaissa, monopolien harjoittaman sorron voimistuminen ja tähän liittyvä imperialististen maiden työtätekevien aineellisen aseman huononeminen ovat aiheuttaneet markkina-ongelman jatkuvan kärjistymisen.

Markkinoiden suhteellinen ahtaus tuotantokyvyn kasvuun verraten aiheutti kahden maailmansodan välillä tuotantolaitosten kroonisen alikuormituksen ja kroonisen joukkotyöttömyyden. Tuotantovoimien kasvuvauhti hidastui jyrkästi. Kapitalismin mätäneminen ja loismaisuus ilmenivät yhä selvemmin erilaisilla aloilla.

Yleisen pulan alkaessa kävi silmännähtäväksi imperialismin vakava poliittinenkin heikentyminen. Tämä ilmeni erittäin selvästi työväenluokan vallankumouksellisen taistelun voimakkaassa nousussa kapitalistisissa maissa. Heti Venäjällä tapahtuneen Lokakuun vallankumouksen jälkeen vyöryi työtätekevien vallankumouksellisten esiintymisten aalto monissa Euroopan valtioissa (Saksassa, Itävallassa, Unkarissa, Suomessa,

* Tästä ks. 10. lukua.

Bulgariassa). Vaikka porvaristo kukistikin petomaisella tavalla nämä esiintymiset, ne kohottivat työväenliikkeen uudelle asteelle. Suuren voiman ja laajuuden saavutti lakkoliike.

Kapitalismin poliittinen heikentyminen aiheutti imperialistisen porvariston taantumuksellisuuden jatkuvan ja entistäkin jyrkemmän kasvun. Yleisen pulan aikakauteen astuttuaan kapitalismi alkoi yhä useammin ja yhä suuremmassa mitassa soveltaa äärimmäisiä terroristisia vainoamismenetelmiä työtätekeviä vastaan. Joissakin maissa tämä sai ilmauksensa fasistisen valtakomennon pystyttämiseksi, joka julmuudessa ja verenhimoisuudessa on ylittänyt kaiken mitä tuntee historia.

Yleisen pulan alulle oli tunnusmerkillistä imperialismin hyökkäyshalun voimistuminen ja ristiriitojen jatkuva kärjistyminen imperialististen valtojen välillä sekä monopolististen saalistajien pienen ryhmän ja koko muun maailman välillä. Ehtimättä vielä päästä sodasta, joka saattoi sen yleisen pulan kynnykselle, imperialismi syöksyi päätäpahkaa uusiin seikkailuihin — interventiosotaan Neuvosto-Venäjää vastaan, verisiin sotaretkiin siirtomaiden kansoja vastaan ja kansalaissotiin omia kansojaan vastaan. Imperialististen maiden kehityksen kärjistynyt epätasaisuus sysäsi entistä ankarampaan taisteluun raaka-ainelähteistä ja menekkimarkkinoista. Militarismin kasvuun myötävaikuttivat myös imperialistisen porvariston taloudelliset vaikeudet, sen yrittäessä sellaisissa maissa kuin Saksassa ja Japanissa löytää pääsytieta pulasta talouden militarisoinnin raiteilla. Uusien sotien valmistelusta tuli monopolistipösojen ja heille uskollisten porvarillisten poliitikkojen perustehtävä.

Kapitalismin yleisen pulan alkuun liittyneet taloudelliset ja poliittiset muutokset johtivat tämän yhteiskuntajärjestelmän arvovallan entistä suurempaan alenemiseen laajojen joukkojen silmissä. Luonnollinen tulos tästä oli *kapitalismin aatteellinen heikentyminen*, mihin myötävaikuttivat myös porvariston maailmankatsomuksenkin kokemat muutokset. Heijastuksena kuolevan luokan asemasta historian näyttämöllä siinä saivat yhä suuremman levinneisyyden rappion, pessimismin ajatukset. Imperialismin ideologiassa tuli erittäin voimakkaana näkyviin käänne äärimmäiseen taantumukseen, ihmisvihaan, keskiaikaisen pimentolaisuuden henkiinherättämiseen, mikä on erittäin selvästi olennoitunut fasismin „aatteellisessa” asevarastossa. Tämä taas on puolestaan johtanut porvarillisten aatteiden veto-voiman entistä suurempaan heikkenemiseen joukkojen keskuudessa.

Kapitalismin yleinen pula kehittyi näin muodoin kaikkiin suuntiin.

Monopolistisen porvariston hyökkäyshaluisimmat voimat yrittivät löytää pelastumisen pulasta alastoman väkivallan käytöstä, ennen kaikkea uudesta maailmansodasta.

10. LUKU

IMPERIALISMI NYKYVAIHEESSA

Toinen maailmansota päättyi imperialistisille maille eri tavoin: toiset maat joutuivat voittajien, toiset voitettujen joukkoon, toiset maat pääsivät sodasta voimistuneina, toiset heikentyneinä. Mutta imperialistiselle järjestelmälle kokonaisuudessaan sota päättyi suureen tappioon. Sota ei voinut johtaa kapitalismia pois yleisen pulan tilasta, vaan päinvastoin johti tämän pulan valtavaan kärjistymiseen ja syvenemiseen, aloitti sen uuden vaiheen.

1. Kapitalismin yleisen pulan uusi vaihe

Millaisia ovat kapitalismin yleisen pulan uuden vaiheen luonteenomaisimmat piirteet?

Ensiksi, oleellinen voimasuhteen muutos sosialismin järjestelmän ja imperialismien järjestelmän välillä, ennen kaikkea sen johdosta, että kapitalismista on irrottunut useita Euroopan ja Aasian maita ja että sosialismi on muuttunut maailmanjärjestelmäksi.

Toiseksi, pitkälle mennyt imperialismien siirtomaajärjestelmän hajoaminen ja ristiriitojen kärjistyminen toisaalta imperialististen valtojen, toisaalta siirtomaiden, puolisiirtomaiden ja entisten siirtomaiden välillä.

Kolmanneksi, uusien ristiriitojen kehkeytyminen imperialistisen leirin sisällä, ennen kaikkea USA:n ja muiden kehittyneiden kapitalististen maiden välillä, seurauksena amerikkalaisen imperialismien voimaperäisestä laajentumisesta, sen taistelusta maailmanherruuden puolesta.

Neljänneksi, luokkavastakohtien entistä suurempi syveneminen ja laajeneminen kehittyneen kapitalismin maissa.

Ensimmäisen ja toisen maailmansodan välisellä kaudella sosialistista yhteiskuntajärjestelmää edusti yksi ainoa maa,

jossa asui noin 8% maapallon väestöstä ja joka piiritetyn linnoituksen tavoin oli kaikilta tahoilta vihamielisten kapitalististen valtojen ympäröimä.

Toisen maailmansodan jälkeen, kansandemokraattisten valtakumousten tuloksena, lähti sosialismin tielle useita Euroopan ja Aasian maita, niiden joukossa sellainen valtavan suuri maa kuin Kiina. Sosialistinen leiri käsittää tänään 35% maapallon väestöstä, ts. lähes 1 miljardi ihmistä.

Siirtomaajärjestelmän hajoamisen tuloksena vapautuivat imperialistien suoranaisesta määräysvallasta maat, joiden väkiluku on yli 1200 miljoonaa henkeä. Kymmenet siirtomaat ja riippuvassa asemassa olevat maat ovat saavuttaneet kansallisen riippumattomuuden. Siirtomaissa, protektoraateissa ja holhouksen alaisilla alueilla, missä imperialistiset saalistajat vielä hallitsevat rajattomasti, asuu nykyisin hiukan yli 150 miljoonaa ihmistä.

Imperialistisen ekspansion piiri on toisen maailmansodan jälkeen huomattavasti kaventunut. Itse imperialistinen leiri, joka vielä äskettäin piti alaisuudessaan maapallon viittä kuudosesosaa, käsittää nykyisin maat, joiden väkiluku on noin 500 miljoonaa henkeä.

Näin ollen nyt näkyy entistä selvemmin, että kapitalismin yleinen pula on ennen kaikkea imperialistisen järjestelmän pula, yhä uusien maiden vapautuessa sen sorrosta.

Sosialistiset maat ovat muodostaneet mahtavan leirin, jolla on käytettävissään kaikki mitä se tarvitsee puolustaakseen itseään imperialistisen taantumuksen hyökkäysjuonilta ja myös auttaakseen toisten imperialistisen sorron alaisuudesta irrottuneiden kansojen nopeaa taloudellista, sosiaalista ja kulttuurikehitystä.

Imperialistit eivät ole olleet tyytyväisiä näihin historiallisiin muutoksiin. Heti sodan päätyttyä he aloittivat kuumeisen kilpavarustelun valmistellakseen uutta yleismaailmallista teurastusta, aloittivat „kylmän sodan” sosialismin maita vastaan. Kapitalismin yleisen pulan uusi vaihe on imperialismiin voimistuneen hyökkäyshalun ja maailman ylle kohonneen sodan uhan kärjistyksen vaihetta.

Syventyneen yleisen pulan oloissa saa kapitalismin kehityksen epätasaisuus uusia, entistä kärkevämpiä muotoja. Toisen maailmansodan seurauksena häiriintyi entinen voimasuhde kapitalististen valtojen välillä jyrkästi. Voitettujen maiden (Saksan, Japanin ja Italian) asemat järkkäyivät. Vakavasti heikentyneinä selviytyivät sodasta myös eräät kapitalistiset voittajavaltiot (Englanti, Ranska). Sensijaan Amerikan Yhdysvallat lujitti asemiaan ja saavutti johtavan aseman kapitalistisessa maailmassa. Sen monopolit ottivat suuntauksen taloudellisen ja poliittisen laajentumisensa voimistamiseen kaikkialla

missä ne eivät kohtaa päättävää vastarintaa. USA pyrkii alista-
maan valtaansa myös vanhat kapitalistiset maat, tekemättä
poikkeusta imperialistisiin liittolaisiinsa nähden.

Imperialistisen järjestelmän kasvaneet taloudelliset vaikeu-
det sekä monilukuiset poliittiset tekijät, joista tuonnempana tulee
puhe; ovat aiheuttaneet luokkavastakohtien uuden kärjistymisen
monopolioiden hallitsemisessa maissa. Monopolistisen porvariston
herruuden yhteiskunnallinen perusta on kaventunut. Työväteke-
vien luokkataistelu imperialisteja vastaan ei ole ainoastaan
tullut päättävämmäksi ja järjestyneemmäksi, vaan se on myös
entisestään laajentunut.

Kaikkien edellä lueteltujen nykyajan imperialismin ristiriito-
jen pohjalla on kapitalismin perusristiriidan — tuotannon
yhteiskunnallisen luonteen ja omistuksen yksityisen luonteen
välisen ristiriidan — syveneminen. Imperialistisen riiston piirin
kaventuminen, luokkavastakohtien ja imperialististen valtojen
välisten ristiriitojen kärjistyminen — kaikki tämä on luonut
uusia vaikeuksia tuotantovoimien etenevälle kehittämiselle
yksityisomistuksen ja tuotannon anarkian säilyessä. Tuotanto-
voimien kasvu vaatii yhä pakottavammin vapautumista kapita-
listisen omistuksen kahleista. Kapitalismin yleisen pulan nyky-
vaihetta luonnehtivien ristiriitojen uuden jyrkän syvenemisen ja
kärjistymisen oloissa eivät monopolit pysty enää turvaamaan
herruuttaan entisillä keinoilla. Tästä johtuu jyrkkä käänne
uusiin, valtiomonopolistisiin pääoman herruuden muotoihin.

2. Valtiomonopolistinen kapitalismi

**Monopolistisen
kapitalismin
muuttuminen
valtiomonopolistiseksi
kapitalismiksi**

Monopolistisen kapitalismin muuttuminen
valtiomonopolistiseksi kapitalismiksi mer-
kitsee kapitalististen monopolien ja valtion
voimien yhdistämistä ja samalla valtion
alistamista suurimpien kapitalististen yhty-

mien alaiseksi. Toisen maailmansodan jälkeen valtiomonopolis-
tinen kapitalismi on tullut vallitsevaksi kaikissa huomattavim-
missa imperialistisissa maissa ja suuremmissa tai pienemmässä
määrin vallannut alaa kaikissa kehittyneissä kapitalistisissa
maissa.

Tietenkään valtiomonopolistinen kapitalismi ei missään
maassa voi vallata ja uudelleen muovata kaikkia talouselämän
haaroja. Sen rinnalla kuten yleensä monopolikapitalismin
rinnalla esiintyy edelleen myös ei-monopolistisia keskisuuria ja
pieniä yrityksiä, kaupungin ja maaseudun pikkuporvaristo säi-
lyy laajemmassa tai suppeammassa määrässä ja siellä täällä
esiintyy sen rinnalla jopa esikapitalistisia riiston muotoja.
Mutta se uusi ja mitä tärkein ilmiö nykyisessä kapitalismissa,
jonka tutkimiseen tulee kohdistaa erikoista huomiota, on valtio-
monopolistisen kapitalismin kasvu.

Valtiomonopolistisen kapitalismin kehitys on monimutkainen ja monitahoinen prosessi, joka käsittää sekä talouden että politiikan.

Monopoliihtiöt, jotka kehittyvät vallitsevaksi taloudelliseksi voimaksi jo kahdennenkymmenennen vuosisadan alussa, ovat ensi askelistaan alkaen hyötyneet valtion tilauksista ja pyrkiineet mukauttamaan tullilainsäädännön, valtion luottopolitiikan, tukipalkkiojärjestelmän, verohelpotukset jne. omien itsekäiden etujensa mukaisiksi. Kuitenkin ennen kapitalistisen järjestelmän siirtymistä yleisen pulan kauteen monopolit pääasiassa suorittivat pääoman laajennetun uusintamisen käyttämättä valtiota välikätenä ja ilman sen suoranaista osanottoa. Kapitalistinen järjestelmä kokonaisuutena katsoen omai vielä riittävän vakautuneisuuden selviytyäkseen ilman valtion tukea.

Kapitalismin siirtyessä yleisen pulansa kauteen tilanne muuttui. Sellaiset kapitalistista järjestelmää voimakkaasti järkyttäneet tapahtumat kuin maailmansodat ja taloudelliset ja poliittiset kriisit, osoittivat hallitseville monopoliihtiöille, että ne eivät voi hoitaa asioita vanhoilla menetelmillä. Kapitalististen suuryhtymien tuotanto-, finanssi- ja kauppakoneiston toiminnan turvaamiseksi on välttämätöntä sen voimien yhdistäminen valtion suunnattomaan voimaan

Ensimmäinen valtiomonopolistisen kapitalismin aalto nousi vuosien 1914—1918 maailmansodan kaudella V. I. Lenin kirjoitti, että tämä tapahtui sodan aiheuttamien olosuhteiden pakotuksesta. Pisimmälle tämä kehitys ehti silloin Saksassa. Mutta V. I. Lenin ei pitänyt sota-ajan valtiomonopolistisia toimenpiteitä satunnaisina, ohimenevinä ilmiöinä. Hän näki niissä historiallisesti lainmukaisen väistämättömän kehitystapahtuman, jota sodan vaikutus ainoastaan nopeutti. Jo silloin, v. 1917, V. I. Lenin kehitti imperialismin luonnekuvan korostaen, että imperialismi ei ole vain jättiläismäisten monopolien aikakausi, vaan se on myös „monopolikapitalismin valtiomonopolistiseksi muuttumisen aikakausi...”¹

Tärkeänä tekijänä valtiomonopolistisen kapitalismin kehityksessä esiintyy vuosina 1929—1933 maailmaa käsittävä talouspula, joka järkytti ankarasti kapitalistista maailmantaloutta. Pula syntyi aikana, jolloin Neuvostoliitossa toteutettiin menestyksellä ensimmäistä viisivuotissuunnitelmaa, mikä nosti esiin sosialistisen suunnitelmatalouden hämmästyttävät etuisuudet. Suurimpien monopolien pelastamiseksi kriisistä suoritettiin tällöin valtiovallan taholta toimenpiteitä, jotka selitettiin menestykselliseksi yritykseksi „säännöstellä” kapitalistista taloutta ja juurruttaa siihen „suunnitelmallisuuden” aineksia. Siitä alkaen valtiomonopolistinen kriisinvastustamistoimenpiteiden järjestelmä on tullut imperialistisen valtiokoneiston toiminnan olennaiseksi osaksi. Suurkapitalistien suojeleminen taloudellisilta kriiseiltä annettiin valtion tehtäväksi lainsäädännöllistä tietä.

Kriisejä vastaan käytävän taistelun ja „suunnittelun” varjolla monopolipääoma löysi uusia keinoja rikastua valtion kassan kustannuksella. „Yleisten töiden” järjestämisen puitteissa valtio rakentaa teitä alentaakseen monopoliyhtiöiden kuljetusmenoja ja rakentaa voimalaitoksia alentaakseen näiden yhtiöiden energiamenoja. Tuotteiden „ylijäämän” hävittämisen nimellä valtio ostaa monopoliyhtymiltä niiden markkinoimatta jääneitä tavaroita kooten ne varastoihin tai yksinkertaisesti tuhoten ne. Se antaa myös monopoliyhtiöille luottoja ja tukipalkkioita tällaisten tavaroiden viemiseksi ulkomaanmarkkinoille keinoitekoisesti alennetuilla dumpinghinnoilla. On täysin selvää, että tällaiset toimenpiteet vain lisäävät monopolipääoman loismaisuutta.

Fasistisessa Saksassa finanssioligarkian ja valtiovallan yhteensulautuminen oli viety äärimmäisiin rajoihinsa saakka. Jokainen suurkapitalisti sai omassa tuotantolaitoksessaan valtiovallan edustajan oikeudet. Valtiovallan elimet, joissa oli suurpääoman edustajia, johtivat eri taloudenhaaroja kokonaisuudessaan. Ne määräsivät konserneille tulevat tilaukset, säätsivät hinnat ja jakoivat raaka-aineet. Valtiosta tuli suurpääoman edelleenkeskittymisen väline. Säädettiin lakeja kaikkien pienten osakeyhtiöiden hävittämisestä ja liittämisestä suuriin konserneihin. Fasistinen valtiovalta kukisti julmin keinoin proletariaatin monopoliyhtiöihin kohdistaman vastarinnan ja hajotti ammattiliitot ja työväenluokan poliittiset puolueet. Valtiomonopolistinen kapitalismi näytti tässä saaliinhimoiset kasvonsa kaikessa alastomuudessaan.

Toinen maailmansota kiihdytti vielä entisestään monopolistisen kapitalismin muuttumista valtiomonopolistiseksi kapitalismiksi imperialistisissa maissa. Sotatalouden oloissa syntyneitä kaikkivoimaisten monopoliyhtiöiden läheistä yhteenkietoutuneisuutta valtiovallan kanssa ei hävitetty sodan päättyessä. Siitä tuli uuden valtiomonopolistisen rakenteen luusto ja ydin. Sotajan taloudellisen liikekannallepanon koneisto jäi valtiokoneiston olennaiseksi osaksi myös rauhan aikana. Maailmansotien seurauksena imperialististen valtioiden talouden avainasemat joutuivat sotatarvikekonsernien haltuun, jotka olivat erityisen kiinnostuneita valtiomonopolistisista toimenpiteistä.

Valtiovallan täydellisempää hyväksikäyttöä silmälläpitäen finanssipääoman suurimmista porhoista tehtiin ministereitä, tärkeimpien hallinnonhaarojen johtajia, lähettiläitä ja huomattavia virkamiehiä. On käynnissä niin tiivis valtion ja monopoliyhtiöiden koneistojen yhteenkietoutuminen, että usein on vaikea määritellä, missä kulkee niiden välinen raja.

V. I. Lenin totesi, että monopoliyhtiöt eivät poista kilpailua, vaan ainoastaan muuttavat kilpataistelun muotoja. Samalla syntyy uusia kilpailun muotoja. Kärkeväytyneen kilpataistelun päämenetelmäksi tulee taloudellinen, poliittinen ja joskus myös

fyysillinen väkivalta, kilpailijan ahdistaminen ja masentaminen kaikilla mahdollisilla keinoilla. Valtiomonopolistinen kapitalismi supistaa vielä entisestäänkin vapaan kilpailun aluetta. Siitä tulee uuden kilpataistelumuodon arena, taistelun, jota käydään suurten monopoliyhtiöiden kesken etuoikeudesta saada rosvoja valtion varoja ja kontrolloida valtiokoneiston eri osia. V. I. Lenin huomauttikin, että valtiomonopolistinen kapitalismi on laillis-tettua valtion varojen rosvoamista.

**Nykyaikaisen
valtiomonopolistisen
kapitalismin
mekanismista**

Valtiomonopolistisen kapitalismin olemus, kuten on todettu, on kapitalististen monopoliyhtiöiden vallan välittömässä yhdistämisessä valtion jättiläismäiseen voimaan. Tässä yhdistämisessä valtio ei ole itsenäis-

sessä vaan alistetussa asemassa.

Toimien monopoliyhtiöiden etujen mukaisesti valtio tekee yrityksiä säännöstellä jossain määrin kapitalistista talouselämää. Se paisuttaa valtion budjettia luodakseen suuryhtymille erikoislaatuiset etuoikeudet, taatut markkinat ja käyttääkseen sitä iskunvaimentajana, joka heikentää talouspulien ja imperialistisen riistoalueen supistumisen aiheuttamia järkytyksiä.

Monopolit käyttävät valtiota ennennäkemättömissä mittasuhteissa pääomien kasaamisvälineenä. Keskittääkseen väestön rahavarat suuriin yksityispankkeihin ja vakuutusyhtiöihin, jotka rahoittavat monopolisteja, valtio tosiasiallisesti esiintyy talletusten takaajana. Se pelastaa trustit ja konsernit vararikolta, suojelee ja ylläpitää korkeaa voittotasoa työtätekevien joukkojen ankaralla ryöstöverotuksella. Militarismi, joka vahvistaa monopoliyhtiöiden imperialistista ulkopoliitiikkaa, voimistuu valtavissa mittasuhteissa. Valtion sotilas- ja poliisitehtävät, joita monopoliyhtiöt tarvitsevat työtätekevien kurissapitämiseen, kasvavat suunnattomasti.

Erittäin luonteenomainen nykyaikaisen valtiomonopolistisen kapitalismin piirre on huomattavien valtion markkinoiden muodostaminen hallituksen tilausten, ylijäämätuotteiden ostoon tarkoitettujen määrärahojen yms. muodossa. Nämä markkinat ovat suuryhtymien lähes jakamattomassa hallinnassa. Tämä johtaa valtion rahoituksen suureen lisääntymiseen talouselämässä. Suoranaisten ja välillisten verojen muodossa valtio keskittää käsiinsä ja jakaa uudelleen monopoliyhtiöiden hyväksi yhä kasvavan osan kansallistulosta. Tämän vuosisadan alussa koottiin Yhdysvalloissa ja Englannissa veroina vain joitakin prosentteja kansallistulosta, mutta vuosina 1956—1958 verot tekivät noin neljänneksen kansallistulosta.

Väestöltä koottuja suunnattoman suuria verosummia käytetään ennen kaikkea valtion laajoihin aseostoihin konserneilta, jotka tuottavat näitä aseita valtion tilauksesta. Näiden tilausten toimitusaika on tavallisesti pitkä (4—5 vuotta). Tällä tavoin asianomaiset monopoliyhtiöt tiettyssä määrin vakuuttavat itsensä

luonnollisen markkinakysynnän epävakaisuuden ja tuotannon supistamisuhkan varalta.

Valtion suunnattomat vakituiset asetilaukset luonnehtivat mitä parhaiten valtiomonopolistisen kapitalismin loismaisuutta. Surma- ja hävitysaseiden valmistus vetää yhä suuremman osan työläisiä, insinöörejä ja tiedemiehiä pois yhteiskunnalle hyödyllisten tarvikkeiden tuotannosta ja merkitsee myös aineellisten voimavarojen, kuten raaka- ja polttoaineen, kaluston jne. hyödyntöä kuluttamista. Valtion varojen turvin tapahtuvan monopoliyhtiöiden toiminnan mittasuhteista puhuu esimerkiksi se tosiasia, että USA:ssa valtion tilaukset käsittivät v. 1958 21,4% kansallistuotosta, kun ne v. 1929 käsittivät 8,2%.

Valtio ei ainoastaan luo kohtalaisen taattua kysyntää, jota pääasiassa suuryhtymät käyttävät hyväkseen. Se antaa niille myös valtavia avustuksia. Niitä saavat ensi sijassa konsernit, jotka tuottavat sotilaallisesti tärkeitä tavaroita, strategista raaka-ainetta, polttoainetta, eräitä kemiallisten tuotteiden lajeja, sähköenergiaa. Monopoliin rikastumisvälineinä toimivat myös valtion luotot, joita myönnetään kalustojen uudistamiseen. Panakit haalivat kokoon suunnattomia voittoja toimiessaan välittäjinä valtion lainojen sijoittamisessa.

Valtiomonopolistiseen kapitalismiin siirryttäessä tapahtuu myös jossain määrin valtion omaisuuden kasvua. Tähän antaa sysäyksen erityisesti nykyaikaisen teknillisen kehityksen nopea vauhti (automatisointi, elektroniikka ja atomienergia). Uusien teollisuusalojen luomisen, mikä vaatii harvinaisen suuria alkupääomia, monopolit pyrkivät säilyttämään valtion niskoille. Itselleen ne varaavat tuotantolaitosten rakennusurakoitsijain ja kaluston hankkijain tehtävät, mitkä kaiken tappionvaaran puuttuessa turvaavat niille taatut korkeat voitot. Valtion omaisuus kasvaa myös uusien tuotantolaitosten rakentamisesta sotateollisuudessa ja siihen liittyvillä aloilla. Näilläkin aloilla yksityiset yhtiöt pyrkivät säilyttämään uusien tehtaiden rakentamisen valtiolle, joka sitten vuokraa ne yksityisille monopoleille.

Sen lisäksi eräät tärkeät mutta heikkotuottoisiksi muuttuneet teollisuudenalat siirtyvät valtion omaisuudeksi. Englannissa tällaisiksi aloiksi osoittautuivat hiiliteollisuus, voimalaitokset ja rautatiet. Niiden valtiollistaminen oli asianomaisille yhtiöille sangen tuottava liiketoimi. Valtion „anteliaisuuden” ansiosta kapitalistit, jotka omistivat nämä laitokset, saivat niistä hinnan, jota kukaan yksityinen henkilö ei olisi niistä maksanut. Tosiasiallisesti heille annettiin mahdollisuus ottaa pääomansa pois heikkotuottoisista yrityksistä ja sijoittaa ne tuottavampiin. Tuotantolaitoksia, jotka ovat siirtyneet valtion haltuun, käytetään laajassa mitassa yksityiskapitalististen yhtiöiden hyväksi, jotka hyötyvät rautatiekuljetusten ja sähköenergian alhaisista tariffeista ja alhaisista hiilen, raudan, teräksen ym. hinnoista. Finanssipääoman magnaatit ja heidän edustajansa valtaavat

tavallisesti kaikki johtavat paikat valtion tuotantolaitoksissa.

Mutta huolimatta kaikista niistä eduista, joita eri muodoissa esiintyvä valtion omistus monopolilyhtiöille tuottaa, ne sietävät sitä vain erikoisissa olosuhteissa ja rajoitetussa mitassa. Tosin eräissä Länsi-Euroopan maissa muodostui toisen maailmansodan jälkeen joiksikin vuosiksi sellainen poliittinen tilanne, että hallitsevat suurpääoman ryhmät olivat pakotetut suostumaan paljon laajempaan kansallistamiseen kuin ne olisivat halunneet. Mutta heti kun tilanne muuttui, ne ryhtyivät kokoamaan käsiinsä valtion tuotantolaitoksia. Englannissa on raudan ja teräksen sulatus jo palautettu yksityisten yhtiöiden hallintaan. Kansallistettujen tuotantolaitosten osittaista luovuttamista monopolilyhtiöille on tapahtunut Ranskassa, Italiassa ja Itävallassa. Amerikan Yhdysvalloissa myytiin sodanjälkeen monopolilyhtiöille pilkkahinnalla monia valtion tehtaita.

Myös erilaisia tuotannonvälineiden valtiollis-yksityisen sekaomistuksen muotoja on käytännössä. Esimerkiksi Italiassa ja Länsi-Saksassa valtiolle kuuluu suuret määrät lukuisien yhtiöiden osakkeita talouden eri aloilla.

Eräs valtiomonopolistisen kapitalismin luonteenomainen piirre on valtion aktiivinen sekaantuminen työläisten työhönsäntäjien välisiin selkkauksiin ja sen pyrkimys väkivalloin tukahduttaa joukkojen tyytymättömyys. Se tyrkyttää yhä useammin pakollista välitystään lakoissa painostaen lakkolaisia monopolien eduksi. Valtion säätämät lait ja asetukset vaikeuttavat voimakkaasti lakkotaistelua ja ammattiliittojen toimintaa (esim. Taft-Hartley-laki USA:ssa). Valtakunnallinen palkkojen „jäädyttämisen” politiikka, ts. niiden pysyttäminen entisellä tasolla elinkustannusten noustessa, antaa monopolilyhtiöille mahdollisuuden korottaa työtätekevien riiston astetta.

Sodan jälkeisenä kautena ovat valtiomonopolistiset toimenpiteet kansainvälisellä arenalla tulleet tyyppillisiksi. Monopolit pakottavat valtion rahoittamaan tavaroiden viennin ja takamaan yksityiset vientituotot. Imperialistinen valtio ottaa toteutukseen pääoman viennin sellaisille aloille tai maihin, joissa yksityiset yhtymät eivät rohkene ottaa itselleen riskiä. Monopolien etujen mukaisesti solmitaan valtioiden välisiä sopimuksia raaka-ainelähteiden jaosta ja niiden käytöstä. Siten muodostettiin valtava valtioidenvälinen monopolistinen „Euroopan hiili- ja teräsliitto”, joka käsittää Länsi-Saksan, Ranskan, Italian, Belgian, Hollannin ja Luxemburgin hiili- ja metallurgisen teollisuuden. Valtiomonopolistinen toimenpide on myös mainittujen valtioiden välinen sopimus „yhteismarkkinoista”, tulliliitto, joka takaa suurimmille monopoleille etuoikeutetun aseman.

Niiden valtiomonopolististen toimenpiteiden tarkoituksena, jotka ovat luonteeltaan kansainvälisiä, on välittömän kapitalistisen hyödyn ohella myös maailman taantumusvoimien yhteen-

liittäminen luhistuvan siirtomaajärjestelmän säilyttämiseksi, taistelun käymiseksi demokratiaa ja sosialismia vastaan, „kylmän sodan” käymiseksi ja hyökkäyksen valmistelemiseksi sosialismin maita vastaan. Amerikkalaiset yhtymät, jotka ovat useimpien valtakuntien välisten monopolien alkuunpanijoita, käyttävät niitä aseena taistelussaan maailmanherruudesta.

Talouselämän militarisointi

Imperialististen valtioiden talouselämän militarisointi liittyy erottamattomasti valtiomonopolististen pyrkimysten voimistumiseen.

Kehittyneemmässä muodossaan talouselämän militarisointi on tyypillinen ilmiö vasta kapitalismin yleisen pulan kaudella siihen liittyvine maailmansotineen. Se tulee mahdolliseksi siksi, että monopolit käyttävät valtiokoneistoa kansallistulon uudelleenjakamiseen (välittömät ja välilliset verot, valtion lainat, strategisten raaka-aineiden ja tarvikkeiden jakelun valvonta jne.) muodostaakseen valtavan sotatalouden. Tällaisen todella „totaalisen” militarisoinnin syy, jonka mallina voidaan pitää vuosien 1933—1939 Saksaa ja toisen maailmansodan jälkeisen ajan USA:ta, piilee nykyaikaisen monopolikapitalismin perusristriitojen voimistumisessa. Suuryhtymät pyrkivät päättävästi ratkaisemaan markkinaongelman valtion sotatilausten avulla. Ne ovat voimakkaasti kiinnostuneita kilpavarustelusta, joka turvaa niille miljardien ylivoitot.

Imperialististen valtioiden suunnattomat sotilasmenot heikentävät määrätysiksi ajaksi markkinaongelman kärkevyyttä.

Mutta talouden militarisointia ei voida selittää yksinomaan taloudellisilla syillä. Se liittyy erottamattomasti imperialististen valtioiden sisä- ja ulkopoliittikan yleiseen suuntaukseen. On tunnettua, että vuosien 1929—1933 maailman talouspulan seurauksena monet niin USA:n kuin Saksankin monopolit osoittivat yhtä suurta kiinnostusta sotatilauksia kohtaan. Silloin lähti kuitenkin talouselämän väkivaltaisen militarisoinnin tielle Hitlerin Saksa, joka alisti sisä- ja ulkopoliittikkansa sodan valmistelulle valloittaakseen maailmanherruuden. Toisen maailmansodan jälkeen on talouden militarisoinnissa ollut päinnoittajana Amerikan Yhdysvallat.

Lienee tarpeetonta puhua siitä, että yhteiskunnallinen järjestelmä, joka käyttää joukkotuhoaseiden tuotantoa talouselämänsä „kiihokkeena”, julistaa moraaliseltsä näkökannalta katsoen itse itselleen kuolemantuomion!

Mutta kysymys ei ole yksin moraalista. Tämä politiikka ei ole vain rikollista vaan viime kädessä myös hyödytöntä, sillä se ei ratkaise nykyaikaisen kapitalismin perusristriitoja.

Valtion sotatilausten lisääminen toimii joskus tuotannon yleisen tason, myös siviilituotannon, nousun pontimena; se saattaa *väliaikaisesti* jossain määrin edistää myös työläisten, varsinkin sotateollisuudessa työskentelevien työläisten, palkan lisääntymistä. Näin tapahtuu tavallisesti silloin, kun sotatuo-

tantoa laajennetaan ottamalla käyttöön toimeettomina olleita voimavaroja ja pääomia. Työttömät, jotka saavat työtä sotateollisuudessa, lisäävät tavaroiden kysyntää. Tämän kysynnän tyydyttämiseksi käy välttämättömäksi tuotannon lisääminen muilla aloilla. Kysyntä kasvaa myös kapitalistien taholla varsinkin, kun he, tehden laskelmia kasvavien sotatilausten varaan, alkavat laajentaa vanhoja ja rakentaa uusia tuotantolaitoksia, joihin tarvitaan rakennusaineita, koneita ja kalustoa.

Juuri tällä pohjalla toisen maailmansodan aikana USA:ssa käytettiin joutilaina olleita tuotannollisia voimavaroja. Vuodesta 1940 vuoteen 1943 kasvoi teollisuustuotannon määrä siellä 90% ja jalostusteollisuuden alojen työläisten lukumäärä lisääntyi 70%. Sodan syttyminen Koreassa v. 1950 kiihotti niinkään teollisuustuotannon kasvua USA:ssa. Mutta USA:n esimerkki osoittaa myös talouselämän militarisoimisen ristiriidat ja rajat. Toisen maailmansodan vuosinakin oli sotilaallisen ja ei-sotilaallisen tuotannon samanaikaisen kasvun kausi USA:ssa lyhytaikainen. Sitten alkoi ei-sotilaallisia tarkoituksia palvelevan tuotannon supistuminen. Kauan ennen sodan päättymistä syntyi tilanne, jossa siviilituotanto oli ammentanut loppuun kasvumahdollisuutensa, ja sitä täytyi supistaa. Vuodesta 1944 on havaittavissa jo yleistä teollisuustuotannon supistumista, sillä sotatarviketuotannon kasvu ei enää kyennyt peittämään ei-sotilaallisia tarkoituksia palvelevan tuotannon supistumista. Sama toistui myös Korean sodan aikana.

Militarisoinnin lyhytaikainen kiihottava vaikutus tuotannon yleiseen kasvuun saa selityksensä myös sen rahoittamismenetelmistä. Alkukaudella valtio lisää sotabudjettiaan ei vain verojen avulla vaan myös laskemalla liikkeelle valtion lainaobligatioita, joita porvaristo, jolla on vapaita rahavaroja, mielellään hankkii. Mutta myöhemmin budjetti yhä suuremmassa määrin täytetään lisäämällä työläisten ja virkamiesten veroja. Valtion kysynnän lisääntymistä seuraa sellaisissa olosuhteissa väistämättömästi väestön maksukykyisen kysynnän supistuminen, ja siitä taas seuraa siviilituotannon alojen markkinoiden supistuminen.

Miten merkityksellömiä ne kiihokkeet olivat, jotka kilparustelu aikaansai USA:n sodanjälkeisen militarisoitun talouden olosuhteissa, näkyy siitä, että vuosina 1943—1957 USA:n teollisuustuotanto kasvoi vain 13%. Mutta tämänkään vähäisen lisäkasvun selityksenä ei ole suinkaan yksinomaan militarisoimnin vaikutus. Yhtä tärkeätä osaa siinä esitti välttämättömyys uudistaa ja laajentaa joukkoimitassa teollisuuden ja muiden talusalojen peruspääomia.

Kun USA:ssa tuotannon kokonaismäärä sodan ja militarisoimnin seurauksena kasvoi, niin niissä maissa, joiden alue joutui sotatoimien piiriin, olivat sodan ja sitä seuranneen talouden militarisoimnin taloudelliset seuraukset toiset. Suunnattomat

sotamenot eivät jouduttaneet, vaan jarruttivat sodanjälkeistä talouden nousua Ranskassa ja Englannissa. Vaikka sotamenot näissä maissa prosentuaalisesti kansallistuloon verrattuna ovat pienemmät kuin USA:ssa, ovat ne niiden heikentyneelle taloudelle paljon raskaampana taakkana. Sotamenot nielevät ne voimavarat, jotka voitaisiin käyttää teollisuuden modernisointiin ja laajentamiseen. Samalla militarisointi on heikentänyt Englannin ja Ranskan kilpailukykyä maailmanmarkkinoilla.

Marx kirjoitti sodasta, että „välittömästi taloudellisessa suhteessa se on samaa, kuin jos kansakunta heittäisi veteen osan pääomastaan”². Mutta niihin aikoihin, jolloin Marx kirjoitti tämän, ei edes sodan aikana heitetty sotamenojen pohjattomaan mereen sellaisia aineellisten arvojen määriä, kuin nykyisin tuhlataan useimmissa kapitalistisissa maissa rauhan aikana. Ovathan sotabudjetit toisen maailmansodan jälkeen imperialistisissa valtioissa, joiden talous on pisimmälle militarisoitu, nielleet joka vuosi keskimäärin 10—15% kansallistulosta.

Talouden militarisointi tuo mukanaan rauhanomaisia tarkoituksia palvelevan tuotannon supistamisen, järkyttää laajennetun uusintamisen perustaa ja johtaa lopulta väistämättömästi tuotannon kokonaismäärän supistumiseen. Samaan aikaan sotatekniikan nopea kasvu ja siihen liittyvä nykyaikaisen aseistuksen nopea „moraalinen kuluminen” pakottavat kaiken aikaa uusiin laajassa mitassa aseistusta, joka muutamassa vuodessa tulee kelpaamattomaksi ja muuttuu romukasoiksi.

Olipa imperialistinen maa miten rikas tahansa, synnyttää militarisointi *kansantalouden asteittaisen ehtymisen* näköalan. Se hidastaa pakostakin siviilialojen ja koko talouden kehitysvauhtia. Vakuuttuakseen tästä tarvitsee vain verrata tuotannon kasvuvauhtia toisen maailmansodan jälkeen Englannissa ja Ranskassa, joiden talouselämä on taipunut ylettömän militarisoimistaakan alla, ja Länsi-Saksassa, jossa menot aseistukseen useiden vuosien ajan olivat huomattavasti pienemmät. Länsi-Saksassa teollisuustuotanto kasvoi paljon nopeammin. Tämä maa käytti kaikkein tehokkaimmin hyväkseen useimmissa kapitalistisissa maissa syntynyttä peruspääoman puutetta. Vuodesta 1950 alkaen se kehitti suuressa mittakaavassa koneiden ja tehdaskalustojen vientiä, joita englantilaiset ja ranskalaiset tehtaat, jotka olivat kiinni asetuotannossa, eivät voineet tuottaa.

Talouden militarisointi aiheuttaa verotaakan ennennäkemättömän kasvun. Valtio suorittaa aseiden oston ja maksaa upseereiden ja sotilaiden ylläpidon pääasiassa veroilla, joita se kerää ryöstämällä omaa kansaansa.

Paitsi veroilla, hallitus kerää jonkin osan armeijan ylläpitoon käyttämistään varoista valtion lainoilla. Lainaobligatioita hankkivat pääasiassa kapitalistit. Valtion varoista vuosittain maksettavat lainojen korkoprosentit ovat heille merkittävä

tuloartikkeli. Mutta voidakseen maksaa kapitalisteille prosentit ja kuolettaakseen lainat hallituksen täytyy puristaa lisää veroja. Niin ollen varat, jotka porvaristo toimittaa hallitukselle hankkimalla valtion lainaobligaatioita, palautetaan sille työtätekevän väestön taskusta, ei vain täydellisesti vaan suurine korkoineen.

Talouden militarisoimisen väistämätön seuralainen ja sen tärkein välikappale on *rahanarvon aleneminen* eli *inflaatio*. Valtio ei voi peittää kokonaan menojaan armeijaan ja aseistukseen pelkästään veroilla ja lainoilla. Valtion budjetin vajuus peitetään osaksi laskemalla liikkeelle paperirahaa yli sen määrän, mitä rahan kiertokulku vaatii. Sen lisäksi valtion lainaobligaatioita käytetään maksuvälineinä, niiden lainojen pantteina, joita pankit antavat kapitalisteille, ja tämä johtaa myös rahan määrän lisääntymiseen kiertokulussa. Tästä saa alkunsa inflaatio, joka on sotien ja talouden militarisoimisen tavallinen seuralainen. V. 1957 USA:n dollarin ostokyky oli vain puolet sodanedellisestä, Englannin punnan kolmannes ja Ranskan frangin ja Italian liiran muutama kymmenesosa. Inflaation vallitessa hintojen nousu ohittaa palkkojen kasvun, ja tämä merkitsee, että kapitalistien voitot lisääntyvät työläisten kansantulosta saaman osan supistuessa. Inflaatio on keino jakaa uudelleen kansantulo monopolien hyväksi ja rosvota työväestöä.

Näin ollen sotilasmenot, tapahtuneepa niiden rahoittaminen missä muodossa tahansa, lepäävät viime kädessä koko painolaan laajojen kansanjoukkojen harteilla. Suurkapitalisteille ne sitävastoin ovat rikastumiskeino.

Talouden militarisointi saa aikaan sen, että kapitalistisen valtion menot sosiaalisiin ja kulttuuritarpeisiin (kouluihin, korkeakouluihin, sairaaloihin jne.) supistuvat vähimmäismäärään. Se synnyttää kulttuurin rappeutumista, yltiöisänmaallisuuden voimistumista, sotalaitoksen ja virkakoneiston vaikutusvallan kasvua, mikä mitätöi porvarillisen demokratian saavutukset, jotka on saatu työtätekevien joukkojen sitkeän taistelun tuloksena. Militarisoitun talouden vaarallinen seuraus on sodan uhka.

Militarisoitu talous on selkeä todistus nykyaikaisen kapitalismin loismaisesta rappeutumisesta.

**Kapitalistisesta
kansallistamisesta
ja valtiokapitalismista**

Valtiomonopolistinen kapitalismi on erittäin kansanvastainen ja taantumuksellinen järjestelmä, kuten yleensä *monopolistinen* kapitalismi. Sitä ei saa kuitenkaan sekoittaa *ei-monopolistiseen* valtiokapitalismiin. Viimeksi mainittu voi olla luonteeltaan joko taantumuksellista tai edistyksellistä riippuen siitä, mitä yhteiskunnallisia voimia sen takana on. Esimerkiksi eräissä heikosti kehittyneissä maissa, jotka ovat vapautuneet siirtomaavallan ikeestä, valtiokapitalismi

ja erityisesti valtion omistus esittää nykyisin edistyksellistä osaa*.

Imperialistisissa maissa valtion omistus sisältyy nykyisin pääasiassa taantumukselliseen valtiomonopolistisen kapitalismin järjestelmään. Merkitseekö tämä, että työväenluokan ja muiden edistyksellisten voimien tulee esiintyä valtiollista omistusta vastaan, kansallistettujen tuotantolaitosten kapitalisteille palauttamisen puolesta? Ei, sillä se olisi tietenkin askel taaksepäin. Ei edistykselliset voimat, vaan kapitalistiset monopolistit esiintyvät kansallistamisen peruuttamisen puolesta.

Toisen maailmansodan vuosina Euroopan kapitalistisissa maissa, jotka olivat hitleriläisten anastajien miehittämiä, monopolistinen porvaristo häpäisi itsensä olemalla yhteistyössä vihollisen kanssa. Sen vuoksi kansanjoukot sodan jälkeen vaativat kansallistamista pyrkien tekemään lopun monopolien herruudesta, nyhtämään fasismin irti juurineen, rankaisemaan sotasyylliset, turvaamaan rauhan, riippumattomuuden ja todellisen demokratian. Kansallistamisessa työtätekevät näkivät erään keinon vapautua kapitalististen monopolien sorrosta.

Mutta porvaristo ja sitä tukevat oikeistososialidemokraatit, jotka suorittivat osittaista kapitalistista kansallistamista joukkojen painostuksesta, toteuttivat sen sillä tavoin, että monopolit hyötyisivät mahdollisimman paljon ja työläisten vaatimuksia otettaisiin huomioon mahdollisimman vähän. Tästä huolimatta työläisjoukot Englannissa ja eräissä muissa maissa ovat vaatineet voimakkaasti suurteollisuuden kansallistamisen jatkamista, sillä niillä on edessään sosialististen maiden suurenmoinen esimerkki, joka näyttää niille havainnollisesti kansallistetun sosialistisen teollisuuden edut.

Monopolistit taas vastustavat päättävästi jopa kapitalistisenkin kansallistamisen kaikkea laajentamista. Osoittaahan kaikki kansallistaminen liiankin hyvin ja havainnollisessa muodossa työtätekeville, että yhteiskunnallinen talous voi erinomaisesti tulla toimeen ilman kapitalisteja. Samalla kansallistaminen murtaessaan yksityisomistuksen „pyhän periaatteen” auttaa hävittämään harhakuvat, joiden säilyttämisestä porvaristo on sängen kiinnostunut. Sitä paitsi monopolistit tietävät, että niin kauan kuin tuotantolaitokset pysyvät yksityisomistuksessa, he jäävät näiden tuotantolaitosten täysiksi isänniksi. Mutta kansallistamisen jälkeen, vaikkakin monopolistit yleensä alistavat valtioelimet valtaansa, he eivät kuitenkaan voi vakuuttaa itseään ei-toivottua puuttumista vastaan heidän asioihinsa sivulta päin, koska valtiota pyrkivät käyttämään hyväkseen myös muut monopolistit, heidän kilpailijansa. Lisäksi valtio on joskus pakotettu toimimaan pitäen silmällä koko hallitsevan luokan etuja, jotka eivät aina ehdottomasti käy yksiin yksityisten trustien ja

* Tästä ks. 16. lukua.

konsernien päämäärien ja pyrkimysten kanssa. Siksi monopolistit aina pitävät parempana yksityisomistuksen muotoa. Valtion omistusta he pitävät vain oman yksityismonopolistisen omistuksensa lujittamiskeinona.

Kommunistiset puolueet monissa valtiomonopolistisen kapitalismin maissa tukevat suurteollisuuden johdonmukaisen kansallistamisen vaatimusta, koska tämä vaatimus suuntautuu monopolien herruutta vastaan ja on tässä mielessä edistykseellinen. Niin kauan kuin poliittinen tilanne maassa on sellainen, ettei ole vielä mahdollisuuksia hävittää kaikkia kapitalistisia monopoleja, pysyy vaatimus suurteollisuuden täydestä kansallistamisesta tietenkin vain marxilaisen puolueen ohjelmakohdantana. Siitä huolimatta kommunistiset puolueet eivät näissäkään olosuhteissa rajoitu pelkkään propagandaan, vaan esiintyvät suurteollisuuden *erillisten* alojen viipymättömän kansallistamisen puolesta, ennen kaikkea sellaisten alojen, joilla monopolien harjoittama sorto on käynyt työläisille niin sietämättömäksi, että he ovat valmiit nousemaan poliittiseen joukkotaisteluun viipymättömän kansallistamisen suorittamisen puolesta. Tällöin kommunistit vaativat kansallistamisen toteuttamista sellaisessa muodossa, että se todella rajoittaisi kapitalististen monopolistien kaikkivaltaa ja helpottaisi työtätekevien asemaa.

Ei vain kansallistamisvaatimus vaan monet muutkin uudistusvaatimukset, joita työtätekevät esittävät nykyisin porvarillisissa maissa puolustaakseen etujaan, kuuluvat valtiokapitalististen toimenpiteiden piiriin. Tämä liittyy nykyajan kapitalistisen valtion yhä kasvavaan osuuteen talouselämässä. Työtätekevät eivät suinkaan vastusta valtion kaikkea puuttumista talouselämään. Mutta he kannattavat sellaista valtion puuttumista, joka rajoittaisi monopolien mielivaltaa ja hallitöntä rosoamista.

Jos valtio voi yrittäjien eduksi jäädyttää palkat, järkeilevät työläiset aivan oikein, niin miksei voida päästä siihen, että valtio vahvistaisi taatun minimipalkan ja käyttäisi edes toisinaan pakkovälitystään työläisten eduksi työselkkauksissa? Miksi ei voida päästä siihen, että valtio suorittaisi tehokkaita toimenpiteitä asuntojen vuokrien mielivaltaista korottamista ja kulu-tustarvikkeiden hintojen nousua vastaan?

Kokemus on osoittanut, että taistelussa tällaisten vaatimusten puolesta työtätekevät todella saavat puristetuksi kapitalistiselta valtiolta joitakin, vaikkakin pieniä, myönnötyksiä. Paikoitellen työläisten painostuksesta järjestetään työttömille yhteiskunnan toimesta töitä. Ilmeisesti hallitsevat piirit eivät edes finanssipääoman täyden herruuden vallitessa voi olla pelkäämättä laajojen työtätekevien joukkojen tyytymättömyyden kärjistymistä, kun nämä joukot ilmoittavat taisteluvalmiutensa.

Edistykseellinen amerikkalainen taloustieteilijä H. Lumer toteaa, että joukkojen monopoleja vastaan käymän taistelun ansiosta USA:ssa oli toisen maailmansodan loppuvuosina ver-

rattain tehokas hintavalvontajärjestelmä. Tukku- ja vähittäismyyntihinnat sekä huoneenvuokrat kohosivat tuona aikana vain 2—4%. Sodan jälkeen suoritettu valtion hintavalvontajärjestelmän lakkauttaminen antoi monopolisteille vapaat kädet ja he ryhtyivät korottamaan hintoja, jotka sen jälkeen ovatkin jatkuvasti kohonneet. Lumer kirjoittaa: „...hintavalvonta kevensi tuntuvasti sitä taakkaa, jota työläiset kantoivat harteillaan toisen maailmansodan aikana, ja kaikenlaisen, vaikkapa vain etäisesti-kin todellista valvontaa muistuttavan hintavalvonnan puuttuminen nykyisissä oloissa lisää huomattavasti tätä taakkaa”³.

Siispä kansanjoukoilla, jotka kantavat harteillaan valtiomonopolistisen kapitalismin sorron koko painon, on täysi peruste jatkaa taistelua sellaisten valtion toimenpiteiden puolesta, jotka tähtäävät monopolien mielivallan rajoittamiseen. Mutta on täysin selvää, etteivät mitkään reformit pysty muuttamaan vallitsevaa taantumuksellista valtiomonopolistista kapitalismia joksikin edistykseksi järjestelmäksi, vielä vähemmän sosialismiksi.

Vasta työväenluokan ja sen johdolla kaikkien työtätekevien taistelu *vallasta*, sitten kun sen kruunaa ratkaiseva voitto, avaa tien kapitalismista sosialismiin.

**Revisionistien
ja reformistien
ajatusharhat
nykyaikaisesta
kapitalismista**

Porvariston propagandistit, reformistit ja revisionistit, kuvailevat valtiomonopolistisen kapitalismin uudeksi yhteiskuntajärjestelmäksi, joka poikkeaa perinpohjin vanhasta kapitalismista. Tässä mielessä

he tarkoituksellisesti panevat yhtäläisyysmerkin monopolien herruuden tämän muodon ja niiden luonteeltaan valtiokapitalististen toimenpiteiden väliin, joita työtätekevien on paikoitellen onnistunut aikaansaada luokkataistelun tuloksena. He väittivät myös, että kapitalistinen valtio voi nykyisin säännellä talouden kehitystä ja pelastaa sen kaikilta kriiseiltä, ikäänkuin nykyinen porvarillinen valtio olisi muuttunut luokkien yläpuolella olevaksi valtioksi. Vanhan riistoa harjoittavan kapitalismin paikan on muka nyt vallannut „yleisen hyvinvoinnin valtio” ja nykyinen rosvoava imperialismi on muuttunut „kansan kapitalismiksi”.

Tämänkaltaisten katsantokantojen „teoreettisena perustana” on englantilaisen porvarillisen taloustieteilijän John Mainard Keynesin oppi, jonka hän kehitti jo 30-luvulla. Muista porvarillisista taloustieteilijöistä poiketen hän myönsi, että kapitalismi on pahoin sairas ja se on menettänyt kykynsä säännöstellä itse omaa talouttaan. Mutta Keynes ei suinkaan halunnut eikä voinut yhtyä siihen, että tämä sairaus olisi parantumaton. Hän jopa otti itselleen kapitalismin „lääkärin” tehtävän esittäen suuren joukon toimenpiteitä tämän talousjärjestelmän „tervehdyttämiseksi” valtiollisen taloussäännöstelyn ja valtiomonopolistisen kapitalismin kehittämisen avulla. Keynes ja hänen seuraajansa

antavat erityisen merkityksen erikoistoimenpiteille, joilla pääomansijoituksia tuotantoelämään pidetään määrättyllä tasolla, valtion valvonnalle luottojen (korkokannan säännöstely) ja rahan kiertokulun („säännöstely” rahanarvon alentaminen työläisten reaali-palkan alentamiseksi) suhteen. Keynesin oppi on olemukseltaan kapitalismin puolustusta, sillä se perustuu kokonaisuudessaan harhakuvitelmaan mahdollisuudesta säilyttää tämä järjestelmä ikuisesti, sen jälkeen kun se on pelastettu eräistä vioista ja kun on poistettu eräitä onnettomuuksia, joita sen herruus aiheuttaa työtätekevälle väestölle.

Nykyisin Keynesin oppiin nojautuu porvarillisten taloustieteilijäin enemmistön lisäksi myös huomattava joukko oikeistososialidemokraatteja. Ohjelmallisissa asiakirjoissaan monet oikeistososialistiset puolueet ovat virallisesti sanoutuneet irti Marxin taloudellisesta teoriasta Keynesin teorian hyväksi. Erittäin avomielinen kehoitus marxilaisuuden korvaamiseen keynesläisyydellä on esitetty englantilaisen labouristin John Stracheyn kirjassa „Nykyaikainen kapitalismi”. Hän väittää, että Keynes pysyen vilpittömänä kapitalismin puolustajana ja sosialismin vihollisena on itse esittänyt asiaa aavistamatta keinot, jotka turvaavat valtiomonopolistisen kapitalismin asteittaisen kehittymisen... sosialismiksi. Keynes nähkääs kehottaa valtiota kannustamaan kaikin keinoin tuotantoon tehtäviä pääomasijoituksia ja pystyttämään sellaisen valvonnan rahanomistajiin nähden, että nämä eivät säästäisi rahojaan vaan kuluttaisivat niitä niin paljon kuin suinkin ja siten ylläpitäisivät maksukykyistä kysyntää. Mutta tämä, väittää Strachey, pakottaa porvarillisen valtion toteuttamaan tulojen tasausta lisäämällä voittojen verotusta. Stracheyn mukaan päädytään siihen, että valtio Englannissa, seuraten Keynesin neuvoja, tosiasiallisesti jo toteuttaa kansallistulon uudelleenjakoa ja „suunnittelee” taloutta päämääränään korkean maksukykyisen kysynnän ja „täystyöllisyyden” ylläpitäminen.

Labour-hallituksen suorittama eräiden teollisuusalojen kansallistaminen ja yleisen sosiaalivakuutuksen ja lääkintähuollon voimaansaattaminen tekivät jo Stracheyn mielestä Englannin sosialistiseksi, vaikka hän itse myöntääkin, että Englannin taloutta hallitsevat „oligopoliat”, ts. suurimpien monopolistien ryhmittymät. Kursaille matta lainkaan Strachey vakuuttaa, että Englanti on „astunut luokkavastakohtaisuuksien yli”, että suhteet työläisten ja yrittäjien välillä ovat siirtyneet „rauhalliseen vaiheeseen” jne.

Myös ranskalaiset sosialistit (historioitsija Bourgen, taloustieteilijä Rember ym.) yrittävät nähdä valtiomonopolistisen kapitalismin kasvun kapitalistisen yhteiskunnan asteittaisena muuttumisena sosialistiseksi.

Mihin sisältyy tällaisten nykyaikaista kapitalismia koskevien ajatusharhojen kestävämmämyys?

Ensinnäkin siihen, että oikeistososialidemokraatit panevat samaan läjään valtiomonopolistisen kapitalismin ja kaikenlaisen valtiokapitalismin tekemättä mitään eroa niiden välillä. Siten he sekoittavat kaksi käsitettä keskenään. He salaavat nykyaikaisen kapitalismin *monopolistisen* luonteen ja kuvaavat sen sellaiseksi valtiokapitalismiksi, jossa muka ei ole sijaa kapitalistien monopoleille. Toisin sanoen, he harjoittavat nykyisen kapitalismin kaunomaalailua hämäten kokonaan sen luonteenomaiset piirteet: saaliinhimoisten monopolien harjoittaman sorron, militarismin, loismaisuuden, kriisit ja työttömyyden. Todellisuudessa kaikki nämä piirteet juuri muodostavatkin nykyaikaisen valtiomonopolistisen kapitalismin *pääsisällön*.

Toiseksi oikeistososialidemokraatit vääristelevät todellisuutta väittäessään, että monopolistit ovat alistetussa asemassa valtioon nähden, joka muka on luonteeltaan „luokkien yläpuolella” oleva. Todellisuudessa valtio on alistettu kapitalistisille monopoleille. Valtiomonopolistisen kapitalismin vallitessa ratkaiseva valta yhteiskunnassa on keskitetty suuryhtymien käsiin: vallitsee sadan rikkaimman perheen suoranainen tai välillinen diktaatturi.

Kolmanneksi oikeistososialidemokraatit koettavat hämätä myös tavallisen *valtiokapitalismin* luokkaluonteen käsittäen valtiokapitalistiset toimenpiteet *sosialismin* rakentamistoimenpiteiksi. Niin kauan kun valta on porvariston käsissä, eivät yksityisten tuotantolaitosten valtiollistaminen ja muut valtiokapitalistiset toimenpiteet poista kapitalistisia riistosuhteita edes niissä maissa, joissa näillä toimenpiteillä nykyisin on edistyksellinen luonne (esim. Intiassa ja Indonesiassa). Kapitalismin sisällä ei voi syntyä sosialistisia tuotantosuhteita, siellä voivat syntyä vain aineelliset edellytykset sosialismille. Sosialismin rakentamisen aloittaminen näiden edellytysten pohjalla on kuitenkin mahdotonta, niin kauan kun valtio on kapitalistien käsissä, ts. niin kauan kun valta ei ole siirtynyt työtätekeville.

Kuten sosialismin tieteessäkin samoin myös työväenliikkeen osallistuneiden monien sukupolvien tietoisuudessa sosialismin käsite on aina yhdistynyt yhteiskunnalliseen omistukseen. Mutta nykyiset oikeistososialidemokraatit sanoutuvat irti jo tästäkin tieteellisestä käsitteestä. „Sosialistinen suunnitelmallisuus — sanotaan esimerkiksi Sosialistisen internationalen julistuksessa — ei edellytä yhteiskunnallisen omistuksen aikaansaamista kaikkiin tuotannonvälineisiin. Se on yhteensovittavissa tärkeillä aloilla vallitsevan yksityisomistuksen kanssa.” Toimien tämän asettamuksen mukaan Englannin labour-puolueen johto porvariston monopolistisen huippukerroksen suureksi mielihyväksi julisti kieltäytyvänsä enemmistä kansallistamistoimenpiteistä, ts. jopa kapitalistisesta kansallistamisesta.

Jos tarkastellaan huolellisesti nykyisten oikeistososialidemokraattien ohjelmallisia asiakirjoja, ei ole vaikeata havaita, että

he piirustellessaan omaa „socialismiaan” itse asiassa vain kopioivat vallitsevan valtiomonopolistisen kapitalismin piirteitä. Tätä sosiaalista „ihannetta” (morganien ja rockefellerien ihannetta) ylemmäs he eivät kykene omissa haaveiluissaan nousemaan.

Oikeistososialidemokraattien jalanjälkiä ovat nykyaikaisen kapitalismin kaunomaalailussa lähteneet kulkemaan myös eräät *revisionistit* Jugoslaviassa. Jugoslavian Kommunistien Liiton ohjelmaluonnoksessa he väittivät, että nykyaikaiseen kapitalismiin ilmaantuu yhä enemmän „uusia, objektiiviselta suuntaukseltaan *socialistisia aineksia talouselämässä*”, jotka muka harjoittavat „*painostusta* kapitalistista tuotantotapaa kohtaan”; „yksityispääoman oikeuksia rajoitetaan” ja sen taloudelliset tehtävät siirtyvät yhä enemmän valtiolle. Näin muka kapitalistisessa maailmassa tapahtuu „kehitysprosessi socialismia kohti”.

Tämä revisionistinen käsitys lankeaa olemukseltaan yhteen oikeistososialidemokraattien väitteiden kanssa muka tapahtumassa olevasta kapitalismin kasvamisesta socialismiksi. Mutta E. Kardelj oli Jugoslaviassa kommunistien edessä tietenkin vaikeampi kuin herra Strachey Englannissa labouristien edessä „todistaa” nykyaikaisen kapitalismin tällainen „ihmeellisen muuttumisen” uskottavuus. Kun Kardelj nimitti tätä kapitalismia „valtiokapitalismiksi”, ehdottivat monet jugoslavalaiset kommunistit sitä nimitettäväksi sen todellisella nimellä — valtiomonopolistiseksi kapitalismiksi. Mutta Kardelj piti Jugoslavian Kommunistien Liiton edustajakokouksessa esittämässään seloituksessa kiinni „valtiokapitalismin” nimen käyttämisestä selittäen, että termi „valtiomonopolistinen kapitalismi” ilmaisee vain „valtiokapitalismin synnyn”. Saman tien hän hyvänä taikurina muutti taantumuksellisen *valtiomonopolistisen* kapitalismin jokisikin paljon harmittomamman *valtiokapitalismin* sikiöksi. Sitten hän teki muutamia taikatemppeja myös valtiokapitalismin muuttaen sen „*socialistiseksi aineksiksi*”, jotka muka lopullisesti puhdistavat nykyaikaisen kapitalismin likatahrat... Niinpä voidaanankin sanoa vanhan sananparren mukaan, että „vain käsien taitavuutta, ei mitään petosta”!

Tällainen Jugoslavian Kommunistien Liiton revisionistisen ohjelman perustelu oli tietenkin huvittava, mutta ei erityisen vakuuttava.

Valtiomonopolistisen kapitalismin socialismiksi „kasvamisen” reformistista ja revisionistista ohjelmaa vastaan marxilais-leniniläiset puolueet asettavat selvän ohjelman päättäväisestä taistelusta kapitalistisia monopoleja ja niiden herruutta vastaan muuttaman monopolistisen aristokratian perheen diktatuurin kukistamiseksi.

Pyrkien käyttämään työtätekevien hyväksi kaikkia mahdollisia reformeja kapitalismin aikana, valtiokapitalistiset refor-

mit mukaanluettuina, marxismin-leninismin kannattajat ovat samalla sitä mieltä, että kapitalistisen tuotantotavan korvaaminen sosialistisella voi tapahtua vain sosialistisen vallankumouksen tuloksena.

3. Välttääkö kapitalismi talouspulat?

Vuosien 1929—1933 yleismaailmallisen talouspulankin jälkeen ja erityisesti toisen maailmansodan jälkeen monopolipääoma on luonut valtion avulla kokonaisen pulantorjuntatoimenpiteiden järjestelmän. Nämä toimenpiteet muodostavat valtiomonopolistisen kapitalismin koneiston erään luonteenomaisen ainesosan.

Pulantorjuntatoimenpiteet ovat vain lievennyskeino kapitalismin parantumattomaa sairautta vastaan.

Pääasiallisena pulantorjuntatoimenpiteenä ovat hallitusten tekemät aseiden ja strategisten materiaalien suunnattoman suuret tilaukset ja ostot, jotka takaavat melko huomattavan ja alituisen kysynnän monille suurimmille monopoleille. Tärkeän merkityksen on saanut myös valtion harjoittama säännöstely luotto- ja pankkitoiminnan piirissä, mistä ennen tavallisesti alkoi pulien voimakas leviäminen. Ehkäistäkseen pakokauhunomaisen säästöjen pois ottamisen, joka ennen oli johtanut suurten pankkien romahdukseen, imperialistinen valtio on tosiasiallisesti ruvennut esittämään näiden säästöjen takaajan osaa. Sitäpaitsi on miltei kaikkialla saatettu muodossa tai toisessa voimaan valtion valvonta raha- ja arvopaperipörssiin nähden sekä arvopaperien liikkeellelaskemisen säännöstely. Pulien ehkäisemiseksi valtio ryhtyy myös erilaisiin tuotannon rajoittamisiin tai supistamisiin tarkoitaviin toimenpiteisiin (pankkiluottokoron nostaminen, palkinnot kylvöalojen supistamisesta jne.). Samaan aikaan valtio yrittää vaikuttaa taloudelliseen suhdanteeseen säännöstellä kulutusluottoa (autojen, televisioiden, radiovastaanottimien, huonekalujen ym. myynti luotolla tai vähittäismaksulla).

Mainostaen kaikkiin tavoin näitä ja muita samantapaisia toimenpiteitä valtiomonopolistisen kapitalismin palvojat hokevat, että niiden avulla on onnistuttu (tai melkein onnistuttu) parantamaan kapitalismi pulien taudista ja turvaamaan kapitalistisen tuotannon keskeytymätön kasvu. Avautuu muka tie ikuiseseen „kukoistukseen” ja työttömyyden välttämiseen.

Mutta kuinka on asia todellisuudessa?

Tarkastelkaamme tätä Amerikan Yhdysvaltojen esimerkin pohjalla, missä suuret kapitalistiset monopolit ovat saavuttaneet suurimman toimintavapauden, täydellisimmän vaikutuksen valtion ja missä sodan hävitysten seuraukset ovat vähiten vaikuttaneet taloudellisen kehityksen kulkuun.

Erittäin suotuisista olosuhteista huolimatta, jotka USA:lle muodostuivat sodan jälkeen ulkomaan- ja kotimaanmarkkinoilla, pulantorjuntatoimenpiteet eivät ole tuottaneet toivottua tulosta.

Teollisuustuotannon keskeytymättömän kasvun asemesta on USA:ssa yhden ainoan kymmenvuotiskauden aikana (1948—1958) ollut havaittavissa kolme tuotannon laskua: ensimmäisen kerran vv. 1948—1949, jolloin tuotannon lasku virallisten tietojen mukaan oli 10,5%; sitten neljän vuoden kuluttua (vv. 1953—1954), jolloin tuotannon lasku oli 10,2%, ja jälleen kolmen vuoden kuluttua (vv. 1957—1958), jolloin tuotanto laski 13,7%.

Näiden tuotannon laskujen pulaluonnetta osoittaa jo se tosiasia, että joukkotyöttömyys USA:ssa ei ole kadonnut, vaan on päinvastoin kasvanut. Rekisteröityjen täystyöttömien lukumäärä on USA:ssa jokaisen vuorossa olleen tuotannon pulalaskun mukana jyrkästi lisääntynyt. Niinpä v. 1949 kasvoi työttömyys edelliseen vuoteen verraten 1,3 milj. hengellä, v. 1954 1,6 miljoonalla hengellä ja vuoden 1958 puolivälissä vuoden 1957 keskimääräiseen lukuun verraten 2,4 milj. hengellä. Vuoden 1959 alussa oli USA:ssa noin 5 milj. virallisesti rekisteröityä täystyötöntä. Sitäpaitsi on huomattava, että julkaistuihin virallisiin numeroihin tuotannon laajuudesta sisältyvät myös tiedot aseiden ja strategisten materiaalien tuotannosta, joihin valtion tilaukset pulalaskukausina eivät pienene, vaan kasvavat. Jos sotatuotanto jätetään pois laskuista, niin siviilituotannon supistuminen osoittautuu epäilemättä paljon suuremmaksi kuin saatavina olevista amerikkalaisista tilastoista seuraa.

Sellaiset ovat viimeksi kuluneen kauden kiistattomat tosiasiat. Mutta olisi väärin tehdä näistä tosiasioista johtopäätös, että valtiomonopolistisen kapitalismin edustajat eivät pulantorjuntatoimenpiteillään voi missään määrin vaikuttaa talouspulien luonteeseen ja muotoihin. Ei, yhtä ja toista he voivat tässä suhteessa saada aikaan.

Valtiomonopolistinen kapitalismi voi epäilemättä vaikuttaa joidenkin pulien muotoihin, vuorojärjestykseen ja luonteeseen. Suurimmat monopolit kykenevät käyttämään valtion suurta finanssimahattia iskunvaimentajana, joka monissa tapauksissa heikentää pulan rajun purkautumisen voimaa sen alussa. Sitäpaitsi nyt on suurempia mahdollisuuksia kuin menneinä aikoina pelastaa vararikolta suurkapitalistit vakiinnuttaen heidän asemansa keskisuurten ja pienten kapitalistien vararikkojen turvin. Edelleen, suurimmat yhtymät voivat pulan aikana estää monien tavaroiden hintojen luonnonvoimaisen alenemisen, voivatpa joskus nostaa jotkut hinnat entistä korkeammallekin. Ne voivat myös käyttää hyväkseen valtavan suuria valtion tilauksia turvatakseen itselleen runsaat voitot talouspulienkin aikana.

Mutta kaikki tämä on vain mitalin toinen puoli. Toinen puoli on siinä, että monopolien rikastuttamiseen käytetyt pulantorjuntatoimenpiteet johtavat väistämättä maan taloudellisten voimien hupenemiseen, kansan valtavan enemmistön aineellisen aseman huononemiseen. Sitä mukaa kuin porvarillinen valtio

veroja korottamalla ja rahan arvoa alentamalla rosvoaa kansaa rahoittaakseen sen kustannuksella hillitöntä asevarustelua, tapahtuu väistämättä maksukykyisen kysynnän supistumista. Siten muodostuu tärkeä edellytys kapitalistisen järjestelmän parantumattoman taudin uusille kärkeville purkauksille — talouspulille. Sitä mukaa kuin monopolien onnistuu estää hintojen aleneminen, joka aikaisemmin myötäili pulia, kasvavat esteet tavaraviljäämien menekille, mikä lopulta jarruttaa pulasta selviytymistä ja edellytysten luomista uudelle taloudelliselle nousulle. Ja sitä mukaa kuin kapitalistisen valtion onnistuu pelastaa suuryritykset vararikolta tai vähentää toisia pulan aiheuttamia luonnonvoimaisia järkytyksiä, se häiritsee puuttumisellaan pääoman uudelleenjakamista tuotannon eri aloille, minkä avulla muodostuvat niiden väliset välttämättömät määräsuhteet.

Näin ollen valtiomonopolistisen kapitalismin edustajat, vaikuttaessaan tietyssä määrin pulan kulkuun, eivät poista itse pulan syitä, vaan päinvastoin ajavat taudin syvemmälle, luoden edellytykset uusille pulajärkytyksille.

Peitelläkseen USA:ssa sodanjälkeisellä kaudella usein toistuneiden tuotannon laskujen pulaluonnetta porvarilliset taloustieteilijät nimittävät niitä viattomammalla sanalla „painumiksi”. Mutta nimilapun vaihto ei, kuten tiedetään, muuta astian sisältöä. Tuonlaatuisten tuotannon laskujen pulaluonne johtuu siitä, että niiden syyt ovat itse asiassa samat kuin kaikkien liikatuotantopulien syyt kapitalismin vallitessa. Toisin sanoen, kapitalismissa vallitseva tuotannon anarkia ja kapitalistien alituinen enimmäisvoittojen tavoittelu johtavat ajoittain jyrkkään epäsuhteeseen tuotannon kasvun ja siitä jälkeen jäävän maksukykyisen kysynnän välillä. Markkinain laajentuminen ei ehdi seurata tuotannon laajenemista. Tämän epäsuhteen tilapäinen poistaminen onkin juuri talouspulien objektiivinen tehtävä.

Viime aikoina varsinkin Amerikan Yhdysvalloissa havaitsivat muutokset nykyaikaisten pulien ilmenemismuodoissa eivät tietenkään anna vielä perustetta väittää, että valtiomonopolistisen kapitalismin aikana kaikki talouspulat tulevat olemaan luonteeltaan vain sellaisia. Ei. Tulevaisuus näyttää epäilemättä moninaisia talouspulien muotoja kapitalistisissa maissa. Niinpä aikaa myöten voi syntyä vieläkin myrskyisempiä taloudellisia järkytyksiä valtiomonopolistisen kapitalismin maissa. Yksi asia on aivan selvä: niin kauan kuin on olemassa ristiriita tuotannon yhteiskunnallisen luonteen ja omistuksen kapitalistisen (yksityisen) luonteen välillä, ts. niin kauan kuin kapitalismi on olemassa, tulevat väistämättä toistumaan talouspulatkin. Pulantorjuntatoimenpiteet ja kaikki talouselämän sääntely-yritykset, joita nykyajan valtiomonopolistinen kapitalismi tekee, eivät tee

kapitalistista taloutta vakaammaksi, vaan vieläkin enemmän lisäävät sen epävakaisuutta.

„Alituinen pulalaskujen ja kuumeentapaisten nousujen vuorottelu”, lausui NKP:n XXI edustajakokouksessa tov. N. S. Hruštšov, „on todistuksena kapitalismin talouselämän epävakaisuudesta. Ei kilpavarustelu eivätkä muutkaan toimenpiteet voi pelastaa USA:n eikä muiden kapitalististen valtioiden talouselämää liikatuotannon pulilta. Tehköt kapitalistiset valtiot mitä tahansa, ne eivät voi hävittää pulien syytä. Kapitalismi ei kykene välttämään omien ristiriitonsa kuolettavaa otetta, ne karttavat jatkuvasti ja syvenevät, uhaten uusilla taloudellisilla järkytyksillä”⁴.

**Kapitalismin
„pulattoman kehityksen”
teorian vararikko**

Tosiasioista piittaamatta yrittävät porvarilliset teoreetikot ja revisionistit vielä nytkin todistella, että sittenkin voidaan sekä lopettaa pulat että säilyttää kapitalismi koskemattomana. Nuo teoreetikot ovat usein viitanneet sodanjälkeiseen suhdanteeseen Euroopan tärkeimmissä kapitalistisissa maissa.

Aina vuosiin 1957—1958 saakka täällä ei todellakaan ole ollut havaittavissa selvästi ilmeneviä tuotannon pulalaskuja (ellei oteta lukuun pulia yksityisillä teollisuuden aloilla, kuten hiili-, tekstiili- ja eräissä muissa teollisuuksissa). Mutta vain ne, jotka yrittävät pettää itseään ja toisia, voivat tämän perusteella julistaa „pulattoman kapitalismin” aikakauden tuloa.

Taloudellisen suhdanteen kehitys Länsi-Euroopan maissa on aiheutunut vielä suuremmassa määrin kuin USA:ssa sodan seurauksiin liittyvistä konkreettisista historiallisista syistä. Tämä maat joutuivat sodan vuosina huomattavan hävityksen ja tuhon kohteiksi. Tämä koskee varsinkin Saksaa, Italiaa ja Ranskaa sekä myös ainoata aasialaista monopolistisen kapitalismin maata — Japania. Selvää on, ettei niissä voinut olla puhetta mistään liikatuotannosta ennen kuin sodan tuhoisat seuraukset tulivat täydellisesti poistetuiksi. Eikä sitä tehty vuodessa eikä kahdessa.

Mutta heti kun siihen oli suurin piirtein päästy, alkoi näissäkin maissa ilmaantua pulasuhdanteen vakavia tunnusmerkkejä. Todistena tästä on v. 1958 alkanut tuotannon supistuminen Englannissa, Belgiassa, Hollannissa, Norjassa ja Japanissa sekä teollisuustuotannon lisäkasvun jyrkkä väheneminen Länsi-Saksassa, Ranskassa ja Italiassa. Vuonna 1958 ensimmäisen kerran sodan jälkeen laski koko kapitalistisen maailman teollisuustuotannon ja ulkomaankaupan määrä.

Näin on elämä saattanut vielä kerran häpeään kovaonniset teoreetikot, jotka ovat erikoistuneet kapitalismin valkomaalailuun. Jouduttuaan vastakkain kumoamattomien tosiasain kanssa he yrittävät kiemurrella ja todistella, että pulien suhteen eivät ole erehtyneet vain he, vaan myös marxilaiset, koska toisen

maailmansodan jälkeen niin kierrosjakson koko kulku kuin myös pulat eivät muka näytä siltä, miksi marxilaiset olivat ne aikaisemmin luonnehtineet. Millaista lorua! Eiväthän marxilaiset ole milloinkaan väittäneet, että kierrosjaksojen täytyy ehdottomasti olla toistensa kaltaisia ja etteivät muodostunut kausittaisuus ja pulien erikoisuudet voi kokea minkäänlaisia muutoksia. Asia ei ole niin. Vastatessaan revisionisteille, jotka yrittivät kiistää Marxin pulateoriaa, V. I. Lenin kirjoitti v. 1908 artikkelissaan „Marxilaisuus ja revisionismi”: „Että pulat eivät ole eläneet aikaansa, sen on todellisuus osoittanut hyvin nopeasti revisionisteille: kukoistuksen jälkeen on seurannut pula. Muuttuneet ovat eri pulien muodot, vuorojärjestys ja piirteet, mutta pulat ovat pysyneet kapitalistisen järjestelmän väistämättömänä ainesosana”⁵.

Viitattaessaan siihen tosiasiaan, että kapitalismi ei ole välttynyt pulilta, kommunistit ovat tietenkin kaukana vahingonilosta. Vastoin porvarillisen propagandan ja reformistien väitteitä kommunistinen liike ei liitä talouspuliin toiveitaan sosialistisen vallankumouksen voitosta. Tuhoisa talouspula lisää tietysti työtätekevien suuttumusta kapitalismia kohtaan. Mutta, kuten historia on osoittanut, pula voimistaa samaan aikaan myös taantumuksen hyökkäystä, myötävaikuttaa fasismin aktivoitumiseen, lisää sodan vaaraa.

Kysymys ei kuitenkaan ole vain tästä. Kommunistit eivät voi olla vahingoniloisia talouspulien johdosta senkään vuoksi, että he ymmärtävät mainiosti, millaisia onnettomuuksia pulat aiheuttavat laajoille työtätekevien joukoille. Juuri tästä syystä kommunistit ovat aina paljastaneet pohjaa vailla olevat harhakuvitelmat kapitalismin pulattomasta kehityksestä. Työläisethän, joiden harteille monopolit pyrkivät siirtämään pulien koko taakan, voivat todenteolla taistella oman asiansa puolesta vasta vapauduttuaan noista harhakuvitelmista.

Kapitalismin korvaaminen sosialismilla on varmin tie pulien lopettamiseen. Mutta olisi mitä karkein virhe tehdä tästä johtopäätös, että kaikinainen taistelu pulien raskaita seurauksia vastaan pääoman herruuden olosuhteissa on turhaa. Kommunistit ovat sitä mieltä, että tuo taistelu on välttämätön ja että se voi tuottaa tärkeitä tuloksia kansanjoukoille.

Juuri tämän vuoksi kommunistiset puolueet järjestävätkin työtätekeviä taisteluun sellaisten valtion toimenpiteiden puolesta, jotka edes vähäisimmässäkin määrin ovat omiaan helpottamaan joukkojen asemaa. Sellaisiin toimenpiteisiin kuuluu työpalkan korottaminen, molemminpuolisesti edullisen kaupan järjestäminen talouspulilta ainiaaksi vapautuneiden sosialististen maiden kanssa, laajojen työttömyystöiden järjestäminen yhteiskunnan taholta, asuntojen, koulujen ja sairaaloiden rakentaminen, työttömyysvakuutus, verotaakan huojentaminen ja asunnonvuokran rajoittaminen.

4. Luokkavastakohtien syveneminen ja laajeneminen

Kapitalismin talouselämässä tapahtuneet muutokset, jotka ovat aiheutuneet sen vaikeuksien ja ristiriitojen kasvusta sekä monopolien siirtymisestä uusiin, valtiomonopolistisiin herruuden muotoihin, koskevat syvästi porvarillisen yhteiskunnan erilaisia luokkia ja sosiaalisia kerrostumia.

**Työväenluokka
ja pääoma**

Sitä mukaa kuin kapitalismin yleinen pula kehittyy, työväenluokan riisto voimistuu väistämättömästi ja asema huononee. Tämä ilmenee ennen kaikkea työn voimaperäistämisen ennennäkemättömässä kasvussa ja siihen liittyvässä tapahtumien määrän lisääntymisessä tuotannossa sekä liikaräisyydestä aiheutuvien sairastumisten lisääntymisessä. Työn voimaperäistäminen johtaa työläisen elimistön nopeutuvaan kulumiseen ja työkyvyn kestoajan supistumiseen. Sellainen on suunnattomien rikkauksien luomisen hinta. Mutta nämä rikkauudet joutuvat riistäjille. Työläisten osuus kansallistulosta ei suurene, vaan entisestäänkin pienenee.

Totta on, että viimeisten vuosikymmenien aikana on melkein kaikkialla tapahtunut työläisten nimellispalkan merkittävää kohoamista. Mutta se on pääpiirteissään tehty mitättömäksi rahan arvon alentamisella ja verojen kasvulla. Tuloksena on, että reaali-palkka useimmissa pääoman maissa ei ole kasvanut tai on kasvanut sängen vähäisesti. Niinpä USA:n jalostusteollisuudessa on työläisten keskimääräinen vuotuinen reaali-palkka (vähentämällä verot ja työttömyydestä johtuneet menetykset) 10 vuoden kuluessa (vv. 1945—1954) pysynyt v. 1944 tason alapuolella, ja vasta vv. 1955—1956 se ylitti tämän tason 2—6%. Vuonna 1957 ja varsinkin v. 1958 amerikkalaisten työläisten elintaso aleni uudelleen. Ranskan Kommunistisen puolueen tekemän arvion mukaan useimpien työläiskategorioiden keskimääräinen reaali-palkka Ranskassa ei vielä v. 1954 ylittänyt vuoden 1938 tasoa. Englannissa vasta v. 1956 ylitettiin 2—3% sodanedellinen reaali-palkan taso.

Työpalkanumerot eivät kuitenkaan vielä anna täyttä käsitystä työväenluokan aineellisesta asemasta. On otettava huomioon myös työvoiman arvo, joka määräytyy ennen kaikkea sen säilyttämiseen ja uusintamiseen välttämättömien menojen mukaan. Mutta työvoiman arvo on viimeisten vuosikymmenien aikana kohonnut suuresti.

Ensiksikin työn voimaperäistämisen vuoksi. Onhan selvää, että mitä suurempia ponnistuksia työläisen työ vaatii, sitä suurempia ovat hänen voimiensa palauttamiseen välttämättömät menot.

Toiseksi työläisen ja hänen perheensä historiallisesti määrättyvien tarpeiden muuttumisen vuoksi.

Viime vuosikymmeninä esimerkiksi on tapahtunut kaupunkien voimakasta kasvua. Yhä suurempi osa työläisiä asuu kaukana tuotantolaitoksista. Tästä johtuu, että näiden työläisten budjetin välttämättömäksi ja rasittavaksi menoeräksi muodostuvat matkakulut. Toinen viime vuosikymmenille luonteellinen muutos on ennen vain kotitaloutta hoitaneiden työläisvaimojen ja -äitien meneminen tuotantoon. Vaikka tämä jonkin verran suurentaa perheen budjettia, ilmaantuu myös uusia menoja — joihinkin kotityötä helpottaviin laitteisiin, koneisiin ja kojehin, kalliimpiin elintarvikkeihin (puolivalmisteihin) ja materiaaleihin jne. Työläisperheen lääkintämenot ovat kasvaneet. Se seikka, että nykyaikainen teollisuus tarvitsee entistä sivistyneempiä työntekijöitä, tekee myös raskaammaksi vanhempien kannettavana olevan lasten kasvatuksen taakan.

Näistä tekijöistä riippuva työvoiman arvo saavuttaa tavallisesti melkoista korkeamman tason kuin on reaali-palkan määrä. Jonkinlaisen käsityksen tästä erosta antaa reaali-palkan vertailu toimeentulominimiin, joka tietyssä määrin kuvastaa työläisen ja hänen perheensä tarpeita. Esimerkiksi USA:n jalostusteollisuudessa oli keskimääräinen työpalkka v. 1944 19% pienempi ja v. 1958 29% pienempi kuin nelihenkisen perheen toimeentulominimi (prof. Hellerin komitean laskelma, jonka virallinen porvarillinen tiede on tunnustanut). Länsi-Saksassa nelihenkisen perheen toimeentulominimi laskettiin v. 1955 445 markaksi kuukaudessa, mutta noin 70% työläisistä sai tätä minimiä pienemmän palkan.

Nykyajan kapitalismin miltei erottamaton seuralainen on krooninen työttömyys. Sellaisessa maassa kuin USA:ssa se on korkeasuhtanteenkin vuosina pysynyt 3 milj. täystyöttömän ja sitäkin suuremman osatyöttömien määrän tasolla. Italiassa on täystyöttömien ja osatyöttömien armeija ollut koko sodanjälkeisen kauden yli 2,5 milj. henkeä.

Sitäpaitsi nykyajan kapitalismin oloissa on enemmän kuin koskaan lisääntynyt työläisten aseman epävakaisuus, heidän epävarmuutensa huomisesta päivästä. Tämä ei ole vain pulien ja joukkotyöttömyyden pelkoa, vaan myös alituista pelkoa työkyvyn menettämisestä tapaturmien, sairastumisten ja jokapäiväisen liikarasituksen vuoksi. Ennenaikaisen turvattoman vanhuuden näköalasta tulee työläisille painajainen.

Työväenluokan aineellisen aseman epävakaisuus lisääntyy myös kulutusluoton — vähittäismaksujärjestelmän — kasvun johdosta. Kuvaavaa on, että vähittäismaksulla tehdyistä ostoista johtunut kuluttajien velkaantuneisuus USA:ssa kasvoi vuodesta 1945 vuoteen 1957 5,6 miljardista 44,8 miljardiin dollariin. Luotto-ostojärjestelmä saattaa tilapäisesti helpottaa työläisen elinehtoja — ilman luottoa hän ei voisi milloinkaan hankkia monia käyttämiään esineitä. Mutta tämä järjestelmä tekee vieläkin pelottavammaksi uhan ei vain työn menettämisestä, vaan

myös kaikenlaisesta siinä sattuvasta keskeytymisestä: vuorossa olevan maksun erääntymispäivän ylittäminen ei merkitse ainoastaan ostettujen esineiden, vaan myös niistä jo maksettujen summien menettämistä.

Näin muodoin kapitalismille luonteenomainen tendenssi työväenluokan aseman huononemiseen vaikuttaa jatkuvasti kaikella voimalla tänäkin päivänä.

Eräissä kapitalistisissa maissa on työväenluokka (tai sen eräät kerrokset) tosin saavuttanut viimeisten 10—15 vuoden kuluessa osittaista asemansa paranemista. Mutta tämä ei ole suinkaan tapahtunut siitä syystä, että mainittu kapitalismin tendenssi olisi lakannut vaikuttamasta. Pääasiallinen syy on siinä, että sodan jälkeen ovat muodostuneet suotuisammat olosuhteet työväenluokan taistelulle taloudellisten etujensa puolesta (ensi sijassa sosialististen maiden menestysten vuoksi), ja sen monopolille tekemä vastarinta on voimistunut.

Juuri tästä syystä voidaankin tehdä johtopäätös, että sielläkään, missä työväenluokka (tai sen erilliset ryhmät) voi jonkin verran paremmin kuin ennen, tämä ei todista työn ja pääoman välisen vastakohdan kärkevyyden vähenemistä. Päinvastoin muutokset, jotka kapitalismi on kokenut viime vuosikymmeninä, ovat tosiasiallisesti tuoneet lisäsyitä luokkien väliselle selkkaukselle, voimistaessaan poliittisia ristiriitoja työväenluokan ja kapitalistien välillä. Monopoliin herruuden synnyttämä uhka rauhalle, demokratialle ja kansalliselle riippumattomuudelle tuo erittäin raskaita onnettomuuksia juuri työväenluokalle ja tekee sen näin ollen vieläkin leppymättömämmäksi monopolistisen porvariston viholliseksi.

Johtaako tämä aina luokkataistelun todelliseen nousuun? Ei, ei aina. Tosiasiat osoittavat, että nykyajan kapitalismin oloissa samoin kuin aikaisemminkin työväenliike kehittyy epätasaisesti ja jää joissakin maissa ajoittain ilmeisesti jälkeen proletariaatin ratkaistavaksi kypsyneistä luokkatehtävistä.

Pääasiallinen syy tähän on monopolien harjoittaman poliittisen sorron voimistuminen, niiden käyttäessä yhä laajemmin alastaan valtiokoneistoa työväenliikkeen tukahduttamiseen. Siellä missä työläiset ennen olivat tekemisissä yksityisten yrittäjien kanssa, he törmäivät tänään imperialistisen valtion koko mahtiin. Sen nojalla monopolit ovat luoneet valtavan suuren koneiston proletariaatin kurissapitämiseksi. Ne ovat saattaneet voimaan ammattiliittojen toiminnan valvonnan ja työsuhteiden pakkosääntelyjärjestelmän. Ne soveltavat yhä laajemmin sellaisia työläisiin kohdistettuja vainotoimenpiteitä kuin „mustien listojen” laatimista, „tehdaspoliisin” perustamista jne. Toisinaan tulee niissäkin porvarillisissa maissa, missä demokratiaa ei ole virallisesti lakkautettu, sellaisista työläisten käyttämistä alkeellisista luokkataistelun muodoista kuin tavallinen lakko, suurta uhrautuvuutta ja sankaruutta vaativa asia.

Mutta sellainen monopolistisen porvariston käytäntö ei ole voinut hävittää työläisten luokkataistelun alkusyytä, työn ja pääoman välistä vastakohtaa, eikä itse tätä taistelua.

Onhan työväenluokka viime vuosikymmeninä myöskin voimakkaasti kasvanut, se on monissa maissa tullut järjestyneemmäksi ja taistelukykyisemmäksi. Maailmassa tapahtuneet muutokset, kansainvälisen taantumuksen tukipylyvään — saksalaisen ja italialaisen fasismin — murskaaminen, maailman sosialismin menestykset sekä siirtomaakansojen vapaustaistelun nousu ovat luoneet suotuisimmat kansainväliset edellytykset kapitalististen maiden työläisten taistelulle. Huolimatta USA:ssa ja monissa muissa maissa voimaansaattetusta monopolien julmasta diktaatturikomennosta työväenluokka ei ole laskenut aseitaan, vaan jatkaa kaikkialla taisteluaan, vaikkakaan ei kaikkialla koko rintamalla eikä suoraan rintamasta hyökäten, vaan etsien mukavampia ja olosuhteita paremmin vastaavia kiertoiteitä.

Näin nykyajan todellisuus kumoo täydellisesti oikeistososialistien ja revisionistien levittämän tarun luokkataistelun aikakauden sijaan muka tulleesta „luokkarauhasta”.

Päinvastoin, kuten tuonnempana nähdään, kapitalismin kokeamat muutokset eivät ainoastaan syvennä vanhoja luokkaristiriitoja, vaan synnyttävät myös uusia. Perustavan, työn ja pääoman välisen, luokkaristiriidan rinnalla kasvaa esiin ja tulee yhä kärkevämmäksi vastakohta monopolikoplan ja koko kansan välillä.

Tällä pohjalla työtätekevien luokkataistelu ulottuu vieläkin laajempiin väestökerroksiin, tunkeutuu yhteiskunnan etäisimpiin ja „levollisimpiin” soluihin ja saa yhä suuremman kärkevyyden ja voimaperäisyyden.

Miten on nykyajan
porvarillisen
yhteiskunnan muiden
luokkien laita

Paitsi työväenluokkaa ja kapitalisteja porvarillisessa yhteiskunnassa on, kuten tunnettua, vielä toisiakin luokkia ja kerroksia: talonpoikia, kaupunkien pikkuporvaristoa (käsityöläisiä ja kotiteollisuudenharjoittajia, pikkukauppiaita), sivistyneistöä, toimihenkilöitä. Lukumääränsä ja yhteiskunnallisessa elämässä esittämänsä osan puolesta nämä „keski- (eli väli-) kerrokset” muodostavat merkittävän voiman. Miten on niiden laita nykyajan kapitalismin oloissa?

Taantumusporvariston ideologit väittävät, että käynnissä on kaikkien muiden luokkien kustannuksella tapahtuva „keskikerrosten” asteittaisen laajenemisen prosessi. Yhteiskunta muuttuu muka vähitellen yhden, „keskikerroksen” yhteiskunnaksi, ja tämän kerroksen asema paranee keskeytyttä. Taantumukselliset teoreetikot väittävät, että tällä tavoin kapitalistinen yhteiskunta vapautuu luokkavastakohdista ja tulee „sosiaalisen harmonian” yhteiskunnaksi.

Tosiasiat kumoavat täydellisesti tämän propagandaväitteen. Ne osoittavat muun muassa, että valtiomonopolistisen kapitalismin kehitys merkitsee huomattavalle osalle „keskikerroksia” suoranaista häviöön joutumista.

Tämä koskee ennen kaikkea itsenäisiä pientuottajia (niin sanottuja *vanhoja* „keskikerroksia”, ts. niitä, jotka ovat olle-
massa jonkinlaisina esikapitalistisen tuotantotavan ja sitä vastaavien vaihdon muotojen jätteinä) — talonpoikia, käsityöläisiä, kotiteollisuudenharjoittajia jne.

Länsi-Saksassa esimerkiksi on vuodesta 1949 vuoteen 1958 kestäneellä kaudella joutunut häviöön yli 200.000 talonpoikais-
taloutta. USA:ssa on farmien lukumäärä vähentynyt vuosina 1940—1954 1.315.000:lla. Näin ollen historia näyttää vakuutta-
vasti toteen sen marxilaisen johtopäätöksen, että pääoman yleisen kasautumisen lain vaikutuksesta tuotannonvälineiden omistajien määrä tulee yhä pienemmäksi, ja palkkatyöllä elämään pakotettujen ihmisten luku yhä suuremmaksi.

Valtiomonopolistisen kapitalismin olloissa ei pienten itsenäisten tuottajien joukkomittainen häviöönjoutuminen enää ole tulosta pelkästään kilpailusta suurpääoman kanssa. Monien valtion toimenpiteiden avulla (hintojen ja luottojen sääntelyllä jne.) monopolit jouduttavat tietoisesti tätä prosessia, suuntautuvat pientuottajien hävittämiseen tai näiden täydelliseen alistamiseen. Tunnettua on, että yhä suurempi määrä pikkutuottajia ja -kauppiaita pysyy „itsenäisinä” vain nimellisesti: heidän tuotannonvälineensä kuuluvat tosiasiallisesti luotonantajille, pankeille ja suuryhtiöille.

Kun pientuottajien kerrostuma joutuu yhtämittaa häviöön ja huuhtoutuu pois, niin sivistyneistölle, toimihenkilöille ja muille kerrostumille, joista niin sanotut *uudet* „keskikerrokset” muodostuvat, on päinvastainen prosessi luonteenomaista. Tekniikan kasvu rinnan hallintokoneiston paisumisen kanssa (niin talouselämässä kuin valtion laitoksissakin) johtaa toimihenkilöiden, insinööri- ja teknikkokunnan sekä tieteellisten työntekijöiden, kirjanpitäjien, kauppa- ja mainosasiain tuntijain sekä vihdoin lehdistö-, opetus-, taide- jne. työntekijäin lukumäärän ja osuuden nopeaan lisääntymiseen.

Mutta näidenkin kasvavien yhteiskuntakerrosten asema muuttuu huonompaan päin ennen kaikkea siitä syystä, että sitä mukaa kuin sivistyneistön lukumäärä kasvaa, sen suuren joukon työn arvo alenee jatkuvasti, menettää entisen etuoikeutetun luonteensa. Erittäin havainnollisena todisteena tästä on toimihenkilöiden esimerkki. Vuonna 1890 oli toimihenkilön keskimääräinen palkka USA:ssa lähes 2 kertaa suurempi kuin työläisen keskipalkka. Vuonna 1920 oli tämä erotus supistunut 65 prosenttiin. Mutta v. 1952 teki toimihenkilön keskimääräinen ansio vain 96% työläisen keskipalkasta. Vaivaisen palkan työstään saavat

opettajat, monet tieteellisten työntekijäin ryhmät ja useiden muiden erikoisalojen edustajat.

Henkisen työn tekijäin asemassa tapahtuneet muutokset eivät kuitenkaan rajoitu vain tähän asian aineelliseen puoleen.

Kuvaava ilmiö on se, että suurin osa heistä, niin sanotut vapaiden ammattien harjoittajat (asianajajat, lääkärit, tiedemiehet ja taiteilijat jne.) mukaan luettuina, menettävät itsenäisyytensä. Yhä suurempi osa henkisen työn tekijöitä menee palkkatyöhön, ts. joutuu niiden joukkoon, joita kapitalistiset yhtymät *riistävät välittömästi*. Tämä ei johda ainoastaan sivistyneistön ammatillisen toiminnan vapauden rajoittamiseen, kun sen edustajat pakotetaan palvelemaan monopolistikoplien alhaisimpia etupyyteitä, vaan myös tukahduttavan poliittisen valvonnan kasvuun. Monopoliin poliitikalle luonteenomaiset erilaiset taantumukselliset toimenpiteet — vainoamiset, nöyryyttävät „lojaalisuus”-tutkimukset — vyöryvät kaikella voimallaan ei vain työväenluokan parhaimmistoa, vaan myös sivistyneistöä vastaan. Kuinka raskaana tämä kuvastuu sivistyneistön asemassa, antavat käsityksen seuraavat Albert Einsteinin sanat — kuuluisan tiedemiehen, joka joutui olemaan taantumuksen riehunnan silminnäkijänä ensin kotimaassaan Saksassa ja sitten USA:ssa, jonne hän muutti pyrkiessään pelastumaan fasisistisilta vainoilta: „Jos olisin uudestaan nuori mies ja minun pitäisi valita ammatti, en pyrkisi tiedemieheksi enkä opettajaksi. Pitäisin parempana tulla putkimieheksi tai kulkukauppiaksi toivossa löytää sen vaatimattoman määrän riippumattomuutta, joka on vielä mahdollista nykyoloissa”. Millainen täytyykään olla tiedemiesten asema nykyajan porvarillisessa yhteiskunnassa, jos suurimmatkin heistä unelmoivat siitä viheliäisestä „riippumattomuuden” tapaisesta, jota putkimies tai kulkukauppias voi siellä vielä toivoa!

„Keskikerroksista” puhuttaessa on tosin muistettava, että niiden joukkoon lasketaan kuuluvaksi sellaisiakin sosiaalisia ryhmiä, jotka vielä uskollisesti palvelevat taantumusporvaristoa: virkamiehien huippukerros, yhtiöiden korkeimmat toimihenkilöt, sivistyneistön etuoikeutetut kerrostumat jne.

Mutta nämä ryhmät muodostavat vain vähäisen osan „keskikerroksia”, eikä niiden aseman perusteella voida tehdä minkäänlaisia päätelmiä kaikista väliluokista ja kerrostumista. Sillä jos otetaan „keskikerrokset” kokonaisuudessaan, niin niitä ja hallitsevaa monopolistien koplää toisistaan erottavat ristiriidat tulevat valtiomonopolistisen kapitalismin kehityksen mukana kärkevämmiksi, syvemmiksi ja sovittamattommiksi.

Tässä mielessä „keskikerrosten” poliittinen asema, niiden paikka porvarillisen yhteiskunnan luokkasuhteissa aikakaudellamme muuttuu periaatteellisesti.

Oli aika, jolloin suuri osa „keskikerroksia” (talonpoikaiston varakas osa kehittyneissä kapitalistisissa maissa, pienyritykset

ja kauppiaat jne.) myötävaikuttivat hallitsevan porvariston vallan kestävyYTEEN.

Tänään ei vanhojen enempää kuin uusienkaan „keskikerrosten” perusjoukko lujita, vaan päinvastoin heikentää porvariston hallitsevien koplakuntien — monopolistien — asemia. Sillä nämä kerrokset tulevat asemaltaan ja eduiltaan, päinvastoin kuin porvarilliset ja reformistiset ideologit väittävät, yhä suuremmassa määrin monopolien vastustajiksi, työväenluokan luonnollisiksi liittolaisiksi.

Yrittäessään väärentää luokkasuhteiden kuvaa taantumukselliset teoreetikot hämäävät tietien taiten myös kysymyksen hallitsevasta luokasta väittäen, että nykyisessä porvarillisessa yhteiskunnassa kapitalistien valta ja vaikutus on muka vähenevässä. Kapitalistit, he sanovat, ovat menettäneet tai joka tapauksessa ovat menettämässä hallitsevan asemansa; he poistuvat yhteiskunnalliselta areenalta ilman minkäänlaista vallankumousta, „rauhanomaista tietä”.

Missä tuollaiset teoreetikot — avoimista monopolien puolestajista revisionisteihin saakka — näkevät kapitalistien herruuden heikkenemisen?

Ennen kaikkea siinä, että muka on häviämässä kapitalistinen omistus, joka korvataan monien, mitä erilaisimpiin yhteiskuntaluokkiin kuuluvien osakkeenomistajien omistuksella, ja siten tapahtuu „vallankumous tuloissa”, joka tasoittaa väestön elintason.

Mutta tässä tapauksessa propagoidaan „kansankapitalismin” uudella nimilapulla varustettuna itse asiassa hyvin vanhaa, Leninin kauan sitten arvostelemaa teoriaa pääoman „demokratisoimisesta” laskemalla liikkeelle pienosakkeita. Mitä tulee „vallankumoukseen tuloissa”, niin sen asemesta tapahtuu tosiasiallisesti rikkauksien jatkuvaa keskittymistä tiettyyn kohtioon; juopa miljardimiesten pienen ryhmän ja osattomien joukon välillä tulee yhä laajemmaksi ja syvemmäksi.

Samassa USA:ssa v. 1956 virallisten tietojen mukaan sai noin 5,5 miljoonaa perhettä, yhteiseltä lukumäärältään 17—20 miljoonaa henkeä, yhteensä vähemmän tuloa kuin oli 17 suurimman monopolin puhdas voitto!

Todistellessaan kapitalistiluokan „katoamista” taantumukselliset teoreetikot pitävät melua myös ylivoitto- ja perintöverosta, väittäen että nämä verot muka johtavat yksityisomaisuuden „rauhanomaiseen” siirtymiseen koko yhteiskunnan haluttuun. Muodollisesti nämä verot ovat todellakin korkeita, nousten 50 prosenttiin voittosummasta ja siitä ylikin. Mutta yhtymät ovat ensinnäkin löytäneet kymmeniä keinoja verotuksen välttämiseksi. Ja toiseksi, niiltä veroina ottamansa summat samainen valtio palauttaa niille runsaskätisesti takaisin ylivoittoa tuottavien hallituksen tilausten järjestelmän ja kaikkien mahdollisten helpotusten kautta, sanalla sanoen koko sen edellä mainitun

koneiston avulla, jolla valtio puuttuu talouselämään. Ei ole ihme, että kiihkeimmätkään monopolien puoltajat eivät voi mainita ainoatakaan tositaapausta, jolloin monopolisti olisi joutunut häviöön ja hänen omaisuutensa olisi siirtynyt yhteiskunnan hallintaan veron takia.

Laajaan käyttöön porvarillisessa propagandassa on viime vuosikymmenien kuluessa tullut myös „johtajien vallankumouksen” teoria, jonka mukaan todellinen valta talouselämässä (ja siis myöskin politiikassa) muka siirtyy porvarillisissa maissa niiltä, joiden hallussa se on „muodollisesti”, niille jotka hoitavat asioita tosiasiallisesti (johtajille, yhtymien johtokuntien ja hallintoneuvostojen toimihenkilöille, korkeimmalle teknilliselle henkilökunnalle jne.). Nämä henkilöt muodostavat taantumuksellisten teoreetikkojen sanojen mukaan uuden hallitsevan luokan, joka toimii koko yhteiskunnan hyväksi.

Mitä tulee kapitalistien tuotannossa esittämään osaan, niin se todellakin muuttuu — omaisuuden omistajat menettävät viimeisetkin hyödylliset tehtävät siirtäessään ne palkatuille toimihenkilöille. Tämä on vielä eräs todiste pääoman pakkoluovuttamisen ja sosialismiin siirtymisen puolesta. Mutta se ei lainkaan muuta kapitalismin riistoluonnetta.

Todellinen valtahan tuotantoon nähden jää omistajille eikä niille, jotka heidän nimissään johtavat teknologista prosessia, järjestävät kirjanpidon, huollon, tuotteiden menekin jne. Monopolistisen yhtiön insinöörit ja toimihenkilöt eivät voi erottaa sen omistajia eivätkä pakottaa näitä luopumaan osasta voittojaan työläisten hyväksi. Sitävastoin omistajat voivat, samoin kuin sata vuotta sitten, erottaa ja palkata insinöörejä ja toimihenkilöitä, sanella heille tahtonsa.

Trustien suurten toimihenkilöiden joukossa on tietysti sellaisiakin, joilla on todellakin melkoinen valta: suurten osakeyhtiöiden presidenttejä, johtokuntien ja hallintoneuvostojen puhemiehiä jne. Mutta nämä ovat itse asiassa samoja kapitalisteja, jotka vain saavat osan voitoista palkan muodossa.

Näin ollen niitä muutoksia kapitalistiluokan asemassa, joista porvarilliset teoreetikot, reformistit ja revisionistit pitävät melua, ei yksinkertaisesti ole luonnossa. Tämä ei kuitenkaan merkitse, ettei porvariston asemassa viime vuosikymmeninä ole tapahtunut mitään muutoksia.

Sellaisia muutoksia epäilemättä on. Pääasiallinen niistä on tämän luokan jatkuva *jakautuminen eri kerroksiin*. Porvaristo ei ole tietysti aikaisemminkaan ollut eheä kokonaisuus. Mutta nykyaikana sen jakautuminen eri kerroksiin saa periaatteellisesti uusia muotoja.

Kourallinen monopoleja, joka on alistanut valtaansa valtiokoneiston, nousee yhä korkeammalle ei vain yhteiskunnan yläpuolelle, vaan myös kapitalistien luokan yläpuolelle. „Lyödä itsensä läpi” vallassaolijain, ts. suurimpien konsernien ja

trustien valtioiden joukkoon, käy melkein mahdottomaksi ei vain tavalliselle ihmiselle, vaan myös keskisuurelle kapitalistille, niin nokkela ja ketterä kuin hän lieneekin. Yhteiskunnan johtoon tulee toinen toisiaan vaihtaneiden porvariston ryhmittymien asemesta vaihtumaton ja tosiasiallisesti vastuuton kopla monopolisteja, jotka nojaavat ahtaaseen piiriin heihin välittömästi sidottuja korkeimpia yhtymien toimihenkilöitä sekä virkavaltaisen ja militaristisen huippukerroksen edustajia.

Tuloksena on, että häviöön joutuminen tulee pienten ja keski-suurten yrittäjien yhä suuremman osan kohtaloksi. Heille kuuluvien toiminimien „kuolleisuus“-prosentti on aika ajoin niin korkea, että jotkut porvarilliset taloustieteilijät vertailevat sitä lasten kuolleisuusprosenttiin siirtomaissa. Sellaiselle yrittäjälle tulee yhä kärkevämmäksi ongelma *itse hänen olemassaolostaan* etuoikeutetun luokan edustajana.

Pienet ja keskisuuret yrittäjät joutuvat näissä oloissa paradoksaaliseen asemaan. Toisaalta he pysyvät tänään samoin kuin puoli vuosisataa sitten riistäjinä, jotka kiskovat voittoa palkkatyöläisten työstä. Toisaalta heitä itseään sortavat ja rosvoavat kaikkivaltiaat trustit ja yhtymät.

Valtiomonopolistinen kapitalismi ei näin ollen vain lisää jakautumista kerroksiin porvariston keskuudessa, vaan johtaa myös hajaantumiseen sen riveissä: toiselle puolelle joutuu kaikkivoipa monopolistinen huippukerros, toiselle joukko keski-suuria ja pieniä kapitalisteja, jotka muodostavat tämän luokan enemmistön. Täten monopolistisen pääoman sosiaalinen perusta kaventuu vieläkin enemmän.

5. Kapitalismin historiallisen portaikon viimeinen askelma

Kapitalismin yleisen pulan jokainen uusi vaihe ei ole vain menneisyydessä tapahtuneiden muutosten seuraus, vaan myös uusien muutosten edellytys, tulevaisuuden esinäytös. Kerran alettuaan kapitalismin yleinen pula kehittyy kasvavalla voimalla, aina kapitalismin täydelliseen luhistumiseen saakka. Nykyajan kapitalismin tilan ja sen kehityksen perustavien lainmukaisuuksien erittely antaa mahdollisuuden tehdä se johtopäätös, että mitkään niistä toimenpiteistä, joihin monopolistinen porvaristo ryhtyy kapitalismin pelastamiseksi, eivät tuo pelastusta sitä jäytävistä ristiriidoista, vaan päinvastoin johtavat loppujen lopuksi sen entistä suurempaan hajaannustilaan.

Imperialismin leiri ei pysty estämään voimasuhteen jatkuvaa muuttumista yhä edullisemmaksi sosialismin leirille.

Taistelussa sosialistisia maita vastaan imperialistinen leiri on käyttänyt kaikkia keinoja — suoranaista sodasta (Koreassa) ja yrityksistä järjestää vastavallankumouksellinen kapina (Unkarissa) kaikkeen mahdolliseen tihutyöhön saakka. Mutta vastaukseksi imperialistien ankariin hyökkäyksiin sosia-

listisia maita vastaan sosialismin leiri on liittynyt entistä lujemmin yhteen.

Totta on, että herkeämätön kilpavarustelu ja sodan valmistelu imperialististen valtioiden taholta pakottaa sosialistisetkin maat suuntaamaan pois rauhanomaisesta rakennustyöstä melkoisen osan voimiaan ja varojaan turvatakseen puolustuskuntoisuutensa. Mutta sosialistisen tuotantotavan paremmuus on niin suuri, että sellaisissakin olosuhteissa sosialistisen leirin maat saavuttavat yhä suurempaa menestystä taloudellisessa kilpailussa kapitalistisen maailmanjärjestelmän kanssa, saavat siinä yhä ilmeisemmin yliotteen. Tässä maailmanhistoriallisessa kilpailussa saavutetut voitot innoittavat sosialististen maiden kansoja uusiin työn sankaritekoihin, auttavat rauhanomaisen rakennustyön vauhdin jatkuvaa lisääntymistä ja samalla lisäävät kapitalistisissa maissa työtätekevien tuntemaa vetoa sosialismiin.

Menestyksettömiä ovat myös imperialistien yritykset palauttaa ennalleen luhistuvat siirtomaavaltakuntansa tahli vaikkapa edes pysähdyttää siirtomaajärjestelmän enempi hajoamisprosessi. Yrittäessään lujittaa ja palauttaa siirtomaaherruutta raa'alla väkivallalla monopolistinen porvaristo itse edistää vielä suurempaa ristiriitojen kärjistymistä imperialististen valtojen ja siirtomaiden, puolisiirtomaiden sekä siirtomaasorrosta vapautuneiden kansojen välillä. Ja yritykset entisten siirtomaakansojen orjuuttamiseksi sysäävät näitä kansoja lähentymään ja ryhtymään yhteistyöhön sosialistisen leirin maiden kanssa.

Yhtä turhiksi osoittautuvat loppujen lopuksi myös monopolistisen porvariston yritykset tukahduttaa työtätekevien luokkataistelua emämaissa. Tosin voidaan, kuten historian kokemus osoittaa, julman terrorin ja hillittömän demagogian avulla väliaikaisesti saada melkein olemattomiin työväenluokan ja muiden työtätekevien joukko-osastojen avoimet esiintymiset. Esimerkkinä tästä on fasistinen valtakomento Saksassa ja Italiassa. Mutta nykyoloissa, jolloin monopolistisen porvariston kaikkien vastustajien vapautusliikkeen järjestyneisyys ja voima ovat kasvaneet, käy sellaisen politiikan toteuttaminen yhä vaikeammaksi. Ja jos se jossakin määrin onnistuukin, ei hallitseva oligarkia lopeta luokkien välisiä ristiriitoja, vaan ainoastaan ajaa ne syvemmälle pinnan alle, edistäen samalla työtätekevien luokkavihan kasvua. Mitä voimaperäisemmin taantumusporvaristo käyttää omaksi hyväkseen valtiota, mitä ahkerammin se käyttää sitä kilpenään suojellakseen itseään kaikilta iskuilta, jotka historia on sille valmistanut, sitä tehokkaammin se saa työtätekevien laajat joukot vakuuttumaan siitä, että ilman taistelua valtiovallasta ei heidän etujensa puolustaminen ja tarpeitensa tyydyttäminen ole mahdollista.

Vastoin johtavien kapitalististen maiden taantumusporvariston kaikkia pyrkimyksiä kasvavat ja tulevat kasvamaan myös

ristiriidat imperialistisen leirin sisällä. Toteuttaakseen kunnianhimoiset aikeensa, maailmanherruuden valloittamisen ja kansojen vapausliikkeen nujertamisen, amerikkalainen imperialismi tarvitsee johtoasemaa kapitalistisessa maailmassa ja kaikkien suurten kapitalististen maiden muuttamista liittolaisikseen. Se on eittämättömästi onnistunut tässä suhteessa jotakin saavuttamaan. Mutta ei ole unohtettava, että imperialismi voi hankkia liittolaisia vain alistamalla ne valtaansa. Tämä taas johtaa alituisiin yhteentörmäyksiin niiden valtioiden hallitsevien piirien kanssa, jotka ovat sidotut amerikkalaisen imperialismin vankkureihin, sitäkin suuremmalla syyllä, kun kapitalismin kehityksen epätasaisuuden vuoksi muodostunut vaikutuspiirien jako lakkaa vastaamasta tosiasiallista voimasuhdetta kapitalistisessa leirissä.

Kaikesta tästä voidaan tehdä johtopäätös, että nykyajan monopolistisella kapitalismilla eivät päävaikeudet ole takana, vaan edessäpäin. Tuotannon yhteiskunnallinen luonne vaatii ja tulee vaatimaan yhä pakottavammin tuotannonvälineiden yksityisomistuksen lopettamista, kapitalismin korvaamista sosialismilla. Finanssipääoma on yrittänyt vetää historiaa nenästä, pistää sosialistisen yhteiskunnallistamisen tilalle salaviihkaa oma herruutensa uusissa, valtiomonopolistisissa muodoissa. Mutta tämä yritys on tuomittu menemään myttyyn. Monopolistisen kapitalismin muuttuminen valtiomonopolistiseksi ei ole aikansa yli eläneen järjestelmän pelastus, vaan ainoastaan uuden, sosialistisen yhteiskuntajärjestelmän *aineellisen valmistelun loppuunsaorittamista*. „...Valtiomonopolistinen kapitalismi”, Lenin kirjoitti, „on sosialismin täydellisintä *aineellista* valmistelua, se on sen *eteinen*, se on sen historian portaikon askelma, jonka ja sosialismiksi nimitetyn askelman välillä *ei ole mitään väliaskelmia*”⁶.

Kapitalistisen järjestelmän uumenissa tapahtuu siis tärkeitä taloudellisia prosesseja, joiden tulokset työläisten suorittaman vallanoton jälkeen oleellisesti helpottavat yhteiskunnan sosialistista uudistamista. Kehittyneissä kapitalistisissa maissa monopolien omaisuuden sosialistinen kansallistaminen johtaisi siihen, että 60, 70 ja useampi prosentti yhteiskunnallisesta tuotannosta muuttuisi koko kansan omaisuudeksi. „...Vallankumouksen tilanteessa, vallankumouksen tapahtuessa”, Lenin korosti, „valtiomonopolistinen kapitalismi siirtyy *välittömästi* sosialismiin”⁷.

Mitä tulee sosialistisen vallankumouksen poliittisiin edellytyksiin, niin ne, kuten Lenin näki ennakoita imperialismia eritellessään, karttavat myös jatkuvasti.

Valtiomonopolistinen kapitalismi ei johda luokkaristiriitojen sammumiseen, vaan päinvastoin proletariaatin luokkataistelun kasvuun, antagonismin syvenemiseen monopolistisen oligarkian taantumuksellisten kopioiden ja nykyajan porvarillisen yhteiskun-

nan kaikkien muiden luokkien ja kerrosten välillä, uusien demokraattisten liikkeiden kasvuun, jotka yhä kiinteämmin yhtyvät työväenluokan vapaustaisteluun, mitä laajimman monopolismin ja imperialisminvastaisen rintaman muodostumiseen.

Kaikki nämä nykyajan kapitalismin ilmiöt, joita käsitellään yksityiskohtaisesti seuraavan osan luvuissa, ovat merkinä tämän aikansa eläneen yhteiskuntajärjestelmän astumisesta lopullisen perikatonsa aikakauteen.